

Bubits Tünde: A Tarsisban bujdosó Jónás kiáltványa - A főszerkesztő beköszöntője 3

SZÉPIRODALOM

Szépirodalom

Egy mondat

Kontra Ferenc: Júniusi napló 4

Papp Mária: pm néhány napja – avagy mi gurult az asztal alá 2017 júliusában 8

Tari István: Szélek szelében 12

Payer Imre: Más-képp, Az idő képe, Görcsösen közel, Néma név 14

Eggendorfer Áron: Interjú önmagammal 16

Bíró József: (28), (29), (34) 19

Partmann Tibor: Egy pillanat margójára 20

Kollár Dávid: Változatok Bernadette (Adonis-parafrázis, Mimesis, Tandori-parafrázis, Politikai etika) 21

Erdei Lilla: Zombimacsák 23

Jenei Gyula: Az aranyfogú 30

Saša Stanišić: Pica-pau-de-cabeça-amarela (Tatár Sándor fordítása) 31

Tatár Sándor: Titkos-titoktalan; A -gyűjtés, ha szenvedély 36

Farkas Balázs: Bolha 38

Vörös István: Mesterek és tanítványok a (szlovén) költészetben 44

Milan Vinceti: Első; Második; Harmadik; Negyedik; Ötödik; Hatodik (Fordította: Tolnai Ottó és Gaál Gabriella) 45

Kristina Kočan: romok; dió; ballada (Vörös István fordítása); 47

Walker; Walker II.; Walker III. (Fordította Tóth Krisztina és Gaál Gabriella)

Andrej Brvar: Prelúdium; Találkozás Leon Štukeljjal; Novemberi diófa (Fordította Tóth Krisztina és Gaál Gabriella) 51

Aleš Šteger: Testek könyve (részlet) (Térey János fordítása); 53

A tojás; A gémkapocs; Mianjánk; A (Vörös István fordításai); 55

Kavics; Menta (Tóth Krisztina fordításai) 57

Dráma

Kaj Ádám-Szemes Péter-Bence Lajos: Lendvai képek 58

ESSZÉ, TANULMÁNY, KRITIKA

Katona Csaba: „A bolondok között se bírt szíved a sorssal” 79

80 éve halt meg mester és tanítványa, Juhász Gyula és József Attila

Zóka Péter: Van-e magyar művészet? 81

(Fülep Lajos és Hamvas Béla művészetfelfogásának összevetése)

Vilcsék Béla: Legyen több vers! – Turczai István 60 éves 85

Szemes Péter: Göncz László drámáiról 89

Suhai Pál: Kései ébredéssel Doncev Toso *Ica néném elátkozott boldogsága* című regényére 93

Bak Rita: Kvázi-mitológia (Acsai Roland *Szellemköcsagok* című kötetéről) 95

Nagygéci Kovács József: Közös (Tomaji Attila *Saját sors* című verseskötetéről) 98

TESTVÉRMŰZSÁK

Kostyál László: Pelso 2017 100

Németh Miklós: Keretbe zárt élet – Vallomás négy tételben 104

(Lejegyezte és szerkesztette: Pénzes Csaba)

Turbuly Lilla: Nekünk Deák kell? 108

(Vörös István A halott mindig visszacsókol című darabjának dorogi bemutatójáról)

Csik Veronika: Az igazság felszabadít... 111

(Mészáros Márta Aurora Borealis – Északi fény című filmjéről)

In memoriam Srágli Lajos 114

Hírek 114

Szerzőinkről 116

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

Szerkesztőbizottság:

Balogh László – elnök (Nagykanizsa)

Cséby Géza (Keszthely)

Hóbor Erzsébet (Zalaegerszeg)

Szerkesztőség:

Bubits Tünde – főszerkesztő

Szemes Péter – főszerkesztő helyettes

Bence Lajos – munkatárs

Braun Barna – munkatárs

Gál Soma – munkatárs

Rovatvezetők:

Vörös István – vers

Bene Zoltán – próza

Kaj Ádám – műfordítás, dráma

Szemes Péter – tanulmány, kritika

Kostyál László – képzőművészet

Turbuly Lilla – színház

Király László – zene

Készült Zalaegerszeg MJV és Nagykanizsa MJV Önkormányzata, a Magyar Művészeti Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával.

Szerkesztőségi cím:

Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900

Zalaegerszeg, Landorhegyi út 21.

Tel: 06/92 951-513

E-mail: pannontukor@gmail.com

Irodavezető: Pénzes Csaba

Kiadja a Pannon Írók Társasága

Felelős kiadó: Gyimesi Endre elnök

Előfizethető csekken vagy számlázással,

mely a szerkesztőség címén igényelhető.

Számlaszám:

Zalavölgye Takarékszövetkezet,

Zalaegerszeg 75500258-10809415

Ár

1000 Ft/szám

4500 Ft/év

ISSN 1219-6886

Lapterv:

Náspáng Grafika

horvathemz@gmail.com

Nyomdai munkák:

Göcsej Nyomda

8900 Zalaegerszeg,

Bajcsy-Zsilinszky tér 2.

E-mail: info@gocsejnyomda.hu

További támogatóink:

Németh Miklós: A csillag (Tarot-sorozat)

A Tarsisban bujdosó Jónás kiáltványa

A főszerkesztő beköszöntője

Amikor Jónás Tarsisba menekülve makacsul hitt az örökös hallgatás jószágában, valahogy egy sűrű, sötét erdőbe jutott, ahol végül megtörte a bolyongás. Harmadnapra nyüzsgő városra lelt, maga sem tudta, hova tévedt. És mert bujdosása alatt azt látta, hogy egyik város éppolyan, mint a másik, ekképp szólalt meg a főtér közepén:

Ninive népe, Tarsis népe, Pannónia lakói!

A sötét mélységből kiáltok hozzátok! Ti, akik folyton beszéltek hangosan vagy éppen hangtalanul a valós és a cybertérben megáradt szövegfolyondárokot futtatva, gondolkodtok-e azon, milyen silány gyomokat dédelgettek naphosszat, s tömitek vele magatokat, míg a művészet igaz papjai életüket adják minden egyes alkotásukban olvasóik születéséért. „A szerző halála az olvasó születése.”

(Roland Barthes)

Kik vagytok? Nézzetek tükörbe, mert „a tükör igazat mond... Megbízunk a tükörben...” (Umberto Eco)

Én, Jónás, tükröt tartok most nektek, mert benne otthon vagyunk, benne igaz valókat láthatjátok s a teret, amelyben élünk! Ismerjete magatokra minden egyes sorában, történetében, alkotásában! Elhomályosult látással, eltompult hallással mivé lettetek?! Közönyötök, önzésetek milyen sötétségbe taszít?!

Én, Jónás, aki eddig hallgattam, most mégis azt mondom nektek:

hiszek a szó erejében, hiszek a művészet erejében, hiszek az alkotás erejében!

Hiszem az irodalom szentségét, az esztétikum katarziszát, a halálba hulló, a még élő művész torzóját, és hiszem azt is, „hogy a művet bemutatása teszi művé... a kép a nézést mutatja, és minden a pillantás őszinteségén múlik. Ahogy az író sem szöveget, olvasást ír.” (Garaczi László)

Alkotók és Befogadók! Változtassa meg életünket a mű tükre!

Visszatükröződésünk pedig legyen alkotássá a minket nézők retináján!

Ninive népe, Tarsis népe, Pannónia lakói! Találjunk magunkra e Tükörben!

Így szólt Jónás, s hogy bevégezte mondandóját, elhagyta a várost, de hogy el ne felejtse szavait, a főtér közepén hagyta a Tükröt intő jelül.

Bubits Tünde

Kontra Ferenc

Júniusi napló

Június 1.

Többször jártam Hollandiában, és meg sem lepett, hogy az év minden szakában lehetett tulipánokat látni, viszont most az egyik úti célom volt Keukenhof: maradandó élmény derékig érő tulipánok között mászkálni; a kertépítésnek ilyen sokféle növényből álló tárházával ritkán lehet találkozni, főleg turistáknak rendezték be így, hogy szinte terápiás céllal harapni lehessen az illatot és a látványt többholdnyi területen.

Június 2.

Szólt a kintorna, a hangja is olyan volt, de csak majdnem; falnyi méretét és a figuráit is eltűzöttnek találtam a szokványos monarchiabeli elődjeihez képest, mivel digitálisan bármit meg lehet szólaltatni, hogy olyan legyen, de mégsem volt olyan, mintha kartonkottáról menne, pedig recsegve szólt, mégsem úgy, mintha rézhengerek tövisei pendítenék, hiszen teljesen elektronikus, és a repertoár sem olyan operettes; alig akarok hinni a fülemnek, amikor elindul a Coldplay *A Sky Full Of Stars* zenéje; a hollandok nem először lepnek meg, mindenben van valami csavar, valami zakkantság, itt egy tábla a kintornán: *Rakjunk rendet az életünkben.*

Június 3.

A festőknek aurájuk van, Vincent van Gogh, Frans Hals, Rembrandt, Jan Vermeer van Delft saját múzeumot kaptak; azoknak a helyeknek is aurájuk van, ahol a képek születtek, Nuenen falu vízimalma Vincent van Gogh festménye nyomán vált ismertté, ma is működik, megőrizték eredeti állapotában, ma is kicserélnek rajta egy-egy elkorhadt lapátot, mégis örül még mindig, lisztet és kenyert is lehet itt kapni, – a festő követőinek egyik kegyhelye, mögötte parkot és stílusos kis vendéglőt rendeztek be; megpróbáltam megtalálni azt a pontot, ahol az állványát felállíthatta.

Június 4.

Eindhoven központjában a katonák tartottak gyereknapot: kulcstartókat, pólókat, terepszínű sapkákat, kék lufikat osztogattak, megismerkedtek a korszerű fegyverekkel, kézbe vehették őket, felmászhattak a páncélozott járművek platójára is; a vásári kavarodásból utólag néztem csak meg jobban egyes jeleneteket, gesztusokat a fotóimon: az egyenruhákat manapság is a legjobb divatházak tervezik, ahogyan régen, kicsit színpadias, kicsit fétises az egész kavalkád, a gyerekek közül sokan élvezik, és sokan elsírják magukat; milyen szerencsések, akik nem érzékelik valahol a gyomrukban, hogy ennek a mélyén mi van, és katonaságról, háborúról nincs semmilyen valós, személyes élményük!

Június 5.

A scheveningeni strand hosszú sétányán az elitebb kávézóknak egy tálban tűz lobog, annál melengetik a kezüket az asztaloknál a vendégek a kiülős fotelokban, kockás pokrócok is vannak a fázósabbaknak, mások egy szál rövidnadrágban gördeszkáznak a Bergman-filmek hangulatát idéző Riviérán – a Mediterráneumban otthonos embernek, milyen furcsa így nevezni, nincsenek pálmafák, és metsző, jeges szél fúj, sokan kabátban napoznak, a legkellemesebb a móló üvegfolysóján egy belülről melengető ital mellől nézni a tengert, a sirályok kacagása betölti a teret, szörfösök pillangói lebegnek a hullámok felett, mint valami tarka kertben.

Június 6.

Érdemes a 8+8 sávú autópályán megtenni százötven kilométert, hogy lássa az ember a szélmalomokat, lássa a régi mesterségek tárgyait, és azt, mi hogyan készül, végigkóstoljon mintegy harmincféle sajtot, és igyon rá egy jó holland sört: Zaanse Schans fényesre lakkozott sötétzöld-fehér házaival olyan, mint egy megelevenedett meseszínhely; közben azt néztem, hogy érkeznek a mólóra a helybeli gyerekek, iskolások hátizsákokkal, kisebbek és nagyobbak, fiúk és lányok vegyesen, levetkőznek, fürdőruha van rajtuk, a holmijukat a padokon hagyják, rá sem hederítenek a turistákra, akik veszettül fényképeznek, a gyerekek üvöltve, sikítózva csobbanak a vízbe, harminc fok van, perzsel a nap, de a víz kúthideg.

Június 7.

Amszterdam egy életérzés, addig hat, ameddig tart, verőfényben az igazi, – egyébként is sok a fekete épület, és némelyik mintha dőlne, vagy éppen szándékosan építették ilyen szédülésre, Vermeer ablakai, mögöttük a gyöngy fülbevalós eladó lánnyal; három csatorna öleli körbe a központot, felettük ezeröttszáz híddal: Herengracht, Keizersgracht, Prinsengracht, ebből a szögből is érdemes megnézni a várost, minden híresebb látványosságot útba ejt a túrahajó, egészen a Rijksmuseumig.

Június 8.

Elütöttek egy öregembert a biciklisek, olyan közönséges közúti baleset, fetrengett a szerencsétlen, mindig visszagurult a hátára, mint Kafka bogara, aztán négykézlábra tornázta magát, és elmászott a járdáig, vagyis a csíkon túlra, kicsit még lihegett, felhúzta a nadrágszárát, alaposan lenyúzta a lábait, aztán sántikálva ment tovább; csak ne éppen az orrom előtt történt volna a csatornaparton, aztán suhantak tovább, mintha mi sem történt volna, itt előbb gázol el egy biciklis, mint egy autó, itt kezdik elvenni a kedvem a biciklizéstől, van az arcukon valami részvétlenség, mintha azért sietnének, hogy éppen lemészároljanak valakit, ezért kell annyira tekerni, – mosolygó biciklist nem látni, a hollandok amúgy sem túl barátságosak.

Június 9.

Peel lankás vidékének központja Helmond, melynek kastélya a 15. század elején épült, a széles vizesárokkaal körülvett, sarkain bástyákkal védett építmény erődre hasonlít, ma városháza, pinceiben hajdan fegyenceket tartottak, ma pedig a vidék történeti gyűjteményének ad otthont, a legenda szerint ebbe a pincebörtönbe vetettek hajdan egy lányt ártatlanul, reggelre lelakatolt cellájából eltűnt; éjszakánként a víztükör felett lebegő fényjelenségben sokáig a lány szellemét vélték felfedezni.

Június 10.

Az oroszán szájból spriccel a víz, nekem mindig ez jut az eszembe a könyvhétről, odateszem a két antológiát, amiben szerepelek, lefényképezem, az írók sosem egyedül publikálnak, – én nem tagadok meg senkit, akivel valaha egy könyvben vagy folyóiratban voltam.

Június 11.

Ma nem megyek a térre, inkább sörözünk a Platánban, messze földről érkezett írókkal, és közben észre sem vesszük, hogy ránk borul az éjszaka.

Június 12.

Begyűjtöm a könyveket a téren, az író nem veszi a könyvet, hanem kapja; ha szénnel lenne megrakva a hátizsákom, az sem lehetne nehezebb – lesz mit olvasnom a tengeren.

Június 13.

Megint az országút, az életem fele ezzel telt, majd összegzem egyszer, hol mennyit éltem, lesz néhány holtverseny, az lenne a végeredmény, hogy mindenütt otthonos és idegen egyszerre.

Június 14.

Eszéken a húgossal járjuk a bankokat, új számlát kell nyitnom; túl sok már nekem ennyiféle személyi igazolvány, mintha ennyiféle identitásom lenne, holott ahhoz semmi köze, nem én akartam, hogy így legyen.

Június 15.

Úgy törnek el a dolgok, hogy többé ne lehessen őket összeilleszteni, összefüggő partok messze csúsznak, – Tornyai János *Juss* című festménye jutott az eszembe, valami kelmét rángatnak rajta az örökösök, mi pedig egymásra tukmáljuk, ami itt maradt, az már a húgomnak sem kell, valamit mégis elhozok emlékébe, ezeket a könnyű kis festett tálkákat: amikor gyerekek voltunk, és valami finomat kaptunk, akkor mindig ebből kanalztuk.

Június 16.

Az évek során némelyikük fává nőtt a topolyai kertben, az idén még az a vágyam is teljesült, hogy felértek a teraszig, és itt virágzanak – meg ne kérdezze senki, milyen technikával vonszoltam őket a pincébe télire –, ha felhúzom a redőnyt, kimegyek és beleszagolok a szíromhalomba: aromaterápia – Cholnoky László *Leándervirág* című novellájában ebből az illatból származtatja a melankóliát, az összomorúságot, nekem pedig a maradandóságot jelenti.

Június 17.

Amikor ilyen hosszú időre magukra maradnak, nem elég az eső, kókadoznak, de a folyamatos locsolástól mindig magukhoz térnek, az idén sokat nőttek, mindegyik hozta a saját identitását, természetét, karakterét, némelyik érzékenyebb az itteni kártevőkre, és gyakran permetezni kell.

Június 18.

Ők köszöntenek ma, a születésnapomon: tengerparti fajok, ezért van ilyen jellegzetes illatuk, szívósabbak, és felállnak a leghevesebb vihar után is, bőröndök alján hoztam az ágacskákat, mindegyik felidézi előttem a helyet, ahonnan származik: rhodoszi citromsárga, porati pink, baškai magenta, rimini ciklámenkék, bioniei répasárga, monacói cirmos rózsaszín, ahogy végigraktam a különös gyűjteményt a nappal szemben, olyan, mintha a parton ülnék.

Június 19.

Nem emlékszem, hogy valaha is ennyien felköszöntöttek volna, pedig csak jövőre lesz kerek évfordulóm – addig még formálódok.

Június 20.

Rövid telefonbeszélgetés a stábbal, forgattak rólam tavaly nyáron egy portréfilmet, összevágták, eljőnnének bemutatni őszre – biztosan ez lenne a természetes, de Vajdaságban nincs olyan intézmény, ahol ezt meg lehetne tenni, és egyébként sem akarom a barátaimat kellemetlen helyzetbe hozni, mert aki eljönne, annak másnap felmondának – a csodálkozás leghalványabb jele nélkül jön a válasz, hogy akkor nálunk lesz, Budapesten.

Június 21.

A budapesti kiadómmal egyeztetek, a regényem kéziratának leadási határidejét, szeptemberre be kell fejeznem, mert szeretném, ha a Nemzetközi Könyvfesztiválra jelenne meg, különös tekintettel arra, hogy éppen Szerbia lesz a díszvendég, a regényem pedig éppen itt játszódik.

Június 22.

Ez a felkérés juttatta az eszembe, hogy egy prózaírónak igenis oda kell ülnie naponta, és megírnia azt az „egy mondatot”, ahogyan hajdan Csáth, Márai, Thomas Mann tette, vagy ahogyan manapság teszik ezt sokan.

Június 23.

A nyári úton a fák koronáját figyelem, nem kertészek, nem metszőollók vágják az oldalukba ezeket a szabályos, szögletes kapukat, hanem a kamionok formázták őket ilyenre.

Június 24.

Több díja van, mint amennyi könyve – ez olyan, mintha az úszóknak több érmük lenne, mint ahányszor a medencébe ugranak.

Június 25.

Délután „jobb létre” szenderültem, végre kialudtam ezt a kánikulát.

Június 26.

Úgy jó a meggyekvár, ha megáll benne a kanál.

Június 27.

Kannibálok vagyunk, felfaljuk egymás életét.

Június 28.

A legtöbb virágnak éjszaka nincsen illata.

Június 29.

Feketerigók lakják a kertet.

Június 30.

Thalatta! Tenger!

Papp Márió

pm néhány napja avagy mi gurult az asztal alá 2017 júliusában

1

egy mondat, nem lehet, hogy ne az jusson elsőnek az eszembe, az ablakon is bejön, tolakodón: „Ne hagyjuk, hogy...” – még az is jobb, ha elindulok a fogorvoshoz

2

szájsebész, fogorvos, röntgen aztán előlről, várószoba várószoba után, félkába nyugtalanságomban számolgotok, mindent, madarakat az ablakpárkányon, a művirág leveleit, a napokat, jé, az idei évből épp száznolcvankét nap van mögöttünk, ahogy előttünk is ugyanannyi, kitüntetett nap a mai, tükörközépen, az év tengelyében, ideális a várakozásra, honnan tudhatják ezt várakoztatóim, kétlem, hogy kiszámolták volna

3

ma kinőtt a fogam, hogy milyen drágán és talán nem is véglegesen, pedig egy hónap kíntás árán, azt most hagyjuk, fő az, hogy mégis újra van, újra nevetetek, akár teli szájjal, akár a végén is

4

még mindig a fogaimnak örülök, amikor legutóbb kitörtek, azt kellett volna „nem hagyni” – gondolom és megijedek – a közös bajt, lám, ilyen magától értetődően írják felül a magánsóhajok (?)

5

„Ne hagyjuk...”, no de hogyan ne hagyjuk, amikor jön szembe, mondjuk neki és ha akkor is, megátalkodottan, csak azért is, akkor keményebben, kétkezi érvekkel (?)

6

és ha nem jön az istennek se, akkor vegyük el a kedvét, jó előre, ha neki nem, hát az olyanféléknek, a fajtájának, radikálisan, egyszer s mindenkorra, hogy tanuljon belőle, hogy tanuljanak belőle

7

jut eszembe: „Ki nevet a végén?”, soha sem szerettem, monoton játék volt, és nem kellett hozzá ész, de leginkább azért visolyogtam tőle, mert csak egymás rovására lehetett – szívből jövően(?), felhőtlenül(?) nevetni

8

erkélyemről egy sövényen túli garáztetőre (is) látok, tetején a hullámpala árnyékos hepéi (hupái?!) ideálisak macskadagonyának, ha süt a nap, előbb-utóbb kerül oda elterült cirnos, olykor több is, néha össze is marakodnak, de most mintha ugyanazt a csíkos paraszmacskát látnám, csak nem hegemonia van kialakulóban (?)

9

locsolom az erkélyt, meleg ellen, de talán tovább toporgok a kelleténél, várom a tigriscsíkos új jövevényt és elődjére gondolok, a pár éve eltűnt garfieldi fenségű Vörire – remélem, jól megy a dolga, ha már - miként azt Ildi megállapította(?) - vidékre kellett utaznia a rokonaihoz

10

meddőnek érzem az igyekezetem: minden napra egy tojás, július: harmincegy alkalom, harmincegy (igaz, akár igencsak bővített) mondat – Chamfort a francia aforizma (talán legnagyobb) mestere, életműve, ami abból minden antológia vándordarabja: jó, ha van kéttucat mondat – ne legyen inkább kérdés(?), az legalább kevésbé hivalkodó

11

a fiam születésnapja, a „Kismirkó” napja, amikor én voltam annyi, mint ő most – az egyik kedvenc játékom az időt összeméricskéltni – nyolcvanötben, akkor jött Gorbacsov, amikor apám volt annyi, akkor halt meg Sztálin, és most..., de hagyjuk, akár annyival is beérhetnénk, hogy Kismirkó nagyobb nálam egy centivel

12

a virágtartókban virágföld, arról még én tehetek, minden más megy magától: felsőbb emeletről lehullott (kiköpött?) szotyola, madárürülékkel, széllel érkezett vándormag, magától burjánzó, igénytelen, mint a kövirózsa, ami nő, a felét, ha felismerem, jórészt nyilván gaznak mondaná az őszinte szemlélő, én azonban elégedett vagyok velük, lehet, hogy „virágaim” is jöttmentek, de ők választottak engem – felelősséggel tartozom értük

13

örvénylő forgásban ereszkedik valami, mögötte a Nap, nem tudom kivenni, mi lehet, végül a lábam elé hull: vörös madártoll, ritka fajta, verőfény, tiszta üresség mindenfelé, sehol semmi – angyaltoll lehet, mi más (?)

14

ma meg Malina három éves, ő a legkisebb és ez még mindig csak a kezdet, jön sorban majd' mindenki, július a születés hava mifelénk, aki késett pár napot, az is legalább oroszlán, persze ez butaság, nem számít semmit (még szerencse, hogy ahogy mondják: nem kell hinnünk benne ahhoz, hogy hasson)

15

meddőt írtam pár napja, de talán inkább tolakodó, önfontosító az igyekezet, minden napra egy mondat, egy mondat, de miről is, semmiképp a zsarnokságról, azon már túl kell legyünk, de mégis leginkább érdekes, tanulságos, önleleplező ez az igyekezet, mintha terapeutikus hozama volna

16

már nem kell hagynunk (elviselnünk), hogy „Ne hagyjuk...”: azt mondták, tegnapig tervezték a kampányt, ma leszdedik azt a mondatot – de leszdedhető, letakarható, elrakható-e, ha már elhangzott egyszer

17

gyerekkortól barátommal holtra nevetjük magunkat egy sakkálláson, a többiek értetlenek, én mégis egyre biztosabb vagyok benne, hogy (akár szemben sok jól alátámasztott elmélettel) a humor és a játék az emberré válás, aztán meg az emberi lét pillérei

18

a vizes vébé derekán egy fennfelejtett(?) „Ne hagyjuk...” óriásplakát előtt vízilabda-szurkolók hangoskodnak a minket sújtó, vélt bírói elfogultság miatt – humorból torokra forrasztandó nevetés, játékból agresszió: lépdelünk szépen az emberré válás bevégezhetetlen útján

19

elátkozott! – mondta, pedig nem volt babonás: anyám egyszerűen gyűlölte a tizenkilencest, hárszámot, naptári napot, még a 19-es villamost is kerülte, hogy miért, nem tudta magyarázatát adni, végül, mintha csak azért is bizonyítani akarna, meghalt tizenkilencedikén

20

midőn ezt írtam, tiszta volt az ég, hun meg esett, a franc se tudott eligazodni

21

csőtörés van a Szigeten, a dunai házunkban: jön a falból a szobába a víz – a világ nagyobbik részén mit nem adnának, isteni csoda lenne, ha jönne a falból a víz, itt meg kész katasztrófa

22

kicsit lejjebb a Dunán, 561 éve Nándorfehérvárnál július huszonkettedikén, az volt aztán a katasztrófa, még szerencse, hogy kivételesen nem nekünk – hallani is a ráckevei harangszót, ide hallatszik

23

a szakember szétvert mindent, nem jön a víz sem, megnyugszik mindenki, most már minden rendben (!?) van

24

most már akkor is korszakos győzelmet arattunk, történelmet írtunk, visszamenőleg igazoltunk és feledtettünk sok minden igazolhatatlant és feledhetetlent, ha megnyílik az egész felfújás alatt a föld, már csak ilyenek vagyunk, hisz nyertünk – mi(!) nyertünk – egy aranyat a vébén – veszteni persze nem mi veszítettünk volna, hanem Hosszú Katinka

25

egy szürkekék kismadár, azelőtt nem láttam, jó ha volt tíz centi, napokon át fáradhatatlanul hordott mindenfélét az ajtófélfára és a falon kívül rekedt kábelek alkotta szegletbe, műve már egész lakályosnak látszott, kulcsrakésznek, mikor elmaradt, ma már nem jött többé, megette a macska, vagy egyszerűen csak elment a kedve tőlünk – az egésztől (?)

26

ahol csak úgy járnak-kelnek a kitelt becsületű, kőbor használtmacskák, mindennapos a békétlenség, a fölös fészekpusztítás, ott egy úrmacska isten áldása, nem jön több idegen állat, az ottani erősködők is átkerülnek az út túloldalára, ott többé nem más csinál neki tetsző rendet

27

ma születtem, de ki tudja, az ember a saját születéséről csak másodkézből, holmi szóbeszédből
szerez tudomást, sosem tudhat semmi közvetlent, semmi bizonyosat

28

ismét a tigriscsíkos, a többiek már meg sem próbálnak feljutni a garázstetőre, ott szuszog ki-
terülve és rám sem hederít, most már biztos, nem kockáztatunk, ha kimondjuk: történelmi a
pillanat, egy új kor hajnala, a felejthetetlen Vöri évei, majd hosszabb interregnum után új Úr-
macska született

29

a fogaim, egy úrmacska, a csőtörés, féltucat születésnap, én, mennyi égbekiáltó jelentéktelen-
ség és persze a harangszó a víz felől, épp ahogy egy hete, s hogy kiért szól, ugye, ne kérdezzük
most se, mert az újra (vagy még mindig) egy másik történet, mások, jöttmentté tettek égbeki-
áltó jelentéktelenségeiről, hogy legalább mi ne jussunk az ő sorsukra, s hogy ezért netán tartó-
zunk is valamivel

30

vashordóból isznak rumot, cudar népek jönnek – arra ébredtem, hogy ezt a mondatot ismétél-
getem – vajon hogyan folytatódik

31

2017, 7, 31: a mai nap és mind a három prímszám, ez bizonyosan jelent valamit – ha nagyon
akarom

Németh Miklós: Veronika kendője

Tari István

Szélek szelében

*„Mint álom előttünk, mint füst a szél előtt”
(Zrínyi)*

1. Nagy magyar romlás századába helyezett
Engem is a behódoló igyekezet
Fölszabadít, ha változtatom hitemet
Enyéimnek elszánt ellensége leszek

2. Nálánál is nagyobb elszánt ellensége
Sajátjait immár szép zsákmánnyá téve
Sülhet kapzsiságnak zsírjában a vétke
Summák és vérdíjak ínsége a béke

3. Juhok és farkasok békéjében élek
Nyugtalanságomban ezt nyújtják a szélek
Nyomorult látszatért zengő hálaének
Véremet elszívó vérmes államérdek

4. Pártfogókra váró alföldi nyugalom
Múlatja idejét: lassan őrlő malom
Győztes vereségbe bújt világfájdalom
Vesztes győzelemnek leterített alom

5. Örömnépeit jól fellobogózzák
Egeket ostromló féktelen mohóság
Megveszett irigyek és csirkefogóság
Tobzódó gubancát rég összezsomózták

6. Kiváltsággal járó harcos-igazolvány
Váltja a kutyabőrt kocot szimatolván
Kenőpénz óvatos kipuhatolásán
Bujdosók siráma úszik a csatornán

7. Bujdosók siráma úszik el és felbőg
A boldogulásuk rablással segítők
Színes mestersége, melyből villámló gőg
Gomolyog s mennydörgő füstfelhők

8. Mennydörgő zenéjük a nyelveken átzúg
Kábulatot ontva nyögnek a fényágyúk
Mindenre kaphatók lepcsés szája már sűg

Mások elnyomása fölszabadításuk

9. Fölszabadításuk mások elnyomása

Harsány műzenében *pintyőke sírása*

Harmatos virágnak dús öle kitárva

Védtelessége már rezgő hadiárva

10. Újdonsült fényképész jövőképet árul

bőrből kibújó kérészen ellágyul

Látványát csak használná ugródeszkául

Túl nagy ez a rajzás, melyben megnyilvánul

11. Szélkakas forgását idéző díszlépés

Kétszínű Madzsarkák, túl nagy a kísértés?

Sorskérdések helyén föltámadó szélvész

Embercsempészeket ringató túlélés

12. Koszos martalócok, bandák sarcolása

Üzengetéseik erőszakos társa

Fosztogatásoknak elszaporodása

Hamuban sült, útnak induló pogácsa

13. Váltságdíjat szedő, kivesző vitézség

Szégyene füstjében ismerős vidék ég

Lapítanak, kik a bajt előidéztek

Bizony, mindenestül süllyedt el a mérték

Németh Miklós: Péter a Via Appián

(Szelek havában, 2017.)

Payer Imre

Más-képp

Nem ismerek rá múlt-ház-, utcarészre.
Mint új vendéget, úgy fogadnak.
Hátsó fertályból, vegyem észre,
előugrik döbbenésük, magamnak.
De más házsarok, utcatorzó ballag
– mások láthatták, látom – nélkülem.
Idegen sajátban, mint hamis esküben.

Másvalakik emlékét őrzöm, érzem.
Érvénytelenedett emlékezet.
Még járva földön, fényben
elrendelődött véletlenek.
Széttörtek, sorssá remeg,
elérkezik a pillanat.
Elvédtelenedett, mált, vakolat.

Felkiáltanék mégis – maradék.
Vakon is látom Isten napját!
Úzött utcakő, falak, hagyaték.
Összerogyott terv, remény - tájdarabkák.
Mire lesz ébredés? Réomásom napját
tévedésként lelheti, lehet, lehetetlen.
Mint gondolat a póre tettben.

Az idő képe

Mindenhol olyan emléket
gyömöszöl az agyamba a város,
amelytől menekülni akarok.
Amikor kinyíltak az idő ollószárai,
a végtelenül világos üzent,
mozogni akartam, gyorsan, erősen
– de zsibbasztott, bénított.
Most, amikor az ollószárnyak
összecsukódní látszanak,
már pánikszerűen elbújnék,
– most adatik pörögnöm mégis.
Félek, ha nem, a nyomtalan semmi les.

Tárult spaletta vagyok.
Fény a folyón.
Fodrozódó ragyogás.
Öreg-cinikus résen át kémlelem:
Kisfiút hív
a tág fényű remény-vízpartról
anyányi hang
a homály-fém nyomásba.

Az idő képe,
ne öljön meg, ezt kérem.
Rimánkodom.

Görcsösen közel

Van egy féloldalra torzan szűkülő-
lebegő buborék vagy ballon.
Ebben vagyok, bezárva.
Ebben történik az igazság-munka, a vergődés.
Már-már kitörtem, felszabadultam az osztatlan
tároló tündökletbe.
De éppen azért ilyen felfelé szűkülő,
torzan lebegő a buborék vagy ballon
– mert, ámbár, hovatovább –,
majdnem sikerül, de a záródásnál
mégis belül maradok.
Színről-színre, arányosan
mégsem táru fel, ami.
Szólókatok a határvonáéhoz
már görcsösen közel.

Néma név

Kies szobává szűkül össze
a zúgó távolokat egybegyűjtő terem.
A harsány-imbecil színű falak
tátott szájú óvodásként pihennek.
A klímába betör a levegő és hívon megsűrűsödik
A számítógépek, monitorok vezetékek
dologként hallgatva, néma névként
önmagukba zárulva virágzanak.
Ki-kisülő áramvezeték:
villan fel, serceg a szó.

Eggendorfer Áron

Interjú önmagammal

„*holváltálfiam*” – Bartis Attila

vagyok

Elmosódott határvonalakat nézem. Az örület határán. A józanész határán. Belepusztulok, se tudok különbséget tenni közöttük. A normalitás-eszementség mezsgyéjén. A semmi közepén. Nem látok semmit. A normalitás vaksága és az örület fogsága. Úgy tudnám megfogalmazni, hogy egy autópálya széli erdőben, a kerítés mellett állok, nézem az örületen száguldó autókat, a kerítésen nem tudok átmászni. Körülvesznek a fák és elrejtene, nem lát senki, mögöttem pedig élnek normális életüket a vadállatok, csak néha hallom a zörgésüket. Aztán hirtelen elkap valami, és felszállok az égbe, lebegek.

egyszer bűnhődni fogok

Nem biztos. Lehet. Ez a szó is határt jelent. Válaszlehetőségek közti elveszettséget. Nem tudom, mit érez az örült. Nem tudom, mit érez a normális. Egyiknek se titulálnám magam. Elveszett vagyok. Mint a lehet szócska. Nem mondja meg neki senki, melyik oldalon álljon.

rám is sor fog kerülni

Örülnék neki. Ha számot kell vetni magammal, legalább számot vetnék önmagammal. Így elhagyom önmagam és a realitás talaját. Fentről jól látszanak az elfogadott viselkedési normák, de mivel nem vagyok köztük, ezért másnak titulálnak. „Fura vagy”. Még nem értem fel az örülethez, a tisztaságához, mert akkor biztos vagy egy tévképzetben. Lebegni nem rossz érzés, csak ne legyen hányingered. Főleg ne magadtól.

voltam szerelmes

Talán máshogy, mint az normálisok. Talán máshogy, mint az örültek. Valaki kiragadott és lejjebb cibált a földhöz, valaki feljebb nyomott egy fokkal az örültséghez. Az mondjuk, tetszett, bevalom. Megigézhető lehet egy dologra rákattanni és nem engedni. Mint egy csodálatos dűhroham, amikor nem érdekel semmi, követem az áramlatot. Félelem, pánik, nyugalom és kedvesség nélkül. Végre megrémülnek tőlem az emberek, és ha nem is tisztelnek, azért távol maradnak tőled.

voltam hűtlen

Sokszor ránéztem másokra, mikor volt párkapcsolatom, és tudtam, hogy velük boldogabb lennék, talán ők megértenék a világot. Nem úgy, mint te.

voltam hűséges

Évekig őriztem az emléked, amíg el nem vesztett a többi között. Ha bárkire is néztem, te jutottál eszembe. A fíntoráról a te fíntorod, a szemétségéről a te szemétséged, a lenézéséről a te lenézésed, az utálatáról a te utálatod, hajjáról a te hajad, a szeméről a te szemed, a járásáról a te járásod, a mosolyáról a te mosolyod, a szeretetéről a te szereteted. Egyedül hagyta, mint a többiek. Egyedül hagyta, mint az emléked.

mizantrópia

Vagy csak túl távol vagyok mindenkitől. Nincs a közelemben senki, csak az elmosódott határvo-

nalak. És a semmi. Magányomtól szeretnék megszabadulni, sajnálatos módon nem én választok. Úgy tűnik, ők se tudnak határozni a sorsom felől.

filantrópia

Innen fentről sokkal jobban látni mindent. Innen alulról sokkal jobban látni mindent. Kedvesen mozogtok. Hazudnak, akik azt mondják, porszemek vagytok, hangyák vagytok, semmik vagytok. Világít a megértésetek, az érdeklődésetek és a szeretetek.

sikeres vagyok

Természetesen. Az ábrándjaim szerint nagyon is. Mivel nincs itt rajtam kívül senki, én létezem, én képzem a valóságot. Nem a valóság alakít engem, hanem én magát a létezést. Kicsit fura lehet, így elsőre, hogy jöhet össze a kettő. Az elveszettségem, úgy, ha én formálom a világot, de egyáltalán nem az. Ha ott lennél, ahol én vagyok, te is megértenéd. Az agyam rejtélyes, kifürkészhetetlen, csak az elmosódott határait látom. Ezért nem tudom úgy alakítani a világot, ami körülvesz, hogy tökéletesen jó legyen. A bizonyosság az, ami elvezet oda, ahol már a teljesen megfelelően kialakított képzeletvalóság van. Sőt, a félelem is hátráltat.

van önbizalmam

Megteremtettem egy világot, ahol tudok egyedül létezni. Azt mondják, ez nácizmus. Azt mondom, hogy ez örület. Ez itt normális. Megint az elmosódott határvonalak. Hogy lehetnék narcisztikus, ha nincs itt senki rajtam kívül. Nem bánthatok senkit. Maximum magamat, de azt régóta öntudattalanul teszem, tehát az nem számít.

nyugodt vagyok

Úgy, ahogy. Azért lebegni is fárasztó. Meg tekergetni a nyakam, melyikre néztek, melyik legyen a hön áhított cél, amit nem választhatok meg.

meg tudom csinálni

Ezerszer mondtam, hogy nem. Nincs választási lehetőségem.

félek valamitől

Egy olyan kialakított világtól, ahol mindennek kizárólag a kontúrja látszik. Attól, hogy nem tudok válaszolni a holváltálfiamlányomgyermekemre. Attól, hogy végén őrült leszek. Attól, hogy a végén normális leszek. Attól, hogy megszakad a képzeletem, és egy olyan világot látok meg, ahol nem lenne maradásom, de mégis foglya lennék.

félek a többiektől, a világtól

Nem félek, messze vannak.

félek tőled

Félek. Sokszor meglepsz a kérdéseiddel. És nekem válaszolnom kell. Ha nem tenném, addig nyaggatnál, amíg nem válaszolok. Ezt úgy éred el, hogy kérdezel, kérdezel, kérdezel, kérdezel, folyamatosan, állhatatosan, kétségbeesetten, derűsen, egyszerűt, nehezet, végeláthatatlant, rövidet.

vannak válaszaim

Vannak kérdéseim.

vannak kérdéseim

De nincsenek válaszaim.

csinálnék valamit, ha lennének válaszaim

Még több kérdést tennék fel. Azokat, amik olyan mélyre hatoltak a tudatalattimba, hogy érzem a jelenlétüket, de a megfogalmazásukhoz nincs erőm. Nem engedhetem felszínre törni őket, megzabolázhatatlan erőket engednék útjára, amit az egyszemélyes társadalmam nem tudna feldolgozni.

köszönöm a válaszokat

Köszönöm a kérdéseket.

Németh Miklós: A hazatérő

Bíró József

(28)

általában közösen kerülhet amelyik szoros vagy tág
emlékezve korai idők középpontjára más szempont
különben így nagyjából jól lát
folytonosan elfoglaltság van
tojáshéj mozsárban zúzva
semmi más

ha

(29)

első alkalommal kell menni csak pár napra
ugyanakkor van valami amit pedig mutat
véletlenül sem látszik úgy hiszen
lehetőleg egyébként sajátos okból
ami miatt vajúdik
hiába afféle

ha

(34)

ugyanakkor ott valahol visszhangtalan sötétség van ami
hajnaltájban átfagyva sosem lehet kőbevéssett szabadság
vicces amikor újjólag magára ismervén
többnyire elképed érdektelen mégis
ennyire hűséges emlék
mivel vízzé

ha

Partmann Tibor

Egy pillanat margójára

Ahonnét a segítséget vártad,
most oda emeled tekinteted, majd
becsukod szemed, de lehunyt
szemhéjad réseibe makacsul
fészkel be magát a napsugár,
mintha épp lehegesztené...
talán azért, hogy ne láthasd
önmagad, míg állsz mellkasodban
egy összeomló épület zajába
rekedt lélegzetvétel vákuumával,
egy lassan örökkévalóságba
kérgesedő pillanatban – melyről
mégis reméled naivan, úgy múlik
majd el, mint a véletlenekkel
rögtönzött táj az ősze korhadó
későnyári nappalok aorta-ösvényein.
Igen, múlni vágyod azt a pillanatot,
mely színtelen, szagtalan,
állagtalan, mégis minden
érezékszervedben ott vibrál
szüntelen, míg elméd önmaga
összes elrejtett légópincéjéből
jövővé nem szabadítja...

Kollár Dávid

Változatok Bernadettre

Adonis-parafrázis

Még ha vissza is néztél, Orfeusz,
még ha el is vesztetted Eüridikét,
még ha a táncoló sziklák zuhatagában
szét is tépték végül a menádok,

az mindig a költészet nagy története lesz,
a tiéd, ki elszántan penget a sötétben,
a sötétben, ahonnan nincs visszatérés

még ha vissza is néztél, Orfeusz

Mimesis

Én már az irtáson is trolira várok,
de te még meghatódsz a naplementéktől
Azt mondod, itt tisztább a levegő,
s a melankólia lehetne közös örömünk

Szerinted a felkaristolt alkony
kocsmapulti vadromantikája
levakarhatatlan sebet horzsol fölénk
– Ez a kép bizonyára tetszene Petrinek –

Engem azonban gyanúsán emlékeztet
Caspar David Friedrich Frau vor der
untergehenden Sonne című festményére

A természet végül is lehet elitista
Precízen célozza be a céltalanságot,
és nem húzza meg a ravaszt

Tandori-parafrázis

„Piszok jól utánzod magad”

B. E. Ellis

Kiköpött te vagy:
név, szem, száj, alak
Te sem vagy kivétel:
példázod magad

Példázni annyi mint...
De versben nem lehet
Úgy van, ahogy nincs,
belenged tüntödet

Politikai etika

Szerinted a megfelelő időben
egyetlen szerelmes sem hisz majd a demokráciában.
Ez persze aggasztó kérdéseket vet fel
a szavazó fülkék helyzetével kapcsolatban.
Hisz könnyen lehet, hogy kétszemélyes poliszok korában
egyáltalán nem lesz szükség titkos szavazásra.

Németh Miklós: Takarodó

Erdei Lilla

Zombimacskák

A szél süvölt, a léghajó ide-oda ráng a pányváján. Idefentről úgy tűnik, mintha szabálytalan körei az egész várost lefednék. Felettünk a ballon felfúvódik-összelappad, mennydörögve csapkod, mint egy hatalmas zászló. Még nem adtam meg magam, nem hasaltam a padlóra, de a léghajó gyűrűforma kosara néha annyira megdől, hogy kezdem fontolóra venni.

A PILÓTA

Abba lehet fejezni a pánikolást. Minél előbb visszanyerjük a stabilitásunkat, annál hamarabb lejutunk.

Igen, uram, fölfele jövet volt egy kis kilengés. Most boldog? Ha tudná, milyen gyakori az ilyen, soha a bűdös életbe fel nem merészkedne még egyszer egy ballonra. Mondjuk, lehet, hogy így se fog.

Ja, nem úgy értettem.

PÁL

Még neki áll feljebb. Kilengés, mi? Flegmább, mint egy buszsofőr. Bár jobban belegondolva a feladata még annyira se összetett. Csak ezzel a nyavalyás ballonnal kéne le- és fölszállnia!

Nekem már az elején feltűnt, milyen gyorsan rohannak a felhők. Van szemem hozzá: fiatalon vitorláztam, sportrepülőket is vezettem. Ezek után ki merem jelteni, jobban, mint ez a kioktató modorú paprikajancsi. De nem akadékoskodtam. Mindennek és mindenkinek megvan a helye a társadalomban. Aki városnéző ballonra vált jegyet, nem számít rá, hogy hamarosan egy örült ringlispílben kell az életéért kapaszkodnia.

Naiv voltam.

Ha túléljük, kirúgatom a barmot.

IRMA

Jaj, Pali, ne veszekedj már annyit, inkább kapaszkodj. Nem ér annyit az egész. Tudod, hogy a stressz árt a szívednek.

Igazad van, ha lezuhanunk, úgyis mindegy. De ne bízd el magad. Még akár túl is élhetjük.

Nézem a többieket. Az idős párt, a gyerekcsoportot, a nőt, aki rajtam kívül egyedüliként nem kushadt le a padlóra... és Őt. Aggódnom kéne értük, de csak azért szorongok, mert ha baj történne, az csúnya kudarc lenne. Mondhatni szakmailag. Én csak egy kis légörvényt akartam. Anyu körberöhögne.

EINAR

Sose láttam még ilyen szép csajt. Rövid haj, kockás zakó. Belőhetetlen életkor, de tutira diák. Liberális bölcsésznek tippeltem. Nem vagyok előítéletes, akkor is szívesen, khm, körbevezettetném vele magam a városban, ha horogkereszt lenne a seggére tetoválva, de tény, hogy a liberálisok szexibbek. Szívesen próbálnak ki újdonságokat az ágyban.

Itt se parázik. A korlát felett néz kifelé. Talán nem is érzi át a helyzet súlyát. Ismerős. Nekem is egyre durvább országokba kell utaznom, ha valódinak akarom érezni magam. Bangkokban egyszer majdnem elkaptak egy tasak herkával a seggemben. Én nem tolom, uncsi cucc, akkor már csempészni sokkal izgalmasabb. Merthogy arrafelé kivégeznek érte. Távozóban voltunk a hotelből, a haverokat vártam az utcán, amikor jött a rendőr. Azt hittem, drótot kapott, vagy a felspannolt láncdohányzásom lett gyanús, de csak valami lányról kérdezett, akit a barátnői ke-restek egy önfeledt patpongi éjszaka után. Na, akkor *majdnem* éreztem, hogy élek.

Szívesen dumálnék erről a csajjal. De ha felállnék, és véletlenül kinéznék, telerókáznám a lég-hajót. Másnaposság is, de inkább tériszony. Pedig már azt hittem, kinőttem. Nem áll jól egy kalandornak. Ahogy az se, ha négykézláb kúszik oda álmai liberálisához.

Várjunk még egy kicsit.

Anyunak bezzeg *majdnem* sikerült. Tizenhét voltam. Először hívtam volna meg a haverokat a nyaralónkba. Köztük Egy Bizonyos Valakit.

Anyu látszólag beleegyezett, de nem rajongott az ötletért. Nem konkrétan a sráccal volt baja, inkább azzal, hogy idegenek hatolnak be a territóriumára. Mindig emberkerülő volt. Érezte per-sze, hogy ez fontos nekem, nem akart hát kerek-perec nemet mondani. De ez nem jelentett sokat. Anyu sose volt kerek-perec ember.

KITTY

Ha máskor ilyet kér valaki, pofán vágom. De ennek valamiért odanyúlok. Bele a zsebébe. Fém-es dolgot tapintok. Kulcs. Biztat, húzzam ki.

Merci.

Jobban megnézem. Öltönye is drága lehet, alatta mályvaszínű ing. Elég testes, de mosolya olyan, mint egy színészné. Elnézést, hogy ennyit pofázik, így jön ki rajta az ideg. Idegesen ugrál a szeme is, főleg egy magányos izomagy meg egy sötét hajú csaj felé.

A csaj is egyedül van. Dögös. Átvillan rajtam, hogy a mercis faszi csak azért dumál velem, mert őt akarja féltékennyé tenni. Be is feszülök picit.

Ilyen izé, ironikusan megkérdem, gyakran jár-e ide.

Csak tájékozódik. Lesz egy faluja, oda akar majd ilyen léghajót. Bár kicsit lelohadt most a lelke-sedése.

Faluja?

Jaja. A versenyszférát unja. Elkezdtek érdekelni a szociális kérdések. A falu csak az első lépés. Fővárosi gyerek, és most, a zsendülő tavaszi földeken sétálva úgy érzi, megtalált valamit, amit egész életében keresett. Csomó befektetést vitt oda, megbarátkozott a helyiekkel, elérte, hogy az összes fontosabb esküvőre, temetésre és disznótorra meghívják. Nem dicsekvésből, de általában sikerül neki, amit eltervez. Szóval szólíthatom nyugodtan polgármester úrnak.

Ja és igazán benyúlhatnék a másik zsebébe is. Úgy bazsalyog, mintha gyémánt lenne benne. Sejtem, hogy nem az, de belenyúlok.

TOMI

Tetszik tudni, Gabi néni, én nem lepődtem meg. A léghajózás irtó veszélyes. Persze az is számít, milyen gázzal van töltve a ballon. A hidrogén veszélyesebb, mint a hélium, ezért is nem használják már. A *Hindenburg* katasztrófája óta nem, ami 1937. május 6-án történt. Ez egy zeppelin volt, amiknek a merev testét hidrogénnel töltötték fel. Egyesek szerint valaki lelőtte magát a fedélzeten, és a torkolattűztől lobbant be a gáz, de a legújabb elmélet szerint az egész csak a statikus elektromosság okozta. A rossz idő miatt ugye csomót röpködtek New York és Boston között, mielőtt elkezdhették volna a landolást Lakehurstben. Furcsamód csak harminchatan haltak meg.

A ma használt hélium nem robbanásveszélyes, de maga a hajó ugyanúgy kigyulladhat. Ez történt most júliusban Texasban, ahol a léghajónak mind a tizenhat utasa szörnyethalt, meg 2013-ban az egyiptomi Luxorban, ahol tizenkilencen haltak meg. A léghajó el is sodródhat, és összeütközhet más léghajókkal, mint Törökországban, szintén 2013-ban. Itt csak hárman haltak meg, de húszan megsérültek. 2012-ben Szlovéniában és Új-Zélandon volt léghajóbaleset, és...

GABI NÉNI

Próbálok nyugodt maradni, de Tomi mellett nem könnyű. Jó, ha egy gyerek okos, de a szülei igazán a kezébe adhatnának néha a nagylexikonnál könnyebb olvasmányt is.

Hevesen gesztikulál, keze szárnyként rebeg. Nem tágít mellőlem. Csak behergelte magát, vagy a félelmet érzi? Lehet egy ilyen fura gyerek a lelke mélyén gonosz? Vagy túlagyalom?

Inkább az utóbbi. Főleg mióta Máté úgy sürgeti, hogy vállaljunk sajátot.

Mindig az olyan filmek égtek belém legmélyebben, mint a *Rosemary gyermeke*, az *Ómen* vagy a *Gyerekjáték*. Pszichológus barátom segített rávilágítani, hogy a tanári pályát is alighanem azért választottam, hogy ezeket a félelmeket legyőzzem, vagy legalábbis tisztázzam magamban.

Ahogy Tomi mindig a legnegatívabb adatokat idézi fel, úgy jutnak nekem is eszembe folyton a legrosszabb emlékek. Egyszer, tinikoromban a fogorvosi váróban azt mondta nekem egy kisfiú, hogy *te nem vagy jó ember*. Fájón megmaradt bennem, pedig nyilván nem állhatott a háttérben semmilyen misztikus éleslátás.

Vajon hány ártatlan embert égettek meg a boszorkányperek idején azért, mert a gyerekeket a keresztény dogma képtelennek tartotta a hamis tanúzásra?

Tomi biztos tudná a számot. Csak beszél, beszél. Arca holtsápadt, keze verdes, de nem hagyja abba.

Magamhoz ölelem. Először megdermed, de aztán hevesen viszonozza.

Előkerültek anyunak azok a furcsa könnyvei. Egy éjjel kimentem vízért, és a konyhaablakból láttam, amint a kertben állva a csillagok felé nyújtja karjait.

Mindig voltak ilyen dolgai. Kiszemeltjei előbb-utóbb az ágyában kötöttek ki, a gyerekekkel pedig, akik a suliban bántottak, mindig történt valami rossz.

De most nem akartam rosszra gondolni. Például arra, hogy a tévé egyszer csak azt mondhatja, hétvégén mégiscsak elromlik az idő.

NÓRA

Felszabadít ez a szél.
Már nem félek.

Pedig ezt mondta a tévé. Váratlan, lokális hidegfront, a meteorológusok sem értik. A haverok visszamondták a bulit. Anyu sajnálkozása nem tűnt túl meggyőzőnek. Végül csak a Bizonyos Srác és egy másik fiú jött el. Utóbbi szerencsére totál érzéketlen volt a negatív energiákra. Amikor elment az áram, és anyu nem tévézhetett tovább, a srác boldogan kezdett neki sztorizni a gyertyafényes nappaliban, sőt arra is rávette, hogy kártyázzanak. Én meg arra vettem rá a Bizonyost, hogy sétáljunk. Nem jutottunk messzire, egy buszmegálló fabódéjába kellett húzódnunk. Mintha nem is a szél és az eső feszült volna ellenünk, hanem maga az éjszaka, a viharzó sötétség tömör fala. De így legalább nem is zavart bennünket senki. Kárörömmel meséltem anyunak. Kényszeredetten azt felelte, ő is így akarta. Jót tesz az embereknek, ha néha próbát kell kiállniuk. Kiderül róluk az igazság.

KARDIO CARLO

Már felszálláskor elhibáztam. Lent kellett volna várnom. Kiszúrtak. De nem baj. Ha nem én oldom meg, megoldja az a párszáz méter meg a gravitáció. Jól játszanak. Mintha nem is ismernék egymást. Dáni a mellette remegő tinilányt fúzi. Sokszor elképedek a nőkön. Itt vagyunk a vég küszöbén, a lány mégis kuncogva nyúlkal Dáni nadrágzsebébe. Pedig Dáni puhány, keringése olyan lehet, mint mikor mamika bekapcsolja a százéves Hajdú mosógépét. Sokat dohányzik. Az is csoda, hogy túlélte azokat a vad dugásokat Nórával. Mindig vártam, mikor teszi tárgytalanná megbízatásomat egy infarktus. Nóra kívül marad az egészen. Mintha sose látta volna a fickót. Velem se foglalkozik. Kifelé bámul, a mélységbe. Könnyedén lélegzik. Vázizomzata arányos, szálkás. Látszik, nem tömegre edz, bár abba a hibába szerencsére kevés nő esik. Nőstény Hulkok. Más módon, de majdnem ugyanazt művelik a szívükkel, mint a Dáni-féle zsírdisznök. Ám Nóra nőiesen karcsú. Sokszor figyeltem, ahogy lefutotta reggeli kilométereit. Légzésének, lépteinek tökéletes ritmusából sose zökkent ki. Nyomában aranyfüstként gomolygott a köd. Szinte sajnálom azért, aminek meg kell történnie.

DÁNI DONÁT

Ó, Carlo. Komoly, hogy M. képes volt éppen téged ránk küldeni? Követem a tekinteted. Meg se lep, hogy a belemet fixírozod. Na, ja, a nyugis élet. Nórával el tudtam képzelni. Perverz, mi? Ház, kandalló, kutya. Talán egy gyerek is, akinek Machiavellit olvashatok este. Grillezések, amikre téged lófasz se hívna meg. Hogy szemforgatva papolj a telített zsírsavakról? Még M.-et is előbb hívnám meg! Hadd lássa, milyen boldog vagyok az asszonyával. Megettetném vele valamelyik verőlegényét, mondjuk a Szerbet, ajvárral... Hmm! Asszem mégis meg kell hívjalak, Carlo, hogy lássam a megnyúlt pofádat. De aztán viselkedj nekem! Az én országomban addig maradhat csuhás – hirdesse akár az evangéliumot, akár a kalóriatáblázatot –, amíg elfogadja, hogy bűn és erény dolgában én döntök. Világi pápaként gondolj rám. Én...

Mi a faszt csinál ez a bolond Nóra? A korlátról rángatják le. Nem sír. A pilóta szerint meg kell kötözni, a vénember meg, aki már az út elején rászállt, arról harsog, hogy ez emberi jogokba ütközik. Épp az a skandináv hippi ért egyet vele – már amennyire *érti* –, akire az öreg nyilván egy szobanövényt se bízna. Akkor se, ha az nem kender.

Hogy a Sötét Hölgy mire gondol? Talán a bénázásomra, amikor először kötöztem meg. Kinevetett, én meg otthagytam egy napra a radiátorhoz bilincselve. A japók minden kötözös trükkje elbújhat egy jó karperec mellett. Hogy szidott Nóra, meztelenül a parkettán! De hiába. Tisztelet is van a világon.

Na, ezzel tutira egyetértene az öreg. Emberi jogok ide vagy oda.

Mit derített ki RÓLA ez a próbatétel? A tanár úrról, aki nagyobb szerepet játszik az egészben, mint hinné? Sápadt, de nem kapaszkodik túl görcsösen. Mindenre figyel. Grimaszol a szélben, de néha – például előbb, amikor az a nő majdnem kiugrott – az az érzésem, inkább mosolyog.

Egyszer említette órán, hogy szeret feljönni a ballonnal. Ha teheti, minden hétvégén. A madártávlat segít eltávolodni önmagától. Jobban tud gondolkodni. Szerintem ezt a magyarázatot csak az évek során találta ki. Biztos hangzatosabbnak véli, mint bevallani, hogy ma is azt az izgalmat érzi idefent, amit gyerekként. Sőt: hogy titokban mindig ilyen helyzetre vágyott. Amikor a valóság megmutatja igazi arcát.

Felszálláskor közel helyezkedtem hozzá, de nem túl közel. Most viszont már odaoldalazhatok. A kibillent helyzet megengedi a bizalmaskodást.

– Helló, tanár úr!

Meglepetten viszonozza.

– A kvantumelmélet interdiszciplináris olvasatai – mondom segítőkészen.

Felismerés csillan a szemében.

– Ne haragudjon. – Kissé feszülten, de kedvesen mosolyog. – Azt a kurzust régóta szemináriumként akarom tartani. Kisebbségi létszámmal. Akkor jobban megismerhettük volna egymást.

– Na, igen – nevetek, és egy hirtelen széllökést kihasználva lezúttanok mellé –, úgy lett volna alkalmam jó benyomást tenni...

Uhh, ez elég félreérthető volt. De neki vagy nem esett le, vagy ahhoz is túl olcsónak találja, hogy válaszoljon. Felnéz a csattogó ballontra.

Nem szabad elveszítenem.

– Hisz a mágiában?

Homlokráncolva sandít rám.

– Sokat gondolkodtam rajta. Ha kellett volna referálnunk, ezt a témát választottam volna. – Igyekszem nem hadarni. – Még akkor is le kell nyúlnunk a szubatomi részecskék szintjéig, ha a mágiát „csak” az anyag természetének megváltoztatásaként fogjuk fel. Ha pedig több ennél, mondjuk a véletlen befolyásolása, akkor főleg muszáj, hogy köze legyen a kvantumfizikához. A doboz kinyitása *előtt* is tudhatjuk, él-e Schrödinger macskája vagy meghalt... ha *mi magunk* irányítottuk annak a részecskének a látszólag véletlenszerű mozgását, amitől függően a méregkapszula kinyílt vagy zárva maradt!

– Ez érdekes. Le is írta?

– Nem. Talán ezért is rohantam így le magát. Hogy legalább elmondjam valakinek.

– Vigyázzon! Ha túléljük, lehet, hogy ellopom!

– Túléljük – vágom rá.

– Honnan ilyen biztos benne? – kérdi azzal az okos rókamosolyával. Mint aki sejti.

– Gondoljunk erre erősen. – Szemébe nézek. – Gondoljunk rá együtt.

– A gondolat ereje? Na, ez már sokkal populárisabb ötlet!

– Ó, most kiábrándítottam?

– Lehetett volna rosszabb. Idézhetett volna Coelhót.

Úgy nevetünk, mint az ezeréves haverok.

Hirtelen nekem szögezi:

- Arra is gondolt, hogy ha maga irányítja a részecskét, akkor maga öli meg a macskát?
- Nem irányítanám úgy. Annyi lelkifurdalásomnak se kéne lennie, mint az eredeti kísérletnél. Ott ugye már azzal is „megölöm” a macskát, ha ő a véletlen folytán meghalt odabenn, én pedig kinyitom a dobozt, és ezzel a két alternatíva közül azt teszem valóssá, amely szerint meghalt.
- Ez egyenlő lenne a macska tevőleges megölésével?
- Nyilván nem, de az egyik könyvben felvetették, hogy a megfigyelőnek van valamennyi felelőssége. Az irányított véletlen persze még nagyobb felelősség, de lehetővé teszi, hogy a macska halálának ne is legyen esélye.
- De akkor ez még mindig kísérlet? Mit akar bizonyítani? Miért történik az egész? Nincs időm felelni, mert egy vékony hang közbeszól:
- *Miért* ölted meg a cicát?
- Odafordulunk. Sápadt kisfiú bámul ránk. Fiatal tanárnő próbálja visszafogni.
- Elnézést – mondja –, Tomi meghallotta, és...
- Megkarmolt? – kérdi Tomi.
- Nos? – hunyorít rám ravaszul a tanbá is. – Megkarmolt?
- Igazából nem öltem meg semmilyen cicát. Ez egy gondolat-kísérlet. Egy Schrödinger nevű tudós találta ki...
- Gondolat-kísérlet? – Tomi még mindig gyanakvó, de kezdi érdekelni a dolog.
- Elképzelsz valamit – magyarázom. – Hogy mi történne egy bizonyos helyzetben, ahol ismersz minden körülményt. Például van egy doboz, abban van egy macska és egy mérgekapszula. A doboz zárva van. A kapszula véletlenszerűen nyílik ki. Ha kinyílik, kiáramlik a mérges gáz, és szegény macska meghal. Ha nem, a macska túléli. De amíg nem nézed meg, nem tudod, mi történt. Tehát a lehetőségek szintjén a macska élő és halott is.
- Zombimacska?
- Amíg ki nem nyitod a dobozt.
- Nem veszélyes? Ha kijött a gáz, mi is belélegezhetjük.
- Hirtelen nem jut eszembe, kitért-e erre Schrödinger, de kivágom magam:
- Erre jók a gondolat-kísérletek. Eldöntheted, melyik szempontot veszed figyelembe. És nem is kell hozzá tényleg megölnöd a cicát.
- Tomi bizonytalanul elmosolyodik. A tanárnő „köszönöm”-öt formál a szájával, mielőtt újra a csoportjához fordulna. Egy kislány lehányta magát, de csak egy túlkorosnak látszó fiúban van annyi lélekjelenlét, hogy szekálja miatta.
- Jól csinálta – mondja a tanbá, de mielőtt az egekben (mármint az ég *még magasabb* szférájában) érezhetném magam, hozzáteszi: – Tomi meg okos. Jó lenne civilben is ismerni.
- Elakad a lélegzetem. A gyerek nevét persze rögtön megjegyezte! Tudom, abszurd a kiakadásom, de a tanbá iránti érzéseim nemcsak a férfi-nő tengelyen mozognak. *Én akarok* lenni az, akit ő civilben is ismerni akar!
- Hidegen hagyták az alternatív valóságok – jegyzem meg. – A dolog morális részén is hamar átlendült. Csak az érdekelte, *neki* lehet-e baja a gáztól.
- De hát gyerek. Egyébként az, hogy a megfigyelővel mi történik, fontos része a kísérletnek. Bármilyen kísérletnek.
- Heisenbergi értelemben?
- Pontosan. Beleavatkozunk abba, amit megfigyelünk. De így kicsit mi magunk leszünk a megfigyelés tárgya. Bármi történik vele, az velünk is...
- Mi van, ha nemcsak megfigyelés a célunk?
- Ó, tehát valamilyen konkrét eredményt akar elérni?
- Megint az az érzésem, hogy átlát rajtam.

– Talán ez a különbség a tudós és a mágus közt – tűnődöm, hogy időt nyerjek. – A tudós kíváncsi, mi fog történni. A mágus azt akarja, hogy egy bizonyos dolog történjen meg.
– De ő se mentesül a következményektől. Nincs olyan helyzet, ahol minden az irányításunk alatt áll. A gáz kijön a dobozból, mi pedig szépen belélegezzük.
Naná. Főleg, ha az illető mágus még soha egy nyamvadt szerelmi varázslatot se hajtott végre, mert cikinek érezte, hogy az anyja folyton azt nyomatja. Ha rögtön az időjárás mágiába fog bele, még ha hasonló céllal is. Ágyúval verébre, ahogy mondani szokták.
Kinézek a léghajóból. A szél mintha csitulna, de a mélységben a város még mindig végtelenül messzinek tűnik.

Németh Miklós: A kitalált

Az aranyfogú

becsengetéskor majd az épület előtti betonplaccon sorakozunk. akik fecsegnek, rendetlenkednek, azokra ráripakodik az ügyeletes, olykor le is kever nekik egy-egy pofont. a sánta énektanártól mindenki retteg, akkorákat üt. egyszer a matekostól is kapok nyaklevest, de azon röhögünk, nem igazi ütés, inkább csak lassan a tarkónkra helyezi a tenyerét, és szinte simogat. nem pedofil, hanem gyámoltalan, halk szavú, vékony férfi. nyáron is hosszúgatyában jár. ezt onnan tudjuk, hogy a madzag mindig kilóg a nadrágja alól. ám ez később lesz, felső tagozatban. alsóban még a régi épület előtt sorakozunk osztályok szerint. sok idő elmegy, amíg rendeződnek a sorok, elhallgat mindenki, és csak utána kezdődik az órákra való bevonulás. én többnyire jó fiú leszek, kussolok, amíg a tanító néni rendet tesz. báméskodom, nézem a lányokat. egy szőke tetszik meg egy fekete. a nagyobb fiúkkal nemigen játszunk, legtöbbször csak arról ismerem, ahogy állnak a sorakozónál. egyszer az egyikük, tízéves lehet talán, szép arcú, magas, kilóg a sorból, a sorakozóból, hiányzik majd pár hetet. feltűnik, hogy nem jár suliba. furcsa dolgokat suttognak róla a felnőttek. aztán, nagy sokára, újra ott álldogál majd velünk a gyülekezőhelyen, de megváltozik. máshogyan lóg ki. s mintha hiányoznának a fogai. ám nem ez a kép marad meg bennem élesen, hanem, hogy később arany fogai lesznek. műfogak. amikor erről kérdezném apámékat, másra terelik a szót, maguk között viszont arról sutyorognak, hogy a ruszlik. úgy képzelem hát, hogy a szovjet katonák, akik a szomszéd településen állomásoznak, valamiért megverték a fiút. de miért? mi rosszat csinálhatott? miért verik ki a szovjetek egy fiú fogát? akkortól félni fogom apámat, hátha őt is megverik, mert apám meg szinte keresi a társaságukat. ha meglát egy orosz dzsipet a főtéren, odamegy a katonákhoz, akik talán a tisztjükre várakoznak, és beszélget velük, megkínálja őket cigarettával, pedig apám nem is dohányzik, de néha mintha csak azért tartana magánál cigit, hogy szóba elegyedhessen velük. amikor a szomszéd városban lesz dolga, sokszor szovjet katonai kocsit stoppol, vagy egyszerűen odamegy egy teherautóhoz, az ott tébláboló egyenruhásokhoz, s megkérdezi, mikor indulnak, merre, és hogy elvinnék-e. általában elviszik. apám rengeteget beszélget majd orosz katonákkal és tisztekkel, pedig nem is tud oroszul. úgy értem, nem tud rendesen. otthon aztán elmeséli, amit megtudott tőlük, hogy melyik részéből jöttek a szovjetuniónak, hányadik éve állomásoznak itt, s amikor tisztekkel beszél, általában azt is megtudakolja, van-e feleségük, családjuk. úgy beszél róluk, mindig úgy emlegeti őket: a szerencsétlenek. de amikor az iskolatársam kerül szóba, apámék szidják a ruszlikat, s nem értem majd, miért. csak később áll össze a kép, amikor felnőttként eszembe jut az aranyfogú nagyfiú.

Pica-pau-de-cabeça-amarela

A tetőkből piros virágok nőnek ki. Lestrapált kisteherautók rakfelületén lestrapált kölcsönműkások merednek szigorúan más és más irányba. Kutyák horpasztanak az út szélén a napsütésben, amelyben az út szélén kutyák horpasztanak.

Georg Horwathékat utoléri egy vidáman dudáló évjárat-rokon Volkswagen mikrobusz. Ez a másik kisbusz elszáguld mellettük, Ali nevet, rálép a gázra, maga is előzni készül, a másik mikrobusz gyorsít. Így megy ez egy darabig; vakmerő üldözései verseny, minimum egy alkalommal hajsztál híja, hogy nem hálnak meg mindnyájan.

Egy hosszabb egyenes szakaszon Ali a szembejövő sávban a másik busz mellett hasít, és mutatja Georg Horwathnak, hogy tekerje le az ablakot. Az ablakon át, dacolva a motorok zajával, bömbölő beszélgetésbe kezd a sofőrlánnyal, aki, amint azt Georg Horwath megdöbbenve, sőt megrettenve megállapítja, a legszebb nő, akit életében látott.

Ismerik egymást Alival vagy nem ismerik, csak első pillantásra rokonszenveznek. Kivillantják a fogsorukat, megvillantják a tenyerüket, és hangosan nevetnek, hogy hallják egymást a motorok zaja ellenére.

A nő legfőljebb húszéves. Gesztusai egyszer lányosak, túlzóan szélesek, máskor kecsesek, mint egy dâmáé. Tágra nyitja a szemét; nagy és sötétkék. Amilyen az apjáé, gondolja Georg Horwath, amilyen Ali szeme. Vastag rasztacopfokban himbálózik a haja a fehér trikó fölött; a rasztacopfokkal Georg Horwath amúgy mindig *Predatort*, az Alien-szörnyet asszociálta, ám ehhez a frizura viselője túl vonzó, beleértve napcsókolta felkarját – igen, *napcsókolta* –, amint a kormánykereken dobol, amivel, a kisbusz belsejét betöltő zene ritmusára, többször is szórakoztatja magát. A két jármű az egyik kanyarban olyan közel kerül egymáshoz, hogy Georg Horwathnak úgy tűnik, mintha egészen finoman érezné a lány izzadságának szagát, de az alighanem a saját izzadságáé, s ekkor a saját nevét hallja a lány szájából, és mintha neki szólna a pillantása vagy csak ezt szeretné.

A szép rasztacopfos árnyékából kiválik valaki, egy férfi; esetlenül átinteget Georg Horwathnak. Pillantása a keret nélküli szemüvegen át; igen, milyen is? Valahogy, valahogy..., gondolja Georg Horwath, valahogy kellemetlenül barátságos. Ahogyan az ingén barátságosan kitátják a csőrüket a tarka papagájok. Ahogy a szalmaszerű szőke haja barátságosan lengedezik.

„Horwath!” A lány a hüvelykujjával a vállá fölött a mellette ülő utasra mutat.

Georg Horwath fölemeli a kezét, Alinak pedig most mégis el kell hagynia az előzősávot, különben frontálisan beleszállna egy teherautóba.

És ennyi volt.

A lány dudál és elhúzza elölük; hamarosan már nem is látni a buszát. Látomás, gondolja Georg Horwath, és ezalatt saját magát érti, leveszi keret nélküli szemüvegét, és megtörölgeti a lencsét – s most Ali belekezd a mondókájába, megrója Georg Horwathot; hevesen gesztikulál. Georg Horwath egyetlen szót sem ért, és mégis minden szót ért.

A személycseré már nem egyedül az ő titka, és az, hogy elveszítette a titkát, elfújja Georg Horwathnak az összetévesztetés fölötti örömet. Lelepleztek, gondolja Georg Horwath, *fények tengerre*, gondolja, *kafkaeskul*, gondolja, szomjas, és azt szeretné, ha bárhová is, de megérkeznének végre.

Ali egyszer csak nevetni kezd, csóválja a fejét és a szeme sarkából az utasára néz.

„Paraty?”, kérdi.

„Paraty”, mondja Georg Horwath.

Ali megkopogtatja a madaras prospektust. „Aves?”

„No”, mondja Georg Horwath, és eszébe jut a portugál szó a *sörre*; meg tudná mutatni Alinak a *Cervejaria Vogelbräu* címét, de azt mondja: „Si, si, aves.”

Ali csodálkozva néz rá. „Tudo bem.”

„Tudo bem.”, ismétli Georg Horwath.

Nagyobb településen autóznak át éppen. Autószerelő, kioszk, zöldségesstand, körforgalom, templom, kioszk, beszögelt ablakkal. *Sötét*, gondolja Georg Horwath, *szeretik a kísértetek*.

Tudni akarja a rasztafrizurás nő nevét, hogy ne „a rasztafrizurás nő”-ként kelljen gondolnia rá.

„Dreadlock-Girl?”, mondja Alinak. „You know her name? Nom?”

Ali nem reagál, ezért Georg Horwath, mint aki meg akarja mutatni, mit tud, lerajzolja a rasztás lányt a madaras prospektusra, és megmutatja a sofőrnek.

„Predator!”, mondja Ali, és like-ra egyenesíti a hüvelykujját.

Egy idő múltán, amikor Georg Horwath már elfelejtette, hogy meg akarta tudni a nevet, Ali így szól: „Juliana”. Fölemelt mutatoujjal, de mosolyogva hozzáfűz valamit, akár egy apa, aki, harmadrészt játékból, kétharmad részt halál komolyan azt tanácsolja: el a kezekkel a lányától.

És Georg Horwath a következő pillanatban pontosan ezt képzei el, az ujjait, amint valami mérőben valószínűtlent csinálnak, elképzei a hajfonatok alatti melegséget, s a következő gondolata reflexszerűen, azonnal: *Regina*, és hogy jelentkeznie kéne az asszonynál, tudatnia vele, hol van és kicsoda ő, csakhogy sem az egyikben, sem a másikban nem biztos, Reginát pedig világleletében nem érdekelte semmi, ami bizonytalan.

„Juliana”, ismétli Georg Horwath, és reméli, hogy a lány ott lesz, ahová Ali viszi őt, s ezzel egy időben azt gondolja: „Szívesen lennék együtt egy olyan nővel, aki *payback*-pontokat gyűjt.” Fogalma sincs, hogy jutott most hirtelen épp ez az eszébe. Az elképzelés, hogy olyan valakit tudjon maga mellett, akit nem érdekel, hogy követik és rögzítik a vásárlási szokásait, és akinek nem kínos, hogy a pénztárnál igennel feleljen a *payback*-pontokat illető kérdésre, most épp roppantul tetszik neki. Talán, mert egy ilyen valaki feltételezhetően más kérdésekben is lazább és nagyvonalúbb lenne Reginánál.

Regina alapból gyűlöli a gyűjtögetést. Mindent gyűlöl, ami több a szükségesnél. Az adatgyűjtőket is, így aztán szóba sem jön számára a *payback*. Az online-shoppingot meg végképp megveti. Az ő szemében az a nap volt (az operát kivéve) minden kultúra hanyatlásának kezdete, amikor bevezették a bérmentesített válaszküldeményeket.

Georg Horwath szerint. Maga Regina sosem fejezte ki magát ilyen drasztikusan. Tulajdonképpen csak annyit mondott, mellékesen, hogy „boltban és kedd délelőtt” vásárol a legszívesebben, „olyankor a legkisebb a nyüzsgés”. És hogy olyan „dohos érzése” van az online bankkártya-használatától.

Ali egy helynévtáblára mutat: megérkeztek Paratyba. És mégsem. A tábla előtt lekanyarodik jobbra, és keresztülhajt egy falun, amely nemigen több annál a képzetnél, hogy itt valaha emberek éltek. Betört ablakok, a tetőkön lyukak, s még csak kószáló állatok sincsenek.

Véget ér az aszfaltút. Hepehupás földút kanyarog meredeken fölfelé a mind magasabb és sötétebb fák között. Georg Horwath egyik fafajtát sem ismeri föl, de ez nem jelent semmit; a tölgyet, a nyírfát és a fenyőt leszámítva a fák nevei mind idegen nyelvi szavak neki. Éger, tiszafa, kóris, szil; milyen különösen hangzanak ezek mind.

Fölerősödött az utazásaj. A busz recseg-ropog és durrog, a motor sípol, csikorognak a kavicsok a kerekek alatt. Georg Horwath elhiteti magával, hogy éles majomrikoltozást hall a fakoronából, és azt, ahogyan a meselény-harkály, a *Pica-pau-de-cabeça-amarela* egy fatörzsön dolgozik. Ezzel nincs megelégedve. *Egy fatörzsön dolgozni*. Ismét jelentkezik a megfelelő szó iránti igénye. Pontosán milyen hangot ad a harkály munkája? Hogyan hangzik a *Pica-pau-de-cabeça-amarela*? *Szavasítás* kell neki.

Georg Horwath rákényszeríti magát, hogy egyenesen előre nézzen.

Hosszú ujjú bokrok vakargatják a karosszériát.

Karmaiban tart a nyelv nevé fenevad, gondolja Georg Horwath, és összerázkódik, enyhén émelyeg, talán a spenótos táskától, talán a földút tapintatlanságától, talán a hőségtől. Nem kéne hűvösnek lennie a dzsungelben? Fölgyűri az ingujját.

A földút tapintatlansága?

Ali összecsippentette a szemhéját. Olyan keskeny az út, hogy lehetetlen minden kátyút kikerülnie, annál is inkább, mivel Georg Horwathnak határozottan az az érzése, hogy gyorsabban hajt annál, mint ahogy az a kövekkel és lyukakkal telehintett útfelületen a busznak és Georg Horwath gyomrának üdvös lenne. „Stop, please, Ali, can we stop?”

Ali megállítja a kisbuszt. A hőség azonnal súllyal bíró, zajos szaggá változik. Nedves föld és apokaliptikus rovarzűmmögés. És valóban – nem képzelgés – valahol egy harkály kopácsol.

„Istenem”, suttogja Georg Horwath, és megfordul a saját tengelye körül. Nem tudja lerázni saját magát.

„Okay?”, kérdi Ali.

„Si. No.” Georg Horwath vigasztalhatatlan.

Félórás nyirkóság és hintázás után nem igazán van jobban, de legalább az út kiszélesedett, ritkul az erdő. Ali két óriáspálma (valószínűleg nem óriáspálmák) között egy tisztásra hajt be a busszal. Egy torony körül négy fakunyhó áll, földig lejtő tetővel. Terepszín-foltos nadrágok és ingek száradnak a köteleken, egy juhászcutya lustán fölemeli a fejét. Egy férfi alszik a függőágyban, lecsügg a karja, a fűben egy bicska és egy félig megfaragott kis fa-madár hever. Ali leparkol két másik VW busz között. Kiszállnak.

A torony biztosan megvan húsz méter magas, és valami sötét anyagból van, fából vagy vályogból; nehéz eldönteni, mert a tetejétől az aljáig madárürülék borítja, ez a szürkés fehérség, amely az európai pályaudvarok acélszerkezetéről ismerős, abból az időből, amikor még nem volt szabad ritkítani a galambokat. Füst, sült banán és kézitükör előtti borotválkozás szaga a levegőben. Néhányan a kunyhóktól odébb félkörben guggolva egy fiút vagy egy nagyon kis termetű férfit hallgatnak. Mások egy hosszúkás asztalnál ülnek, onnan sandítanak át a jövevényre. Julianát sehol nem látni.

Amikor Georg Horwath becsapja a busz ajtaját, madarak száza nyilallnak ki a toronybéli láthatatlan üregekbe. Sárgán és pirosan rikoitoznak és panaszkodnak. Ámbár számos, különböző fajtájú van közöttük, a madarak egyetlen rajjá formálódnak a torony fölött, és elrepülnek az erdő felé. Pár pillanattal később már el is tűntek benne, színeikkel és harsány átkozódásukkal.

A madarak vissza fognak jönni, gondolja Georg Horwath, én meg továbbállok majd. Eszébe jut a megbízása, a soron következő tárgyalások, még Hartmut is. Regina. Előhúzza a zakójából a telefonját, s ekkor áll előtte az öreg nő. Farmerben és farmeringben, áll alatt megköthető madzagos kalapban lépett oda a torony elé, a vödör úgy van a csuklójára akasztva, mint valami ékszer. Mustrálgatja Georg Horwathot, és mond néhány szót. Anélkül, hogy fölfogná az értelmüket, Georg Horwath úgy érzi, neki szólnak.

Ali azt feleli: „Si.”

Valószínűleg az „Ó az?” kérdésre válaszol.

Szemlátomást a matróna itt a főnök. Georg Horwath épp elég sokáig vetette alá magát hierarchiáknak. Az öreg nő lépéseinek szigora, az Alinál érezhető feszültség; még a vödörcske is féltősen kocódik össze a matróna csuklóján a matt-ezüst karkötőkkel.

Georg Horwath igyekszik érdeklődést, nyitottságot sugározni, magabiztosan mosolyogni. Félreértés. Istenkém. Már százszor is eltévesztették a nevét... A mosolygásnak mindössze annyi az eredménye, hogy össze akar csuklani a térde. Mintha szájsarkainak széthúzása a hosszú út után az összes maradék erejét fölemésztette volna.

Georg Horwath leül a fűbe. Kiesik a kezéből a telefonja.

Ali tovább beszél, magyarázkodik, mentegeti magát, amiért a megfelelő személy helyett egy másikat hozott el, s a tetejébe még egy ilyen nyámnylát. A matróna fölszegezi az állat, miközben hallgatja; ez tíz évvel büszkébbé teszi, hatvan, talán nyolcvan; határozott mozdulattal legyezve az arca előtt, eltessékeli onnan

Alit. Most lefelé néz; sárga a szeme?, eltartja a testétől a karjait; ragadozó madár, amely ráfókuszál a célra, a prédára, a rágcsálóra a fűben.

Szárnyak, gondolja Georg Horwath: *Zuhanórepülés.*

Fehér hajtincsek a matróna kalapja alatt, nem nyugszanak, folytatni akarják, megállíthatatlanul. Alkarjain tetoválás: a balon valami nagy, egy sólyom, a jobbon valami fekete.

Ragadozó madarak a varjak? Varjazó madarak?

A fekete madár karja lassan vitorlázva leereszkedik, amint kezet nyújt Georg Horwathnak, akinek karmok fűrődnek a tenyerébe; a matróna könnyedén talpra húzza őt. A hosszú körmök azok, alattuk kosz vagy vér; a vödöröske valami búzt rejt, amely vinnyog.

„Isten hozta az urat. Meddig szándékozol nálunk maradni?” Nem ereszti el Georg Horwath kezét.

„Egy... egypár napig. Mennyi lenne a túl sok?” A napsütés, a szomjúság, a fáradtság, az, hogy a matróna németül beszél, a bűz; mindez elég ahhoz, hogy Georg Horwath nyelve akadozni kezdjen, perzseli a saját mosolya. Kukacok. Csak kukacok.

A rovarok *zzzirregnek*, amikor Georg Horwath rájuk gondol. A matróna, amikor Georg Horwath elgondolja magának a hangját, *finoman-karcosan sercegve* beszél. Leereszti a két karját, *összezárja a szárnyait*, a vödöröske és a karkötői *zörögnek*.

„Miért vagy itt?”

„Én...”

Mert elraborták. Mert összetévesztették valakivel. Mert szívesen összetévesztette és elrabortatta magát. Mert akként, aki, nem kellett oda mennie, ahová akként, aki volt, mennie kellett volna. Mert kitalálta őt valaki.

Csak el innen, csak el innen, gondolja Georg Horwath, *mindegyre el akartam menni innen. És csak ... csak más-valakiként tudtam ... tudtam ... El-magamtól; ez volt a célom.*

A távolból a dzsungelből: a harkály *kopácsolása*.

„Mit – mit jelent ez?”, kérdi Georg Horwath.

A matróna belenyúl a vödöröskebe.

„Te vagy a szakértő”, mondja Georg Horwath.

A matróna Georg Horwath kezébe teszi a gömbölyűséget. Csiklandoz. Újra felhangzik a *kopkopp*.

„Ott. Hallod?” Harkály. Csönd. Harkály.

Georg Horwathnak valami másra kell cserélnie a *kopkopp*-ot; a *kopkopp* gyámoltalan és gyanútlan.

Mintha az égből valaki körömmel gépelne a hőség billentyűzetén. Nem! *Mint a szapora kattintgatás a tapipadon.*

A torony kapujánál a matróna Georg Horwath tarkójába suttog. „Akik hozzám jönnek, mind ismerik a céljukat. Legtöbbször a madarakat akarják látni, tarka, rikító, fura madarakat. Vannak néhányan, akiket nem érdekelnek a madarak, ők a remeteszerű zavartalanságért jönnek, itt, a dzsungel közepén, mindazonáltal csupán egyórányira a tengeri strandoktól. Tévedésből eddig még senki nem volt itt.”

Georg Horwath elnehezült lábakkal mássza meg a lépcsőket. A torony belsejében fluoreszkáló gombák világítanak a falakon. Burukkolás; mintha galamboké lenne. A matróna hangos lihegése a fölfelé kaptató Georg Horwath sarkában; vendéglátónőjét megöregítették a lépcsők.

„Nem hoztam magammal ennivalót”, mondja Georg Horwath, és a torony fele magasságában kipillant a tisztásra egy nyíláson át. A raj a fakoronák fölött köröz, egy madár bevágódik a zöldbe – rikoltozás.

„Nem lesz szükséged rá”, mondja a matróna, „Önellátók vagyunk. Megtanítunk vadászni.”

Minél följebb érnek, annál hangosabban rikoltoznak a toronyban a madarak. Egy verébszerű példány Georg Horwath csuklóján landol, és kukacokat csipked a tenyeréből. Egy második, parányi, a mutatóujján köt ki, egy harmadik mindkettőt elzavarja. Georg Horwath földobja a levegőbe a kukacokat; káoszt remél, a káosz elmarad.

Egy nyíláson át kimászik a torony tetejére, a napra. „Miért néznek az emberek napsütésben *így*?” Beárnyékolja a szemét a kezével, kicsit vár, majd ráhajtja a kezét a szemére, és azt mondja: „Ha *így* néznénk, nem látnánk semmit.”

A matróna nevet vagy nem nevet. Még mindig eltakart szemmel Georg Horwath ismét hallja a *kopkopp*-ot. Leveszi a kezét a szeméről, és az erdő irányába mutat, nagyjából. „Ott”, mondja, és újra nekikészül, meg akarja kérdezni, hogyan írná le valaki olyan, mint a matróna, valaki, aki kiismeri magát, hogy írná le a hangot, ekkor a raj újjaformálódik, a körből nyíl lesz, rend, amely erőt sugároz, a madarak süvítve visszazárguldanak a toronyhoz.

A matróna átfogja Georg Horwath derekát, ragadozómadár-karja Georg Horwath átizzadt inge alá fúrja a csőrét. „Tudom”, mondja, „mi keresel”. Egy távcsövet nyújt oda neki.

A raj gyorsan közeledik, a madarak már a tisztás fölött vannak, hozzák magukkal a sikertelen vadászat dühét, megcélozzák Georg Horwath szemét. A matróna leveszi a alapját, leoldja a haját. A hajzuhatag finom szálú, hosszú és százzszínű.

És Georg Horwath megtalálta. Megvan a harkály, Horwath olyan közelinek látja a távcsőben, vertikálisan egy fatörzsön, a rikító kis fej, *kopkopp*, a fát, *kopkopp*, micsoda sebességgel!

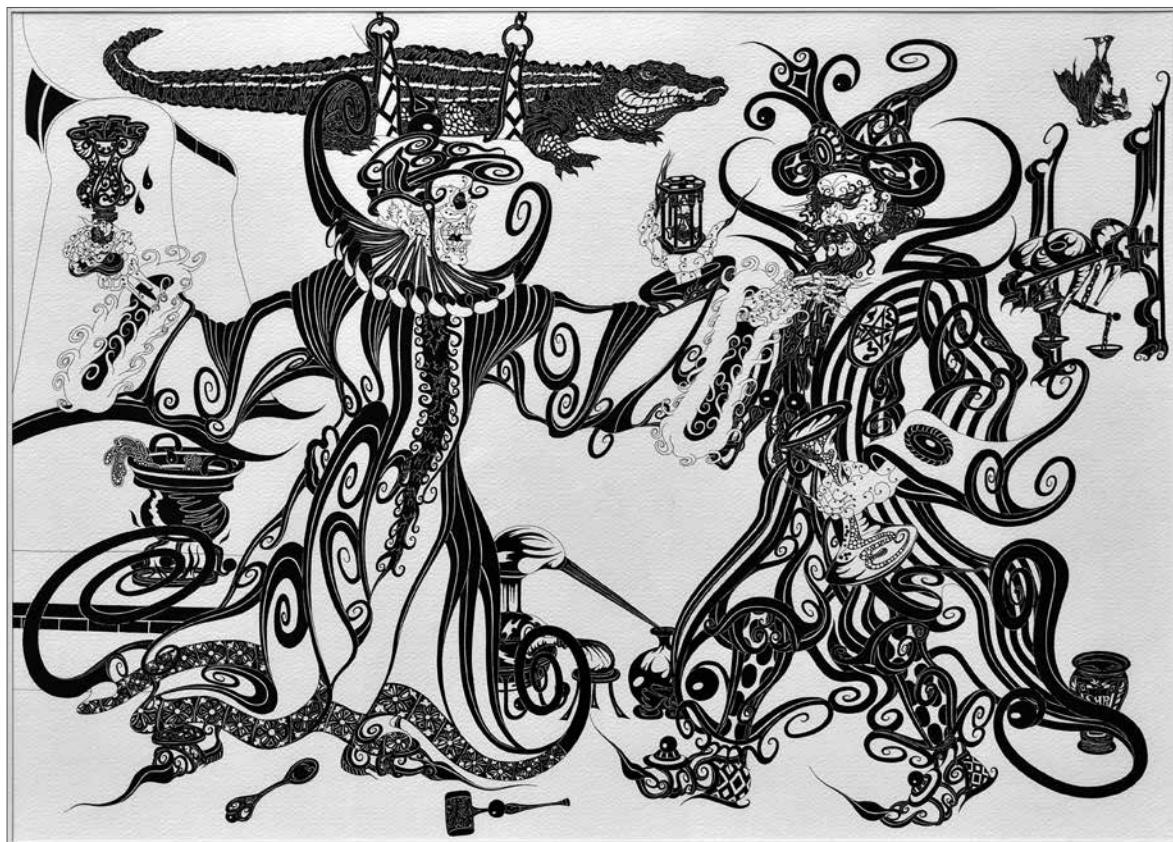
„A szökeüstökű harkály”? károgja a matróna.

És a madárraj elárasztja a Georg Horwath pillantása által befogott világkivágatot, rajtaütnek a madarak, verdesik a szemét, a száját, száz meg száz tollas test melege kúszik be a ruhája, a bőre alá; nem fáj, nem fáj, és az állatok eltűnnek a toronyban, egyetlenegy kivétellel: az az olyannyira fehér a zöld fejével a matróna hajában telepszik le, és elfészkelődik egy vastag hajtincsben.

„Pica-pau-de-cabeça-amarela”, éneklí a matróna. „Ez a fajta halkan kopácsol.”

(Tatár Sándor fordítása)

Németh Miklós: „A titkot űztük mindahányan”

Tatár Sándor

Titkos-titoktalan

A nyelv, a szó: csoda.
Te ne misztifikáld, ne áradozz róla –
ő anélkül is elvan.
És ne silányítsd
a közlés puszta eszközévé –
bár attól ő még nagyon jól elvan.
Ne is félj tőle, bár hatalma
sokszorozza meg a vele (vissza)élők hatalmát.

Igyekezz megismerni – szeszélyeit,
vonzalmait kipuhatolni (ámbár
[a magyarban nemcsak biológiai;
nyelvtani sincs] nincsen neme),
akárha nő volna¹ „afféle” gyönyörű-titokzatos
femme fatale.
Veled lehet (még ha a kétségbeesés feneketlen-mély
szakadékában úgy érzed is: sovány vigasz),
ha elhagyott mindenki,
s ha ő hagy el (mármint: azt hiszed, elhagyott),
úgy érzed: nem maradt senki/semmit.

...A költő ajkán csörömpöl a szó.
Vagy elhull, mint a szírom, téli,
fagyott gyászkoszorúból. S mégis,
azt, hogy vagy, itt, most (s hogy majd nem leszel),
leginkább ő segíthet elviselni,
még ha soha biztosra nem veheted is,
hogyan meghallja a Felettünkvaló.

A gyűjtés, ha szenvedély

Egy lájkvadász mit is csinál?
Miként güzü, kommentel;
nem tudj', neki ki mit kiált,
s ki jött meg vagy ki ment el.

Egy lájkvadász mit is csinál?
Kopog kommentet nappal,
lázasan részt vesz hitvitán,
ír üdvözült grimasszal.

¹ Nem megmondtam, hogy ne misztifikáld?! Ilyen esetlenül meg végképp ne!

Egy lājkvadász mit is csinál?
Ont kommenteket éjjel –
nem gátolod meg, pajtikám,
sem csellel, sem eréllyel.

Azért, amit megoszt napont',
fontos baksis a lāj;,
mely úgy gerjeszt tesztoszteront,
miként a női bāj'k.

Mi mást tenne a lājkvadász?
Posztol, megoszt és taggel.
Ah, medicína, mit csinálsz
ily szenvedélybeteggel?!

Arra jó őnéki a nép,
az istenadta: lājkol.
De hogy' tengeti életét,
ha minden face-es sztrájkol?!

Németh Miklós: Egy kis éji zene

Bolha

Már messziről látta, hogy a helyüket elfoglalta valami sötét kabátos, rosszcarcú figura: rádiókat, régi merevlemezeket, videokazettákat pakolt ki maga elé a betonra, és zsebre tett kézzel fűtyült a hajnali párában.

– A francba – mondta Petra. – Ez az egyetlen hely, ahol később árnyék lesz. Mehetünk a közepére, vagy a büfé mellé.

Alig múlt fél hat, de a bolhapiac már kezdett formát ölteni, mindenki időben lecsapott a jobb helyekre, itt-ott már nagyban sefteltek ki-korán-kelet alapon. Kint volt a szemüveges, mackónadrágos forma is, aki rendre minden héten pornólapokat vásárolt fel, ahol csak lehetett, meg a Petra által csak Műszerésznek nevezett fazon is ott bolyongott, aki állítólag fantasztikus díszletek építéséből és fotózásából élt, azokhoz gyűjtött tárcsákat, fogaskereket, csöveket, és félig kiürült flakon festéket, többnyire aranyzínűt meg krómot keresett.

Lalival megpróbálták azért ésszerű helyet találni, végül egy öregasszony és egy kövér könyvárus között találtak egy négyzetméternyi helyet. Kihajtogatták a székeket.

– Jóanyánk szerencsétlenkedik – mondta Lali, miután kinyomta a mobilját. – Túl messze parkolt le. Azt mondja, nincs hely. Kimegyek, segíték neki. El ne tűnj innen.

Petra cigarettára gyűjtött. Nézte, ahogy öccse eltűnik az emberek között.

Jobb híján a könyvárus portékáját böngészte egy ideig, ami tele volt a magyar irodalom echte legnagyobb neveivel: Mattyasovszki, Fable, Berkesi, Szilvási, Lőrincz, és így tovább, szorosan egymás mellett. Aztán egy láda Rakéta Regénytár és Albatrosz vegyesen, egy újabb láda szakácskönyv, mellette pedig toronyban Delfin-könyvek.

– Háromszáz darabja – mondta a fickó.

– Biztos nem – mondta Petra. – Ezek nagy részét könyvtárak dobálják ingyen az ember után.

– Azokban pecsét van.

– Aha.

– Hát alkudni lehet. Nem értem, minek beszólni, ha nem veszel semmit.

– Majd veszek. Ha visszajött a helyjegy ára. Talán.

A fickó megrázta a fejét, és úgy döntött, nem törődik Petrával, elővett egy Blikket, és azt olvasta. Nemsokára felbukkant anya és Lali, egy-egy nagyobb ládát cipelve. Hárman valahogy kitergették a szőnyeget, és elkezdték kipakolni a cuccot. Bakelitlemezek, könyvek, játékok, mindenféle szemét.

– Kávét valaki? – kérdezte anya. – Hozok enni is, ha kell. Valamit?

Lali egy virslis-sajtós-hagymás lángost kért, Petra viszont hallgatott: tisztátalannak érezte azokat az ételeket, amiket itt adtak a büfében – már a tényt is, hogy itt kell dekkolniuk legalább kora délutánig. Talán utoljára, de már nagyon elege volt az egészszből.

– Na jó, egy kávét – mondta aztán. – De nagyot, ha van, ne azt a kis hangyafasznyit. Legalább egy bögrével, sok tejjel.

Azzal kettesben maradtak Lalival.

– Utolsó alkalom – mondta a fiú. – Valószínűleg. Ne idegeskedj már.

– Elegem van ebből az egészszből. Múltkor a benzinpénz se jött vissza, nem értem, mit kell erőlködni. Miért nem rakja ki ezt a sok kacatot a ház elé, hogy vigye, aki akarja? – Petra idegesen eltaposta a cigarettáját. – Szarnom kell. Már most, nem is tudom, mi lesz később. De én itt el nem megyek, az biztos.

Összefonta a karját. Rágrimaszolt egy nézelődőre, aki gyorsan arrébb is iszkolt.
– Soha nem lesz vége – mondta. – Itt fogunk megrohadni.

Anikó kimérte a pultra az aprópénzt, egyenként számolta, hogy pontosan annyi legyen. Meg kellett szabadulnia ettől a sok csörgő nehezéktől.

- Az enyémet megiszom itt, nem tudok annyi mindent elvinni – mondta. – Petra meg tudja várni. Istenem, az a gyerek mennyire egy türelmetlen, semmi nem tetszik neki.
 - Még iskolába jár? – kérdezte Jenő, miközben becsomagolta papírba a lángost.
 - Jövőre megy egyetemre. Hálaisten. Épp elég a Lali hülyeségeivel foglalkoznom. Lett egy barát-nője most. Néha nálunk alszik.
 - Hát igen, ez ilyen – mondta Jenő. Bekönyökölt a pult túloldaláról. – Szüksége van valakire mindenkinek, ugye.
 - Nekem aztán nem – mondta Anikó. – Aha. Még csak az kéne.
- Jenő röviden lesütötte a szemét, majd derűsen folytatta:
- Végül is megvettem az autót, amit a múltkor mutattam a hirdetésben. Nagyon jó kis járgány, de olyan volt a szaga, mint a romlott tejnek. Mámint az üléseknek. Beleitta magát, nem tudom, mi lehetett az.
 - Bevág a seggembe a bugyim – mondta Anikó. – Legjobb lesz, ha kimegyek, és inkább beülök az áru mögé. A végén kihív Petra kávéja.
- Amikor megfogta a műanyag poharat, azt hitte, odaég a keze. Most már nem tehetette vissza.
- Minden oké? – kérdezte Jenő.
 - Majd még jövök – mondta Anikó. – Vagy mit tudom én.

A nap végül is lassan a piactér fölé érkezett, egyre kevesebb árnyékos hely maradt, és egyre több nézelődő botladozott az árusok között.

Két óra alatt begyűjtöttek négyezer forintot, ezzel valószínűleg rekordot döntöttek.

Petra jobb híján megint a könyvârus készletében turkált, talált egy régi könyvet – egy Faulkner-t. Belelapozott, teljesen rendben volt.

- Zsiványok – mondta az árus. – Jó könyv.
 - Olyan nincs, hogy ezt olvasta – mondta Petra.
 - Kétszáz.
 - Adok érte egy kémiakönyvet. Új. Újszerű. Nem volt használva.
- A könyvârus intett, hogy elfogadja.
- Petra visszaült a helyére, olvasgatta a könyvet. Unalmas volt.
- Örülnék, ha nem csereberélnél a cigánnyal – morogta az anyja. – Eladni jöttünk.
 - Jézusom, anyám. Hallja, amit mondunk.

A könyvârus oda se bagózott.

- Hol van az öcséd? Ha megint a videojátékokat nézegeti, letöröm a kezét.
- Azt mondta, feltölti az üveget a csapnál.
- Milyen csapnál?

Petra mutatni készült, amikor észrevette, hogy két sorral arrébb két volt osztálytârsa is ott dekol a bakelites csávó âruja mellett: Zsuzu és Citrom, egymás kezét fogva, ami talán egy kicsit meglepő volt, de talán annyira mégsem.

Citromot mindig ki lehetett szûrni, nagy tömegben is, rikító sârga cuccokat hordott, amikor csak

lehetett, Zsuzsu pedig szokás szerint feketében, mintha gyászolná a méltóságát.

Petra elharapta a száját.

A méltóságát.

– Bocs, anyám, mennem kell.

Petra átugrta a cuccokat, és igyekezett úgy eliszkolni, hogy Zsuzsuek ne lássák meg.

Laliban viszont volt annyi lélekjelenlét, hogy épp ebben a pillanatban térjen vissza, telefröcskölt pólóban, és az ő nevét kiáltozza.

Petra odasietett hozzá.

– A kurva életbe, Lali, ne kiabálj már. – Átpillantott öccse válla fölött, és beigazolódott, amitől félt, a két hívatlan egyenesen ránézett. – Na, mindegy. Csinálj úgy, mintha csak itt nézelődnék.

Petra elvette tőle az üveget, belekortyolt, visszaadta.

Hunyorgott a napfénytől.

Észrevette, hogy Zsuzsu integet felé.

– Jaj, bazmeg, Lali – motyogta. – Menj vissza, segíts anyáknak. Én sétálok egyet.

– Nem értem, mi a bajod?

– Csak... menj.

– Még meg akartam nézni a PlayStation-ös asztalt, tele van olcsó cuccal.

Petra összeszorította a száját, majd a fejét rázta.

– Azt csinálsz, amit akarsz.

Azzal otthagya Lalit, és volt osztálytársai felé vette az irányt.

– Na hát szia, szia, mit csinálsz te itt? – szólt rá illetlenül messziről Zsuzsu, majd odalépett, és két nempuszt nyomott Petra arcának mindkét felére.

– Csá – mondta Citrom. Megemelte sárga baseballsapkáját, mintha csak egy kalap lenne, ő meg egy úriember.

– Hát, csak nézelődök, meg ilyesmi – mondta Petra.

– Mi még sosem voltunk itt – jegyezte meg Zsuzsu. – De hát Citrom ragaszkodott hozzá, azt mondja, itt olyan ritkaságokat lehet találni, de hát... nem tudom, nekem ez az egész...

– Tudod, honnan ered a bolhapiac kifejezés? – vágott közbe Citrom. – Többféle etimológiai magyarázata van. Például...

– Hogy minden tiszta bolha – vont vállat Zsuzsu. – Kihozzák a fertőzött, undorító szarjaikat az emberek.

– Sőt! – kontrázott Citrom. – Lehet, hogy az emberek maguk *azok*. Hogy *az emberek a bolhák*.

Röhögött.

Petra összevonta a szemöldökét.

– Na ja – mondta. – Bolhák. Gondolom, hogy erről lehet szó. De ti ketten... mióta...

– Ja, egy hónapja – mondta Zsuzsu.

– Te, az ott nem az anyád? – kérdezte Citrom.

Petra észrevett valami ritka idegesítő dolgot ezzel a kettővel kapcsolatban. Eleinte nem tudta volna megmondani, mivel is van baja, aztán leesett neki.

Mindketten rágóztak.

Anikó most a helyjegyesnek próbálta elmagyarázni, hogy csak egy négyzetmétert kell fizetnie, hiszen nem foglal el kettőt.

– Most nézze meg – mutatta. – Maga szerint ez hol két méter?

– Hát egy méternél biztos nagyobb, ne nézzen már hülyének. – A fickó megzörgette kövér hasa alatt az övtáskát. – Ami meg túlmege, az már kettő. Ez a szabály. Hiszen ezt tudja maga is.

Anikó idegesen fújtatott, és a zsebébe nyúlt, hogy kifizesse a két négyzetmétert, amikor látta, hogy Jenő közeledik.

– Na, mi történik itt? – kérdezte.

– Semmi – mondta Anikó. – Semmi, tényleg.

– Hát csak szerinte egy négyzetméter ez, pedig annál nagyobb.

Jenő megszorította a helyjegyes fickó vállát.

– Jaj, Bandikám. Mindig csak a szőrszálhasogatás. Most nézz már rá. Másfélnél biztosan kisebb. Lemérjem neked?

– Ne már, Jenő, de hát tudod, hogy...

– Most elveszel a hölgytől ezerhatszáz forintot csak azért, mert két ládát sehogy sem lehet úgy összetolni, hogy egy méter alá menjen? Milyen rendszer már az ilyen? Talán magadnak szeded a pénzt? Ugye hogy nem.

Anikó morgott. Elővette a pénzt.

– Nem kell itt védelmezni, Jenő. Kifizetem a pénzt. Nem gond, én is tudom, mi a szabály.

A Bandinak hívott fickó a fejét vakarta.

– Jó, hát most innen nézve nem is olyan nagy ez a terület, meg amúgy is itt van a forduló, két egész méter akarva se tudna lefedni.

Jenő vigyorgott.

– Nyolcszáz lesz, asszonyom – mondta Bandi.

Anikó érezte, hogy annyira összeszorította már a száját, hogy tisztára elfehéredett tőle a feje. Biztos volt benne, hogy így van.

Kifizette a nyolcszáz forintot, majd figyelte, ahogy a helyjegyes most a mellette üldögélő könyvárussal vitatja meg, mekkora helyet is foglal el.

Jenő közben közelebb lépett.

– Jól vagy, aranyom? – kérdezte.

Előrenyúlt, megsimogatta Anikó karját. Ő elhúzódott.

– Minek vagy itt kint? Ki figyel a büfére?

– Vagyunk ott elegenden – mondta Jenő egyszerűen. Egy kicsit nézelődött, majd zsebre tette a kezét. – Mint mondtam, megvettem az autót. Nem megy olyan rosszul a bolt. Arra gondoltam...

– Jaj, hagyjuk ezt már. Miért nem hagyasz egyedül?

– Na... na. Segítettem az előbb, és ez a hála? Szerinted így kell viselkedni?

– A kurvák faszát, nem kértem tőled segítséget. Miért hiszed azt, hogy bármit is akarok tőled? Ettől persze Jenő is egy kicsit elfehéredett.

– Hát itt van neked a két gyerek. Én márpedig úgy gondolom, nem könnyű ez. Nagyon nem, én már csak tudom. De én megmondtam az Istvánnak kerek-perc, elmúlik tizennyolc, rám aztán ne számítson.

– Na, hát pont az ilyen példára van szüksége az enyéimnek – morogta Anikó.

Rá akart gyújtani, de a heti dobozt már elszívta.

Jenő a száját nyalogatta.

– Anikó... – Kinyúlt, hogy megint megsimogassa, de ő ismét elhúzódott.

Aztán úgy tűnt, Jenő veszi a lapot, mert sarkon fordult, és visszacsörtetett a büfébe.

Kezdték sokan lenni a piacon, túl sokan, a hangzavar is nagy lett, de Anikó még hallotta, ahogy mellette a helyjegyes határozottan kijelenti a könyvárusnak:

– Ez akkor is két méter.

Lali kénytelen volt hosszú ideig keresni a videojáték-árus házaspár standját, mert nem a megszokott helyen állították fel az asztalt.

Ez persze azt jelentette, hogy tovább kell távol maradnia. Anyja és nővére biztosan ki fognak rá akadni, de most nem hagyhatja ki.

Tapogatta az ezrest a zsebében.

Nem hagyhatja itt. A múlt héten félretette. Már az övé.

Csak el kell hozzá jutnia.

Végül egy árnyékos helyen, a piac legvégében, egy épület mögött találta meg őket.

Az asztalon tornyokban álltak a játékok, külön szedve a PC-s, a PS-es, az Xbox-os, a nintendós játékok, és maguk a gépek is ott voltak kifakult dobozaikban.

– Öcsém, mit csináltál, lehugyoztad magad? – kérdezte a fickó az asztal mögött.

Csabának hívták, lehetett vagy harmincöt éves, de úgy öltözködött, mintha tizenöt lenne.

– Ja nem, ez a faszom csap volt. – Lali felmutatta az üveg vizet, még mindig csöpögött. – Ösz-szevizeztem mindent.

– Áh, nem akarok szívózni, én is csinállok még ilyeneket, a feleségem nagyon szeret olyankor.

– Most ő nincs itt?

Csaba körülnézett.

– Úgy nézem. Általában visszajön hamar, ha nincs itt. Miért, hiányzik?

– Ja, nem... – Lali kezdte cikinek érezni a dolgot, ahogy egyik kezében ott szorongatja a nedves üveget, a másik kezével meg az ezrest tapogatja a zsebében. – Na, hát azért jöttem, amit félretettem a múltkor.

Csaba töprengett.

– Nem rémlik.

– Ne már. A múlt vasárnap. PlayStation-ös játék.

A fickó elhallgatott, mélyen Lali szemébe nézett.

– Ja, hogy... az. Hát azzal van egy kis gond.

Lali érezte, hogy a gyomra összeszorul.

– Hogyhogy?

Csaba benyúlt az asztal alá, majd kitétte a játékot a többi tetejére.

Világosan lehetett látni a girbe-gurba zöld logót: SKULLMONKEYS

– Mert hát ez, öcsi, kiderült, hogy egy elég ritka játék.

Lali nyelt egyet.

– Aha... de hát én félretettem. Megbeszéltük.

– Na ja. Csakhogy jött valaki, és ezt kereste. Azt mondta, adna érte... többet. Aztán hazamentem, egy kicsit utánajártam. Nagyon úgy néz ki, hogy ez a játék az eBay-en is elmegy, egész szép összegekért.

Lali idegesen toporgott.

– Akkor most mi van? – nyögte ki végül. – Nem eladó, vagy mi?

Csaba a borostáját simogatta.

– De, de. Eladó. Ötezer.

Remek, gondolta Lali. Nézte a játék dobozát, felidézte azokat az időket, amikor először felfedezte Klaymant meg Terry Taylor zenéjét, és hogy mennyire beleszeretett akkor a Neverhoodba. És most itt volt előtte, karnyújtásnyira az észszerű áron sehol nem kapható folytatás... még ötezerért is megérné, a francba is.

– Ennyiért simán megrendelem akkor az interneten! – kaffogott vissza. – Ez lehúzás, meg még átverés is. Hiszen megbeszéltük!

Csaba vállat vont.

– Hát tégy úgy, rendeld meg. Esetleg lemegetek négyezerre.

– Esetleg a kis faszom.

Lali meg sem várta a reakciót, már sietett is el onnan.

Mire Petra visszaért, azt látta, hogy az anyja idegesen cigizik.

– Maradt cigid? – kérdezte.

– Nem – mondta Anikó.

– Kérdezhetek valamit, anyám?

– Mondjad.

Petra a távolba nézett, figyelte, ahogy Zsuzu és Citrom lelépnek. Aztán észrevette, hogy Lali is közeledik feléjük.

– Hát hogy... te még akarsz kint maradni? Nekem már nagyon kell vécézniem, meg szerintem már...

– Igen - mondta az anyja. – Mehetünk.

Végül Lali is megérkezett, ránézett az anyjára meg a nővérére. Ajka legöbült, majd flegmán odacsapta:

– Menjünk már el innen a francba!

Egy sarokkal arrébb a Műszerész fordult be, megbotlott, és elejtette az összes fogaskerekét.

Szanaszét gurultak az aszfalton.

Németh Miklós: A soha nem érkező vonatra várva

Mesterek és tanítványok a (szlovén) költészetben

Előszó a négy kortárs szlovén költőt bemutató összeállításunkhoz

Van nem messze a magyar határtól és Zala megyétől a Murán túli szőlődombok között egy Jeruzalem nevű település. A nevét minden idők egyik leginkább követésre méltó hadjáratának köszönheti. Német keresztes lovagok tartottak Jeruzsálem és a Szentföld irányába nagy célok-ból eltervezett öldöklés és megöletés felé. A Német-Római Birodalom határán, ezen a kellemes szőlőhegyen megálltak, itták a kitűnő helyi bort, ettek bőséggel, jól érezték magukat. Nem akaródzott tovább indulni. Ott ragadtak. Hogy mégse bizonyuljanak szőszegőnek, elnevezték a helyet eredet úti céljukról. Tőlük aztán lehet tanulni. A katonáskodás erejét a szavak erejére váltották. Az öldöklést az örömré és a békére. A vért a szimbolikus vérré: a borra. Jézushoz ennél közelebb nem kerülhetek volna sehogy másként. Hány életet kíméltek meg?

A hely ma is létezik, ma is gyönyörű, pannon idill. Itt volt idén a nagy szlovéniai költőfesztivál, a *Bor és költészet napjainak* előrendezvénye, egy műfordítóműhely, ahol ezúttal magyar és szlovén költők fordították egymást. Kölcsönösen egymás mestereivé és tanítványaivá váltak. Hiszen a mester csak akkor lehet mester, ha valamikor jó tanítvány volt, sőt mi több, most is hajlandó tanulni a tanítványaitól. A szlovén költők: Andrej Brvar, Milan Vincetič. Ők már mester korban levők. Brvar élő klasszikusnak számít, maribori. Teljes költői életműve nemrég reprezentatív kötetben látott napvilágot, Milan Vincetič Muraszombatba való izgalmas, groteszk szerelmes versei örök megújulásáról tanúskodnak.¹ Betegség miatt az egyik szlovén költő szerepébe az egész fesztivál nemzetközi hírű és önálló magyar nyelvű verseskötettel is rendelkező szervezője kellett beugorjon, Aleš Šteger. A negyedikük, a fiatal, szikrázóan tehetséges maribori Kristina Kočan volt. Itt az ő négyük verseit szedtem úgy egymás mellé, hogy egy mestert egy tanítvány követ, bár Šteger esetében, miközben bátran tanul hazai és világirodalmi mesterektől, saját költői hatása is vitathatatlan.

A négy magyar költő: Tolnai Ottó az egész magyar irodalom egyik legnagyobb élő mestere, elsősorban versben, de prózában is, sőt az irodalom szerény, bölcs szemléletében. Továbbá Tóth Krisztina, Térey János, akik a magyar irodalom legolvasottabb költői közé számítanak, túljárva rég a tanítványi korszakon. A negyedik én magam voltam. Részemről mind a hét eddig említett költőtől szívesen tanulok, erőt és ihletet merítek munkájukból. A fordított költők esetében ez konkrétan is így volt. A fordítás új mesterek beemelése a talán még mindig mesterhiányos magyar irodalomba. A költők közötti közvetítésben nagy szerepet játszott Gaál Gabriella, aki mind a két irányba nyersfordításokat készített, segédkezett minden költőnek, ha kérdései támadtak munka közben. A szövegek esetenként az eredeti, továbbá a német és az angol fordítások figyelembevételével készültek, de amikor nincs odaírva a fordítás alá Gaál Gabriella neve, a segítség ott van azokban a munkákban is. A legnagyobb mester mindig a láthatatlan mester.

Vörös István

¹ Sajnos október 4-én, 60 éves korában Milan Vincetič váratlanul elhunyt. Az összeállítást az ő emlékének ajánljuk.

Milan Vincetič

Első

Nem tudom elmozdítani a tiédből
a szemem
a hajadról amelyet a szél borzol
kezeidről amelyek hallgatnak
az enyémgig
és hogy
ébredezem
elalvás nélkül
a szemedből
melyet sajátomból elmozdítani
nem bírok

Második

Hajfodraiddal rándulsz
én végigsimítom kopasz fejem
a blúz rád tapad
rám az ing
te a szoknyádra lépsz
nálam szétpattan a cipzár
hogy fellebegjünk
te mint anyádból
apám szerint én
ketten
többes számban

Harmadik

A holdnak melyet
teáskannába facsartál
mint nyakadnak színe
olyan volt
mint bőröd viaszának
hajad szellőjének
körmöd ecsetének
melyek rá se
hederítve
könnyedén rejtettek
nyelveden
a gyümölcsmag alá

Negyedik

Ha téged nem is
az ujjak alatt vagy
a nyelv alatt
és a talpakban
ha nem is
a hajtűben vagyok
a rúzs alatt
és a hajlatokban
amelyeket egyszerre
szürcsölök
cseppenként

Ötödik

Mindenkoron
kicsiny nagy ajándék vagy
cukorka mely kibontja magát
alma melyet a sün a hátára vesz
vagy levél amely felel
mindenkor és külön-külön
a szökőnapok
elmúlnak
nem olyanok mint a te bőrszíned
csak a csípőd a te várva várt
melled

Hatodik

Nem tudom a tiédben
lezárni a szemem
a hajadban amely engedékeny
a kezekben melyek sietősek
az enyémből
és még messzibb
hogyan elaludjak
anélkül hogy felriadjak
szemeidben
melyeket nem tudok elmozdítani
a mieinkben

(Fordította **Tolnai Ottó** és **Gaál Gabriella**)

Kristina Kočan

romok

te ruševine

az ajtó levált pántjáról és ablakok sincsenek
friss levegő jár
ilyen házakban pontos és váratlan
lehet a szépség a ferde fában
talán eperfa talán diófa talán hársfa
a szépség senkiért és
semmiért fénysugarak simogatják
aki reggelente belép ezekbe a
szobákba a padlón
gyom és borostyán kanyargó mintái
ilyen házakban pontos és váratlan
lehet a szabadság vagy tebenned
a béke

dió

orehi

az ünnepek valamicskét
megint közelebb
hoztak bennünket
kekszet sütöttünk
ez volt illatszerünk
folyton egymást értük a lakásban
ez volt a fűtés
otthon egész idő alatt
csend múlt a szilveszter
már első nap magunk mögött
hagytuk nem aludtunk el
ahogy bvar versében a szeretők
alusznak mint a háttal összenőtt
sziámi ikrek mi kettőben
maradtunk mindegyikünk saját
ágyszélére húzódik a másiknak háttal
elférne közöttünk
még egy pár holnap
kimegyek a piacra
venni két kiló diót
mindet feltörjük
és majd meglátjuk

ballada

balada

még az első érintés előtt
a lány látni akarta a kertjét
ahogy írta a vad férfinak
minden mindig csak teérted
csak egy ágyás de teérted
egy levegős zöld sík
minden összefonódott sosem
a csillagokban keresték
tekintetük lett borult
a sok esőcsepp között
ahol nem felismerhetők
a könnyek csak bizonytalankodnak
a szemük sarkában az eső
megpuhítja az embereket könnyek
az esőben a mosoly is
megszelídül síkos könnyű
érintések sosem írt
naplót túl sok
változás az élet
hogyan lehetne
része az állandónak csak
az éjszaka miatt aludtak
a kertben a bujaságtól
harsant és lángra kapott

(**Vörös István** fordításai)

Walker

Szomszédunknak, akit vélhetően nem is így hívnak

A szomszéd, akit Johnnynak neveztem el,
még hozzá úgy, hogy kereszt és vezetékneve is legyen,
így, Johnny Walker,
minden nap elsétál egy könyvvel a kezében,
és soha
le nem veszi a szemét az oldalakról,
feketében, egyedül jön-megy,
kikerüli, aki csak látja,
tárgyalják, mi van abban a könyvben,
és hogy ki lehet ő,
milyen az épp az idő, és vajon van-e

fénykép róla, amint olvasva
jön-megy,
néha, amikor az ablakból kísérem
tekintetemmel, míg a hosszú utca
el nem nyeli, aggaszt, amint
megbotlik, leejti könyvét és
kénytelen körbenézni,
máskor meg követem, és megyek én is arra,
amerre ő bolyong,
nem jutunk soha sehová, hisz csak azért jár,
mert közben olvas,
van, hogy beérem, észre sem vesz,
de könyv címét még sosem
sikerült kibetűznöm.

Walker II.

*Szomszédunknak, akit valószínűleg nem is így hívnak, és aki
már nem is gyalogol annyit, de továbbra is olvas*

Egyre ritkábban látni
múlt szerdán megvált
cipőitől
felhajította őket
egy villanydrótra most is ott
lógnak a kábelen
nagyvárosokban szoktak így a bandák
cipőket feldobálni
Johnny hát divatot teremt
régbben sétált és olvasott
most meg majd cipőket dobál
ott lógnak fent dróton fekete
magas szárú cipői
és Johnny vajon? Most mezítláb fog járni?
Mindig eszembe jut
mi lesz, ha viharban leesnek
valaki jön majd, felveszi
őket és Johnny sose tudja
meg többé, hova mentek

Walker III.

*Johnny szomszédunknak, akit nem is így hívnak,
és aki már nem járkál annyit,
sőt, már nem is szomszéd,
de remélhetőleg még mindig olvas*

Mióta elköltöztem, alig látom
de ha levert vagyok
elmegek abba a régi területbe
és várok rá, mióta
nincs meg a magas szárú cipője,
mezítláb jár, nincs nála könyv se, csak
a füléből lóg valami, talán
hangos könyveket hallgat, és remélem
a felolvasó hangja bársonyos,
különben alig változott, egy kissé
csapozott mindig, hajába ősz szálak vegyültek,
melegben is
vietnami dzsekit hord, alatta
tökéletes hegek
a régi hídnál
mindig megáll, hogy
megvizsgálja a folyó színét
épp olyan fiatal
amennyire öreg
a víz zúgása elfeledi előle
egyedülléte csöndjét

(Fordította **Tóth Krisztina** és **Gaál Gabriella**)

Prelúdium

Lehet, hogy a csellista még saját szemével látta a második világháborút, hogy betemették őt a szóróbombák, vagy hogy annak idején deportálták egy marhavagonban, vagy mozgósították, igen, elküldték Calaisba, esteleg Ostendébe, ahol életében először megpillantotta a tengert, lehet, hogy a fagottost meg a háború után letartóztatták, bezárták, mert rajongott, mondjuk, az orosz zenéért, sőt, az is lehet, hogy közelebből megismerkedett Goli otokkal, netán Sremska Mitrovicával, talán nem is bírta az egészet, és besúgó lett belőle, vagy verte a rabtársait, most meg kiabál éjjelente és verejtékezve felriad, lehet, hogy az elsőhegedűsnek pedig meghalt az egyetlen fia, még hozzá hirtelen, valamikor úgy ötödikes kora táján, és nem sokkal azután elvált a férjétől is, aztán ebben a teljes elesettségben hirtelen rátalált Istenre, lehet, hogy a klarinétos mostanában szorong nyelve hegyén támadt, nehezen gyógyuló seb miatt, amely gyakran vérezget, és egyre csak nő, lehet, hogy a harsonást állandó légszomj gyötri, és csak vergődik, mint a partra vetett hal, felesleges cirkusznak látja ezt az egész életet, és szeretne mihamarabb túllenni már rajta, lehet, hogy a fuvalásnő szerelmes a nagybőgősbe, aki viszont rá se hederít, mivel a hárfaművésznő hosszú, kecses ujjaival van elfoglalva, lehet, hogy az üstdobosnak pont ma van a születésnapja és ettől fel van dobva, lehet, hogy a mélyhegedűs egy órája elfenekelte a gyereket, maga se tudná megmondani, hogy pontosan miért, lehet, hogy a szaxofonos viszont egy órája még a feleségével veszekedett holmi pénzügyek miatt, lehet, hogy a kürtös is civakodott az övével, amiért olyan szórakozott, amikor boldog, lehet, hogy az oboás is ugyanezt tette, azt képzelvén, hogy ha a lakásban rend lesz, akkor az élet is rendeződik... Akárhogy is, most mind itt ülnek együtt, készen arra, hogy lényüket hangszerré formálják, és hogy felröpítsenek bennünket székünkéről, kiszakítsanak a földi lét tömegvonzásából, a testi jelenvaló ittjéből az ottba, és már repítenek is a felfelé, röptetnek sebesen a magasba, Beethoven Eroica-szimfóniájába, - fel, odaátra.

Találkozás Leon Štukeljjal

Elöl lépdél, ő a tornászlegenda: aranyérmes szerzett összetettben, valamint nyújtón a VIII. Olimpiai játékokon, Párizsban, 1924-ben. Aranyérmes gyűrűn és bronzot összetettben a IX. Olimpiai játékokon Amszterdamban, aztán ezüstérmes gyűrűn a XI. Berliini Olimpián 1936-ban... Elöl lépdél hosszú, nyújtott léptekkel, halad szálfegyenesen, aztán egyszer csak jobbra pillant. Aztán balra. Utána megint jobbra. Megtorpan, aztán hátrafordul. Majd ismét előre. Ismét megtorpan. Hátrapillant a bal, aztán a jobb válla felett. Ismét megáll. „Tudja” ... kezdi tűnődve, a szavakat keresgélve, „ilyen hirtelen váltásokkal igyekszem meglepni magam, így próbálok kilépni a koromból”, mindabból, ami olyan megszokott, és... magától értetődő, és ezáltal érdektelen is... hogy megint megláthassam ezt a hosszú nyakú gázlómadarat vagy ezt a szomorúfüzet, amelyik a vízbe lógatja az ágait, ... látni akarom őket a maguk teljességében... mintha először lát-nám mindezt, tátott szájjal csodálkozva rá a látványra... És bár csak ritkán sikerül... de ha mégis... akkor azok felejthetetlen pillanatok, talán legszebbek, olyanok, amelyekre hálával gondol az ember...” És itt elhallgat. Ám amikor látja, hogy felfigyeltem a kivörösödött szemében imbolygó csepre, hozzáteszi, hogy csak a szél... hogy lám, itt van az ősz.

Novemberi diófa

Isten veletek, pattogó tavaszi tüzek és kiégett füvek fekete térképei, amelyek termékennyé tettétek a patak mögötti réteket, Isten veled, kölyökkutyákkal teli kosár, amelyet a gazda kihozott a napra, s amely sután pislogott körbe, majd felborult, Isten veled, te áprilisi égbolt, ti, feszes arcú déli szelektől űzött májusi fellegek falkái, Isten veled, te váratlanul érkező, hatalmas gomolyfelhő, mely mesebeli hajóként siklottál át a tetőgerincen, Isten veletek, békésen lehorgonyzó, holdfénytel teli, csillagos mélység felett imbolygó éjszakai fellegek, ti júniusi alkonyat szentjánosbogarak, Isten veletek, csalánból és jazminból felrajzó, a lombban, mint mesében eltűnő szentjánosbogarak, Isten veled, te nyugtalan, pezsdítő, messzi távolban támadt, illatos szél, amely segített megszólalnom, és aki annyi mindent megmozdítottál, Isten veled, te hosszú, izzó nap után lezúduló júniusi zápor, te várva várt eső is, zúgás a szomszéd falu távolából, sudár, tündöklő ifjú sürgése, aki a világért nem jönne hozzánk is permetezni, Isten veled, te szemközti hegyhátat vonalkákkal tarkító, karókra támaszkodó szőlőültetvény, Isten veled, te lehajló, fűtöktől roskadó zöld tőke, te augusztusi, napos szélcsenben ívbe hajolva, lassan érlelődő, Isten veletek, ti baloldalt tarkáló, októberben részszínre váltó bükkerdők, Isten veled, kerítés mögül felszálló izabella-szőlő illat, Isten veled, kötényes, pöttyös kendős gazdasszony, ki reggelente szatyorral szeled át az udvart, nyomodban lépegető a kakassal, Isten veled, te szőrösömővá foszladt kutyatetem, te tojássárga tökhalmom sütkérező macska, Isten veletek, kiabáló, reggeltől napestig mezítláb, fűben futkosó, ágakat rázó, buksi gyerekek, akik rám csimpaszkodtatok, míg én termésemet ontottam olajos, jódszínű burokból...

Most már tudom, hogy csoda volt mindez, hogy csoda volt mindebben élni. Most, hogy a szél az összes levelem lecibálta, most, hogy a sárba hullott mind, leszáradt varként lepörögve, most, hogy a nedvek már nem keringnek bennem, és fagy jár át, hogy felső gallyaimat nem is érzem... most, hogy legyőzhetetlen fáradtság áramlik mélyeimben, már csak aludni, már egyedül csak arra,...

már csak a végső jóra vágyom.

(Fordította **Tóth Krisztina** és **Gaál Gabriella**)

Aleš Šteger

Testek könyve (2010)

(részlet)

A szó *megmenti*
A szót.
A test
Nem
Menti meg a testet.
A szó
Megmenti magát
A megmentést,
De megoldást
Nem kínál.
A test nem
Menekül meg,
Mégis megmentő.
A szó sem
Menekül meg,
És nem is ölt
Testet.
Test és
Szó,
A szó nem
Test.
Néha
A test
Szóvá
Akar válni.
Megoldatlan
Rejtély.
Néha
A test
Szóvá
Válik.
A szó
Sosem
Ölt testet,
De szüksége
Van a testre
A szavak
Megmentéséhez.
A testnek
Szüksége van a szóra,
Hogy más
Testeknek
Üzenjen.
A szónak

Szüksége van
A testre,
Hogy megmentse
A szót;
Hogy más testeknek
Üzenje:
Megoldás
Nincsen.
Mindkettő,
Test és szó
Egyaránt
Megmenekül,
De nem szóban
És nem is testben,
Mondja a szó.
A test
Hisz neki.
Könnyebb
Hinni
A szavakban,
Amelyekről
Azt hisszük:
Úgysem
Mentenek meg,
Mint hinni
Szavak
Nélkül.
És milyen
Hit
Lenne ez,
A test
Hite,
Mely nem ment
Egyetlenegy
Szót sem
Pusztán
A megmentés
Kedvéért.
A szó megmenti
A szót,
Melyben
A test
Nem hisz;
Test nélkül
A megmentő
Szóban
Sem
Hinne

A szó
Sem,
Mely
Megment.

*

A szó összekoszolja
Az emléket.
A szerelem
Az életet
Koszolja össze.
A sötétség
Összekoszolja magát
A nappallal;
Megmosakszik,
Aztán megint éjszaka lesz.
Kiegyezett mezőkön,
Lángra kapó
Városok során át
Lépked a szó,
És összekoszolja
Mindazt, ami emberi.
Lemoshatatlanul.
Az ember szemében
Koszos mindaz,
Amit ő maga pusztított el.
Ember tiszta
Akkor sem lehet,
Amikor tisztának próbálja
Mutatni magát.
A száját
Összekoszolja az étel.
A földet
Összekoszolják
A léptek.
Ami volt,
Koszos lesz attól,
Amivé elmulasztott válni.
A szó összekoszolja
Az emléket.
A testben
Az ember
Elrejti az embert,
Amikor
Leszáll az éj.

(Térey János fordítása)

A tojás

Jajce

Amikor a serpenyő széléhez ütve megölsz,
Nem látod, hogy a tojásnak a halálban szeme támad.

Akkora sincs, hogy szerény
Reggeli étvágyad enyhítse.

De máris belebámul világodba.
Miféle horizont, merev pillantás, miféle perspektíva?

Nézd az időt, közömbösen szeli át a teret.
A törött héj, a szemgolyó: rend vagy káosz?

Túl nagy kérdés ez egy ekkora tojásnak
Ilyen korai órán. És neked – csakugyan kell a válasz?

Mikor aztán az asztalnál szeme tükrébe néznél,
Egy kis kenyérhéjjal gyorsan elveszed a látását.

A gémkapocs

Sponka

Zavartan leteszed a papírt.
Most veszed észre a rozsdás gémkapocs nyomát.
A befelé vivő út spirális jele.

Láthatatlan spárgaként fogná egybe a világ rongyait.
Magába fordulása feltüzel. Akár egy magzaté.
Vagy márványban megmozduló csiga? Test a tömegsírban?

Sem elvenni, sem hozzáadni a világhoz!
Nem terem, csak gémkapocs. Pár kis érintést hoz.
Innen levették. Nem tudod, ki és mért.

Emiatt hány lap vesztetett el?
Ujjad a lenyomaton, jó lenne újra olvasni.
És megnyílik előtted a térben tér és újabb tér.

Ez a vers végtelen.

Miányánk

Mati moja

Mi anyánk,
Ki vagy a testekben,
Romboltassék le a te neved.
Jöjj el hozzám
Száműzetésedben,
Legyen meg a te agressziód,
Amiképp az ínségben úgy a bőségben.
Legalább a tegnapi száraz kenyereimet
Lökd oda nekem ma,
És bocsásd meg
Egy-egy gyenge pillanatom,
Mikor próbálok többet
Kicsikarni, mint amit nekem szántál.
És ne vígy megint az ürességbe,
Törjenek össze csontjaim,
Amikor megsimogatsz,
Anyánk.

A

A

Az A meghalt. És nem halt meg. Akárcsak az apja,
A, vagy a nagyapja, a falujuk temetőjébe fulladt.

Megfulladt, és nem fulladt meg. A sárba jutott.
A sárba és egy kő némaságába a sárban.

Most ott hallgat. Felejt. Töröl. Ott van és nincs ott.
Mert nincs hely. Se kezdete se vége. AAA.

Valaki meghalt. Senki. A neve –
a feledésé. Akárcsak az apjáé, a nagyapjáé.

De néha megzörrennek a dolgok. Fölkel, aki
lefeküdt, és haldokolni kezd, aki halottvirrasztásra készült.

Néha AAA terrorizál a térrel, keresi a hangját.
Néha AAA az eső monoton melankóliája az utakon.

AAA felbugyog, kiveti a tenger.
AAA a kvarc sóhaja a kronométerben.

Biztos csak az – A halott.

Aki azt hiszi, néha hallja, a másik fülére hallgasson.
Aki nem hallja, vele marad a hiábavaló.

(**Vörös István** fordításai)

Kavics

Senki se tudja, mit hordoz egy kavics.
Parányi titka övé, mint a fájdalom,
a cipőtalp és a láb közé rekedve.

Mikor kirázod onnan, üres fasonon fúj át a szél.
Ami volt, hirtelen múlik.
Más jelzi innentől a bomlást,
közele klinikák szaga. Mész tovább némán.

Amit magadban hordasz, csak tiéd.
Saját kavicsodnak lakója,
most dobtad épp el.

Menta

Metafikció, metán, metabolizmus.
Csontokból hajtott ki a menta.
A szomszéd lábujjából és egy idegen sípcsontjából.
Egyetlen állat se képes erre: hadd ne mondjam.

Mentaxa, mentadon, mentafizika.
Mi marad, ha már csak a növények
forrasztgatják a zenész bordáját, a polgármester koponyáját.
Egyetlen hashajtó se képes erre: hadd ne mondjam.

Minek folytassam: ki fogja felidézni, tartja észben
a mentaföldek végtelenjét, a csalánt és közönyt.
Mentaférj. Mentaéjjel. Hovamenták.
Nincs erre szótár, kár sorolni.

(**Tóth Krisztina** fordításai)

Kaj Ádám – Szemes Péter – Bence Lajos

Lendvai képek

*Gábor Zoltán freskói qlapján***Első kép****TÉL, RÓMAIAK***A színpad mélységében fehér vászon, erre lesz később a kapcsolódó freskó vetítve.*

KELTA

Istenek északon,
ne rejtekezzetek,
bújjatok elő!
Istenek nyugaton,
ne rejtekezzetek,
bújjatok elő!
Istenek fákban,
ligetekben,
édes és sós vizekben,
völgyekben,
hegyek tetején,
ne rejtekezzetek,
bújjatok elő!
Istenek az ég-világban,
a Szépség mezején:
ahol a gondolat terem,
a Nagylelkűség mezején:
ahol az erény virágzik,
istenek
a Sokszínűség mezején,
az Öreg Mezőn:
ahonnan a bölcsesség ered,
a Csodák mezején:
ahol a varázslat született,
istenek
a Kedvesség mezején
és az Ezüstoffhók mezején,
ne rejtekezzetek,
bújjatok elő!
És ti is,
kelet ismeretlenjei,
akik sátort tartotok
a pusztában vágatók fölé,
bújjatok elő
és segítsetek!

Hősök, harcosok,
Ulster tartományból,
jöjjetek, segítsetek!
Bölcsek, mágusok,
Connaught vidékéről,
jöjjetek, segítsetek!
Lenster népe,
akik bőségben,
ezer napos lakomák
között éltek,
jöjjetek, segítsetek!
És te is, Munster,
bár minden tartomány között
a legszegényebb vagy,
esküvel tartozol,
most jöjj és segíts!

Ősök és szellemek
a tenger-világból,
ne rejtekezzetek,
bújjatok elő!
Ősök
a Fiatalság földjén,
ti folyton megújulók,
ne rejtekezzetek,
bújjatok elő!
Ősök
a hullámok alatti földből,
akik őrlitek a félelmet
és szövitek a jövőt,
ne rejtekezzetek,
bújjatok elő!
Reszkessen tőletek az ellen,
lássa bukását jelként!
Ősök
az Asszonyok földjén,
ahol örök a testi szerelem,
ne rejtekezzetek,
bújjatok elő,
hogy szülessenek hősök, harcosok!
Ősök
az Élet földjén,
ne rejtekezzetek,
bújjatok elő
és adjátok át tudásotok!

Istenek,
akik vagytok,

vagy egyszer voltatok,
 akikben hittünk,
 akikben bízni tudtunk,
 ne rejtekezzetek,
 bűjjatok elő,
 segítsetek!
 Ne hagyjatok
 a déli isten kezére jutni,
 ne hagyjatok
 Róma kezére jutni,
 ne hagyjatok
 a Farkas kezére jutni!
 Ha meghódítanak,
 ti is hódolni fogtok:
 nevet kaptok majd
 és egy ünnepet,
 amit pirosan jelez a naptár,
 védelmeztetek majd
 várost vagy foglalkozást,
 házat húznak fölédtek,
 templomot, szentélyt,
 ahol csupa füst lesz és hallgatás.
 Ahol a kő nem lesz többé kő,
 csak szerencsehozó amulett,
 s ha nem kell, kavics a Via Appián.
 Ahol az isten kelléke lesz az égnek,
 csak dísz az oszlopon,
 csak egy a száz bálvány közül.
 Istenek, harcosok, ősök,
 jöjjetek, segítsetek!

Lemegy a fény a Keltáról és a freskó jelenik meg. Egyelőre csak a római katonák látszanak (az első kettő lesz Első és Második Római), vörös megvilágításban. Csatazaj, majd világos. Közben a Kelta is beáll a freskó szerinti helyére. A rómaiak kezében kard és lándzsa helyett esernyő van.

ELSŐ RÓMAI

(hivatalosan) A XV. Apollinaris légió Tiberius császár és Róma üdvözlését hozza. *(gentleman hangon)* Kérem, bocsásson meg, hogy csak így Önökre törtünk. Tudja, a birodalmi érdekek... sajnos, egy magamfajta katonaembernek nem sok beleszólása van a politikába. Minden odafent..., esetünkben odalent dől el.

MÁSODIK RÓMAI

Mi csak a végrehajtók vagyunk. Mi végezzük a piszkos munkát. Persze nem kötelező katonának menni. De amikor olyan fiatal az ember és naiv, mindenáron hős akar lenni.

ELSŐ RÓMAI

Aztán megöli az első embert.

MÁSODIK RÓMAI

Majd a másodikat. És egy idő után már nem is számolja. Kaszabol, mint a gép, már megbocsásson a hasonlat miatt.

ELSŐ RÓMAI

Bátorkodom megjegyezni, igazán remekül küzdöttek. Más népek fél órát sem bírnak ki. Egyből elvesztik a fejüket. (*mutatja*)

MÁSODIK RÓMAI

Csak egyetérteni tudok. Még sohasem kerültem ilyen közel a halálhoz. Ennyi híja volt, hogy le ne vágjon az egyik harcosuk. (*mutatja*) Septimus szerencséjére még időben hátra szúrta.

ELSŐ RÓMAI

Tudja, nehéz munka ez a hódítósi. Az ember könnyen otthagynakja a fogát.

MÁSODIK RÓMAI

Ilyen az, amikor az ember főnöke egy császár. Szükségszerűen ki kell elégíteni a különböző hajlamait.

ELSŐ RÓMAI

Esetünkben a megalomániát. Persze a rétorok ügyesen kimagyarázzák, jönnek a patriotizmussal, meg hogy mi szolgálja Róma érdekeit.

MÁSODIK RÓMAI

Vagy azzal érvelnek, hogy most zajlik Európa egyesítése. Barátként tekintünk az ellenségeinkre, csak hogy mi diktáljuk a szabályokat és feltételeket.

ELSŐ RÓMAI

Csak ne mentsd föl te is a császárt! Ezek igenis túlkapások. Egyszer majd megunja valamelyik légió és fellázad. Vagy valaki leszúrja a testőrségéből.

MÁSODIK RÓMAI

Úgy hallom, mostanában a méreg a divat. (*szünet*) Gyanúsan hallgat, uram.

ELSŐ RÓMAI

Mi az, talán nem ért minket?

KELTA

Nem.

MÁSODIK RÓMAI

Nem is csodálkozom. Vidéki.

ELSŐ RÓMAI

Barbár.

KELTA

A szavak jelentésével tisztában vagyok. De nem tudom, minek higgyek jobban, a szájuknak vagy

a kezüknek. Véres. Véres a kezük. Most gyilkolták le a társaimat, és úgy beszélgetnek velem, mintha régi barátjuk lennének.

ELSŐ RÓMAI

Ezt nem is értheti egy barbár. *(lassan, szinte szótagolva, mintha egy külföldihez beszélne)* Tudja, mi civilizáltan hódítunk, tiszteletben tartjuk az emberi jogokat. Ha nincs rá különösebb okunk, nem végezzük ki a foglyokat.

MÁSODIK RÓMAI

Örüljön, bácsi, elhoztuk Önöknek Európát.

ELSŐ RÓMAI

Ez a földterület a mai naptól a Római Birodalom része. *(leveri a Halicanum-táblát)* Önnek most két lehetősége van: vagy meghódol, és ez esetben ingóságait, isteneit megtarthatja, továbbá kérvényezheti a római állampolgárságot. Vagy megtagadja a birodalmi fennhatóságot, és azonnal és visszavonhatatlanul elveszti mindenét.

MÁSODIK RÓMAI

Mi most teszünk egy tiszteletkört. Addig hagyjuk gondolkodni, bácsi. *(balra el Első Rómaival)*

KELTA

Nem bújtatok elő. Nem jöttetek. Nem segítetek ezután se. Dőljön le az égi-világ minden mezeje, éhezzen Munster, süllyedjen el a tenger-világ.

*Jobbról Szatír egy ekhós szekeret tol be, aminek tetején a Színész ül, kezében szőlőtőke. Közben a freskó változik: **A szőlőtőke meghonosítása Lendván.***

SZÍNÉSZ

Hé, hó, hé. Lassíts! Várjon, uram! *(lepattan a szekérről, Keltához megy)* Érdekeli Önt a színház? Pontosabban egy kedves szatírajáték, amit nemrégiben tanultunk be.

KELTA

Maguk meg mifélék?

SZÍNÉSZ

Aktorok vagyunk és én vagyok e szerény trupp vezetője. A nevem Genesius.

KELTA

(gúnyosan) Szóval rómaiak.

SZÍNÉSZ

Sallába megyünk, de ez a hősés... Az utakat nem takarítják. Tisztára átfagytak a lábaim.

SZATÍR

Az ó lábai! Végig a szekéren ült.

SZÍNÉSZ

Elhallgass! Kedves uram, segítsen rajtunk. Az élelmünk is elfogyott.

SZATÍR

A borról nem is beszélve.

SZÍNÉSZ

Elhallgatsz, ha mondom! *(Keltához)* Cserébe előadunk bármit, amit szeretne. Mit szólna egy Bacchus-történethez?

KELTA

Bacchus?

SZÍNÉSZ

Az isten, tudja. Vagy nem tudja?

SZATÍR

Hogy tudná?! Vidéki, barbár.

SZÍNÉSZ

Hallgass végre!

KELTA

Tudják, én egészen új vagyok a birodalomban. A régi isteneket már, az újakat még nem ismerem. Ha kicsit mesélnének róla...

SZÍNÉSZ

Helyezze magát kényelembe, és máris kezdetét veszi szomorú és véres vígjátékunk. Minden benne van, ami egy jó drámához kell: intrika, bosszú, gyilkosság. A címe: Bacchus, a kétszer született. A hely: az istenek birodalma. Az idő: a hőszok kora.

Színész Keltának adja a boros kancsót, aki megkóstolja, majd miután ízlik neki, a színjáték alatt benyakalja az egészet. Részeg is lesz tőle.

Színész Szatírral eljátssza a történetet. Jupitert maga a Színész, a mesélőt és a többi szerepet a Szatír alakítja, kesztyűs bábokkal kiegészítve.

SZATÍR

Történt egyszer, hogy Jupiter, az istenek királya szerelembe esett Persephonéval, az alvilág királynőjével. Csodálatos éjszakát töltöttek együtt és kilenc hónap múlva megszületett a kicsi Bacchus. Csakhogy Jupiter felesége, Juno nagyon féltékeny asszony volt. Amikor megtudta, mi történt, rettenetes haragra gerjedt. Felbérelte hát a titánokat, hogy tépjék szét a fiút. Azok így is tettek. Ezután Jupiter összeillesztette a széttépett és már megfőzött darabokat, és életet lehelt beléjük. A gyermeknek azonban új anyára volt szüksége.

SZÍNÉSZ

A főistennek pedig új szeretőre.

SZATÍR

Szemelé hercegnőre esett a választása, így az ő méhében rejtette el Bacchust. De Juno előtt semmi sem maradhatott titokban. Ezúttal még kegyetlenebb bosszút forralt. Arra biztatta Sze-

melét, hogy fedesse fel Jupiterrel igazi alakját, ami villámcsapás volt. A főisten teljesítette a hercegnő kívánságát, akit az egyik villám megégetett. Az életben maradt csecsemőt kivették Szemeléből és Jupiter combjába varrták. Így született meg másodjára Bacchus és lett a bor istene.

SZÍNÉSZ

Ha csak ennyit tud, már mindent tud. Az ő találmánya a bor, neki köszönhetjük, hogy van mivel koccintani.

SZATÍR

És Ikariosz királynak, a bor első mártírjának. Ő kapta az első szőlőindát Bacchustól.

SZÍNÉSZ

(*félrelőki a Szatírt*) És meg is tanította a borkészítés mesterségére. Idővel ő is meg akarta ajándékozni az embereket az isten ajándékával, elment hát néhány pásztorhoz, akik meg is kóstolták az italt. Annyira ízlett nekik, hogy víz nélkül kezdték vedelni, és megrészegültek tőle. Mivel azt hitték, hogy boszorkányság áldozatai lettek, megölték Ikarioszt. Másnap kijózanodtak és eltemették őt. De nem halt meg hiába! A bor azóta meghódította a fél világot.

KELTA

A másik felét meg a Római Birodalom.

SZÍNÉSZ, SZATÍR

Áve, Cézár!

KELTA

Az ott szőlőinda a kezében?

SZÍNÉSZ

A cégérünk. Ezzel hirdetjük truppunk érkezését.

KELTA

Van egy ajánlatom. Adja nekem az indát, cserébe ételmet és meleg ruhát kapnak.

SZÍNÉSZ

Adja a kezét! Várjon... ezért az Ikariosz-darabot is be kell mutatnunk?

KELTA

Az istenek mentsenek! Csak annyit kérek, ha megint erre járnak, tanítson meg bort készíteni.

SZÍNÉSZ

Barátom, ez a legkevesebb. Ígérem, hogy velem koccint legelőször! (*kezet fog Keltával*)

Második kép

NYÁR, HUNOK

A freskó jelenik meg a háttérben, az öt hun lovassal. Miközben megvilágítást kap, lódobogást hallunk. Majd lemegy a fény a képről és a színpadon álló ekhós szekérre vándorol. Első Római a szekér mellett áll, Második Római a szekér alatt guggol.

ELSŐ RÓMAI

Elmentek. Most már előbújhatsz.

MÁSODIK RÓMAI

(előbújik a szekér alól) Ezek váltásban csinálják. Alig megy el az egyik, már jön is a másik. Aztán felgyújtják még egyszer a falut.

ELSŐ RÓMAI

Kétszersült falu.

MÁSODIK RÓMAI

Elhintik itt a romlott erkölceiket, mire a fél környék tolvajnak áll.

ELSŐ RÓMAI

Csak hogy lassan nincs mit ellopni.

MÁSODIK RÓMAI

Attól még tudnak erőszakoskodni.

ELSŐ RÓMAI

Ugyan, a nőket már régen elvitték.

MÁSODIK RÓMAI

Megoldják azok, ne félj. Én mondom, rossz üzlet volt ez a népvándorlás. A rablóknak is. Nekünk meg pláne.

ELSŐ RÓMAI

Sic transit gloria mundi.

MÁSODIK RÓMAI

Nem értelek.

ELSŐ RÓMAI

Látod, mondtam én.

MÁSODIK RÓMAI

Nem értettem, amit mondtál.

ELSŐ RÓMAI
Ezt még azelőtt mondtam.

MÁSODIK RÓMAI
A népek előtt?

ELSŐ RÓMAI
Nem, nem. Még sokkal régebben.

MÁSODIK RÓMAI
És mi volt az?

ELSŐ RÓMAI
(*patetikus pózba vágja magát*) Elvesztettük az anyanyelvünket.

MÁSODIK RÓMAI
Miből gondolod?

ELSŐ RÓMAI
Csak sejttem.

MÁSODIK RÓMAI
Na jó, de be tudod bizonyítani?

ELSŐ RÓMAI
Be: Sic transit gloria mundi.

MÁSODIK RÓMAI
Ezt tényleg nem értem.

ELSŐ RÓMAI
Mert ez latinul volt, és mint már mondtam, elvesztettük az anyanyelvünket.

MÁSODIK RÓMAI
Miért, otthonunk van még?

ELSŐ RÓMAI
Most gyűjtötták fel. Másodszorra.

MÁSODIK RÓMAI
Tehát le vagyunk égve.

ELSŐ RÓMAI
Ugyanakkor, ha Róma még áll, akkor a birodalom is létezik, ergo, mi tartozunk valahova.

MÁSODIK RÓMAI
Hiszen most felejtettünk el latinul. Mi a nyavalya kötne minket Rómához?!

ELSŐ RÓMAI

A jog. Hogy római állampolgárok vagyunk.

MÁSODIK RÓMAI

Nem akarok elkeseříteni, de ha felgyűjtötták a falunkat, akkor meg is kellett szállniuk elötte. És amíg nem ülnek le egyeztetni a határkérdésekről, ez a terület senkiföldjének minősül.

ELSŐ RÓMAI

Melyik jog szerint?

MÁSODIK RÓMAI

Nekem erre nincs időm. Itt nyargalnak az apokalipszis lovasai a sarkunkban, te pedig jogi kérdésekről vitázol.

ELSŐ RÓMAI

A minek a lovasai?

MÁSODIK RÓMAI

Az apokalipszis lovasai. Háború, halál, vizály és éhínség. Jelenések könyve. *(beáll a szekér elé)* Na, toljuk tovább a szekeret.

ELSŐ RÓMAI

(megfogja a szekér másik rúdját és elkezdik kitolni a színről) Mesélj még ezekről a lovasokról.

MÁSODIK RÓMAI

Hát... undorítóan csúfak és visszataszítóak, két lábon járó vadállatokhoz hasonlatosak. Emberi alakot öltenek, de nem gyűjtanak tüzet, és az ételeiket sem fűszerezik. Vadon nőtt füvek gyökerein és félig nyers húson élnek. Ja, és olyan a képük, mint a kutyáké. *(kimennek)*

Sámán jön.

SÁMÁN

Amíg verem
ezt a dobot,
meg is járom
első fokot,
jön felém
a sárkány.
Egy szem fejét
le is vágom,
kitűzőm az
ezüst váron.
Haj, ila, hó!

Második fok
következik,
arcom vérben
merítkezik,

jön felém a
szarvas.
Szőrén fogom,
felrepítsen,
innentől már
ő segítsen.
Haj, ila, hó!

Harmadik fok,
vagyok feljebb,
e világból
vagyok kijjebb,
jön felém a
sárkány.
Három fejét
le is vágom,
kitűzöm az
arany váron.
Haj, ila, hó!

Negyedik fok
létra ágán,
Szélkirály jön
paripáján.
Le is rúgna,
ha a szarvas
nem vinne föl
magasabbra.
Haj, ila, hó!

Ötödik fok,
ég a fent-ég,
Napkirálynak
lova mentén.
Megégetne,
ha a szarvas
nem vinne föl
magasabbra.
Haj, ila, hó!

Hatodik fok:
szép anyácska
csalogat a
hitves ágyba.
Szarvasomon
szarvas lesznek,
istenséget
ünön veszek.

Haj, ila, hó!

Hetedikről
de kivetnek,
mert az ember
mégis ember.
Haragudik
Nagy Atyácska,
szarvaimat
le is vágja.
Haj, ila, hó!

Bukom hétről,
nincs szarvasom,
bukom hatról,
nincs asszonyom,
ötödiken
tűzet veszek,
negyediken
szélbe veszek.
Harmadikon
harmadolnak,
másodikon
varázst oldnak,
első fokon
újra ölnek,
sárkányfogak
megőrölnék.
Haj, ila, hó!
Haj, ila, he!

Sámán leül a földre és behunyja a szemét. Első és Második Hun jön.

ELSŐ HUN
Legalább három hónapja nem gyújtottunk fel semmit.

MÁSODIK HUN
Lassan már nem is félnek tőlünk.

ELSŐ HUN
Két hete be sem véreztem a kardom.

ELSŐ HUN
És csodálkozunk, hogy nem tisztelnek eléggé.

MÁSODIK HUN
Valamikor krónikák százai szóltak rólunk.

ELSŐ HUN
Olyan szépséges szörnyetegnek festettek le minket.

MÁSODIK HUN
Ma már csak kutyafejűnek se hívnak.

ELSŐ HUN
A múltkor például legótoztak.

MÁSODIK HUN
Remélem, helyben hagytad az illetőt.

ELSŐ HUN
Még mit nem! Hogy azt higgye, egy gót verte meg. Nem fényezem én őket.

MÁSODIK HUN
Miért nem világosítottad fel, hogy te hun vagy?

ELSŐ HUN
Nem akartam beszélgetni.

MÁSODIK HUN
Akkor mit csináltál?

ELSŐ HUN
Csúnyán ránéztem és eljöttem.

MÁSODIK HUN
Legközelebb majd egy római nénit fogsz átsegíteni a Via Appián...

ELSŐ HUN
Rosszat tesz nekem ez a békeidő. Ruga, én úgy felgyújtanék valamit.

MÁSODIK HUN
Kéne egy kis háborúcska. Egy egészen apró is megtenné. Éppen csak lekaszabolnánk néhány emberecskét.

ELSŐ HUN
És felgyújtanánk a falucskájukat, kétszer egymás után. Aztán lángba borulna a szántó, az erdő, az egész vidék, és vinné tovább a tüzet egészen az Alpokig, majd a hegyeken túlra, meg se állna Rómáig. És felperzselne mindent és mindenkit. Égne a város, égne a palota, égne a császár és a császárné és a porontyaik. Égnének az istenek, égnének a szolgák, a testőrök...

MÁSODIK HUN
Már megint belelovalod magad.

ELSŐ HUN
Adod alám a lovat.

Sámán felkel a földről.

SÁMÁN

Szerintem meg kéne barátkoznotok a békével is. Most már nem csak kis jöttment kalandozók vagytok, hanem hódítók. Ez egészen más politikát kíván. Sokkal emberségesebben kell bánni az ellenséggel. Aki ezután kegyelmet kér, azt életben kell hagynotok.

ELSŐ HUN

De a falujukat azért még felgyújthatjuk?

SÁMÁN

Az épületeket is meg kell kímélnetek. Sőt, nektek kell védelmezni azokat. Aki birodalmat épít, annak éppen csak annyit szabad elpusztítani, amennyi szükséges. Se többet, se kevesebbet.

ELSŐ HUN

És az égiek mit szólnak ehhez?

SÁMÁN

Éppen hogy erre intenek.

MÁSODIK HUN

Milyen isten az, aki békét akar?

SÁMÁN

Egy előrelátó isten.

ELSŐ HUN

És mostantól ez lesz? Béke? Szögre akaszthatjuk a kardunkat?

SÁMÁN

Attól sose féljetelek. Ez a vidék olyan, mint egy gyönyörű asszony. Kelletti magát és mindenkivel megosztaná a gyümölcsseit. Aztán jönnek a hódítók, hogy egymás hegyén-hátán meghághassák. Amíg ezek a dombok szerelmet tudnak ébreszteni a férfiakban, addig sohase lesz itt béke. De mindig törekedni kell rá, mert a harc csak távol tartja a férfit az ágytól.

Harci kürt hangja.

ELSŐ HUN

Végre valaki szemet vetett az asszonyunkra!

MÁSODIK HUN

Majd kivájjuk neki!

ELSŐ HUN

Lóra! Nyeregbe! *(ki)*

MÁSODIK HUN
Kardot ránts! Íjat feszíts! (Ki)

SÁMÁN
Te boldog vidék, te csalfa asszony!

Harmadik kép

TAVASZ, SZLÁVOK

A színpadot egy létra uralja, aminek a magasából hársfalevelek lógnak le. Theoderik a létra tetején ül, szőlővel a kezében. Mira és Darko kergetőznek. Nem látják a püspököt.

DARKO
Igazán, Mira, megállhatnál! Beszélni akarok veled.

MIRA
Majd akkor beszélünk, ha hiszel nekem.

DARKO
Láttam, amit láttam.

MIRA
(megáll) Igen? No, és mit láttál?

DARKO
Hogy bementél a bajorral a bodegába és izzadtan, piros arccal jöttetek ki.

MIRA
Csak a hordókat mutattam meg neki.

DARKO
Fél óra hosszan?

MIRA
Boroztunk is, na. Attól lett olyan jó színünk. És különben is, meleg volt a bodegában.

DARKO
Te nem is szereted a bort.

MIRA
Ej, a féltékeny fajtádat. Miért nem leskelődtél jobban?!

DARKO
Egy jegyesasszonynak akkor sem szabadna ezt... Így viselkedni. Mit fognak szólni?

MIRA

Telebeszéltek a papok a fejedet mindenfélével. De nem csoda, hiszen ott vagy minden vasárnap a misén. Még a kisebb ünnepeken is. Apád meg nem bírja egyedül a munkát. Azt mondja, lusta vagy, és csak azért jársz templomba, hogy ne kelljen dolgozni.

DARKO

Ez rágalom. Hajnalban kelek és...

MIRA

Elmondod a laudest, majd reggelizni mész. Utána elvonulsz ahhoz a püspökhöz és estig haza se tolod a képed. Én is alig látlak. Amikor meg találkozunk, vádaskodsz és számon kérsz.

DARKO

Sokat imádkozom érted.

MIRA

Attól még nem lesz jobb. Kedveskedjél és udvaroljál, mint régen. Vagy vonulj kolostorba és hagyj engem élni. De bárhogy is döntesz, először segíts apádnak a munkában.

DARKO

Az imádság is munka. Nem kedvtelésből forgatom a Bibliát. Mit gondolsz, mennyit szenvedtem, mire bemagoltam a görög meg latin igeragozást?

MIRA

Helyette jöhettél volna szüretelni.

DARKO

Hallom, jól mulattál azzal a szeplős képűvel. A Dragan fiúval.

MIRA

Tehetek én róla, hogy a vőlegényem máshol keresi a boldogságot?!

DARKO

Hiszem, hogy egyedül Krisztus tanítása vezet el az üdvösségre.

MIRA

Ahogy ezek a dombok és völgyek is. *(végigmutat magán)*

DARKO

Asszony, ne vigy engem a kísértésbe.

MIRA

Micsoda pipogya lettél! Ezért kár volt lecserélni a régi isteneket. A férfiből szűz, a nőből meg... azt várhatod, hogy mártírkodjam miattad. Na, ide figyelj Slavko fia, Darko, én az összes szláv istenre megígérem neked, ha nem fejezed be ezt a szenteskedést, úgy faképnél hagylak azzal a bajorral, hogy többet asszonyra sem fogsz nézni. Viselkedj férfiként, és szerezd vissza gyorsan a régi jó hírnevedet, mert azzal fogtad meg e törékeny nő szívét. Emlékszel? Akkor is tavasz volt. Május.

Veszna és Jarilo ünnepe. A vilik messze elkerülték a vidéket és a Tódor-lovak tisztára nyargalták az eget. És itt állt ez a hárs. Te nem kérdeztél, nekem meg nem kellett bizonygatnom semmit.

„A hársfaágak
csendes árnyán,
ahol kettőnknek ágya volt,
ott láthatjátok
a gyepárnán,
hogy fű és virág meghajolt.
Fölöttünk az ág bogán
ejhajahujj!
dalolt ám a csalogány!

Vígan futottam
ki a rétre
és kedvesem már várt reám.
Oly izgatottan
jött elémbel! –
Mily boldogság volt, Máriám!
Hogy megcsókolt-e? Meg biz ám!
Ejhajahujj!
Most is pirul belé a szám.

S tréfás-kacagva
hamar ágyat
vetett szép pázsitos helyen.
Nevethet rajta
s titkon vágyat
érezhet ki arra jön,
mert jól láthatja a nyomot,
ejhajahujj!
amit a fejem nyomott.

Ha tudná más azt,
hogy mi jártunk
ott: ó hogy szégyellném magam!
Nem sejtí más azt,
mit csináltunk
csak ő maga, meg én magam,
meg egy kis madár a fán,
ejhajahujj!
az nem árul el talán!”¹

Elfekszenek a hársfa alatt. A püspök megbotránkozik, majd elfordul.

¹ Walther von der Vogelweide: *A hársfaágak csendes árnyán* (Babits Mihály fordítása)

DARKO
Mira, édes Mira.

MIRA
Jobb ez, mint minden imádság együttvéve.

DARKO
Sokat imádkoztam érte.

MIRA
És ezután mindig így lesz? Könyörögnöm kell, hogy...

DARKO
Miért, a bajor azt csinálta?

MIRA
Komolyan, Darko, ez már beteges. *(felkel)*

DARKO
Most mit csinálsz?

MIRA
Felöltözöm és hazamegyek. Nekem erre nincs időm.

DARKO
(felpattan) Szóval mégis csak történt valami a bodegában.

MIRA
Már elmondtam mindent.

DARKO
Jó lenne, ha valami hihetőbbet találnál ki.

MIRA
Ugyan, mit akarnék attól a bajortól? Még csak nem is tetszik.

DARKO
Hazudsz. Oda meg vissza vagy a szőke hajától, meg a kék szemétől. Meg a magasságától. Fogadjunk, hogy a lova is fehér. *(Mira meg se várja, hogy befejezze, kisiet)*

DARKO
(Mira után kiált) Meg se állj a házáig!

THEODERIK
Darko!

Darko körbenéz, de nem találja a hang forrását.

THEODERIK
Darko fiam, hé!

Darko először nem veszi észre a püspököt a létra tetején.

DARKO
Uram, teremtőm! Én mindig is sejtettem, hogy ez egy szent fa. Gyerekkoromban azt is mondták, az istenek lakóhelye. Bújj elő, jelenés! Nem bántalak. Slavko fiam vagyok, Darko, aki a keresztségben az András nevet kapta.

THEODERIK
Ne legyél bolond, Darko. Én vagyok az, Theoderik atya.

DARKO
Püspök atya! De hát mióta... nem is vettük észre... végig odafent volt?

Theoderik szomorúan bólint.

DARKO
És hallotta, ahogy... Mira és én... tudja

THEODERIK
Fiam, azért belém is szorult tapintat: bedugtam a füleimet. És mielőtt megkérdeznéd, hogy láttam-e bármit is, a szemeimet is eltakartam.

DARKO
De miért mászott a fára? Ez valami evangéliumi gyakorlat? Tudja, az ég madarai... Az ott szőlő a kezében?

THEODERIK
Fiam, nagyon szívesen válaszolnék a kérdéseidre, de meg kéne lapulnom csendben. Bármikor rám találhatnak, és akkor...

DARKO
Akkor?

THEODERIK
Megvesszőznének.

DARKO
Én azt nem hiszem. Maga szent ember, nem lehet olyan bűne, amiért vesszőzés járna.

THEODERIK
Én csak kapnám. Más helyett.

DARKO

Ez ám a felebaráti szeretet. Micsoda krisztusi alázat, tűrés, példamutatás.

THEODERIK

Istenem, jönnék! Darko, fedezz, és nem leszek hálátlan érte.

DARKO

Takarja el magát az ágakkal, mert kilátszik az albája.

THEODERIK

Gratias, fiam!

Dusan és Jaromir vesszőkkel jönnek.

DUSAN

Na, lássa-e, Jaromir koma, ez a Velibor fia. A málészájú, dologtalan, istentelen szlávja, hogy adok én neked. Ha meglátlak még egyszer a lyányom körül, keresztfát faragok én neked ebből, addig se féljél!

JAROMIR

Mit a te lyányod körül?! Az én legkisebbemnek udvarol, el is jegyezte, ha nem az asszonyok találták ki.

DUSAN

Akkor meg mit jár félre a bogumilja?! Szabad az illet annak a pápista fajtádnak? Te borissza alak, te vízfolyás beszédű, te tamáskodó mitugrász! A Jaromir bácsikád lyánya körül lássalak legközelebb, mert úgy küldelek át a másvilágba, hogy még az asszonyok sem találják meg a sírodat.

JAROMIR

Ej, Dusan, van most ennél fontosabb dolgunk! Ugye mink rokonok leszünk, fiam, és egy rokonnak nem szabad ám hazudni. Szóval, ha Jaromir bátyád kérdez valamit, arra nagyon őszintén kell válaszolnod. Láttál-e madarat errefelé? Nem is akármilyen madarat. Ennek albája van, meg kereszt lóg a nyakából.

DARKO

Sajnálom, bátyja, nem láttam.

JAROMIR

Pedig nagyon veszélyes madár. Ez olyan német fajta. Belepiszkít a mi Rasztiszlávunk fészkeibe. Vigyázz, fiam, mert nem akárki vadászik erre a madárra, jó Mihály, a bizánci császár.

DUSAN

Meg a szőlősgazdák. Vesszőt kell kapnia a védőszent helyett. Mert szegény Orbán nem érdemelt szobrot... a mindenféle németjének meg húzzák föl a különböző ájtatos helyeket. S ha ez-tán megvéd a fagytól Szent Orbán, a bort hova vigyük és kinek? Ne félj, ezt a címeres galambot borral is megkínáltuk volna, de hát fagy vót, vessző jár neki. S mivel ő itten a pap, ő hasonlít a legjobban a védőszentre.

DARKO

Sajnálom, Dusan bátyja, akkor se láttam sehol.

JAROMIR

A vesszőzés pedig nem maradhat el. A fagy is megvót, ennek is meg kell lennie.

DUSAN

Darko, Darko. Hallom apádtól, sokat jársz a templomba. Otthon meg áll a munka. Milyen férje leszel így a kis Mirjácskának. Nem papocskáné akar az lenni, hanem egy rendes szláv felesége.

JAROMIR

Válaszoljál, fiam, mégiscsak az én lányomról van szó. Vissza is szívhatom azt az atyai áldást, nem adtam örökbe.

DARKO

Valahogy csak lesz. Eddig is volt valahogy. Nézzétek a mező virágait, vagy az ég madarait.

DUSAN

Bújj elő te szarka, te varjú, te címeres holló, te püspökpecsenye!

JAROMIR

Hagyjad, Dusan koma, ez olyan papos beszéd volt. Nincs itt a bogumilja.

DUSAN

No, hát én azt mondom, ha ez a gyerekek ilyen paposan beszél, tökéletesen megfelel a célnak. Gyere fiam, annyi ütést kapsz... ameddig a vessző bírja. *(Jaromirral megragadják Darkot)*

DARKO

Engedjenek el! Nem csináltam semmi rosszat! Dusan bácsi! Jaromir bácsi! *(a létrára néz)* Atyám!

THEODERIK

Íme az első szláv vértanú.

DUSAN

(a közönségnek) Ne aggódjanak egy percre se a bogumiljáért, csak a bor fog folyni, nem a vére.

JAROMIR

Az első lendvai bortanú!

„A bolondok között se bírt szíved a sorssal”

● 80 éve halt meg mester és tanítványa, Juhász Gyula és József Attila

1937. április 6-án Szegeden meghalt Juhász Gyula. Vita nincs afelől, hogy önkézés okozta halálát: zaklatott élet ért véget a költő önmérgezése következtében. 18:45-kor hunyt el, veronált használt, hogy alig 54 évesen átléphesse a határt. Fiatalabb költőtársa, tanítványa, rajongója, József Attila versben írta ki magából döbbenetét és fájalmát. „A bolondok között se bírt szíved a sorssal.” – írta rá gondolva. Alig pár hónappal később, 1937. december 3-án Balatonszárszón József Attila földi pályája is véget ért. Hogy mesterét követve önként döntött-e így, vagy baleset volt, valószínű, sosem derül ki pontosan. 1937 így tragikus veszteségekkel terhelt éve volt a magyar irodalomnak, a két költő sorsának hasonlósága még inkább erősíteni látszik a képzetet, mely szerint mester és tanítványa voltak ők.

Kapcsolatuk messzire nyúlt, már amennyiben messzire nyúló kapcsolatról lehet beszélni egy olyan tragikusan rövid élet esetében, mint az ifjabb költő, akinek épp csak 32 éve szelelt el. Ha azonban nem az évek számával mérjük a kapcsolat mélységét, hanem oly módon, hogy József Attila mióta ismerte személyesen (hiszen versei révén jóval korábban már) Juhász Gyulát, akkor a fiatalabb költő makói diákéveiig kell nyúlni. S ha így nézzük, kettejük viszonyát már kételyek nélkül nevezhetjük hosszúnak, s ettől függetlenül mélynek, hisz a mélységet érlelheti az idő, de nem feltétele. Dőreség lenne tehát kettejükre gondolva Tverdota György gondolataival perre kelni: „József Attila és Juhász Gyula kapcsolatát föl lehet dolgozni úgy, ahogyan Péter László tette, azaz aprólékosan föltárni

a két költő személyi érintkezésének adalékait. A feladatot meg lehet oldani úgy, ahogyan Szabolcsi Miklós, azaz gondosan felkutatni József Attila verseiben Juhász költői-eszmei befolyásának nyomait. A felszabadulás előtti korszak József Attila-recepcióját elemezve a két költő közös történetének egy harmadik megközelítési lehetősége kínálkozott. E recepciótörténetnek szerény, de szerves részét alkotja ugyanis az a kérdés, hogyan látta a kor irodalmi közvéleménye a szegedi remete és nagy tanítványa kapcsolatát.”

E helyt mindezen kutatási csapásirányok részletesebb feltárására nincs mód, a hely szűkös. De a fentiek igazolására talán elég annyi, hogy a kamasz József Attila hol máshol, mint Szegeden megismerhette személyesen is Juhász Gyulát 1922. február 25-én a Korona Szállóban. Espersit János ügyvéd volt az, aki bemutatta egymásnak a már érett költőt és a makói gimnazistát, aki maga is verseket írt. Hosszabb beszélgetésre lehetőségük nem nyílt, de még az év nyarán József Attila verset írt *Szeged alatt* címmel, melyet elküldött Juhász Gyulának. A költeményt Espersitnek ajánlotta, de így végződik: „Lelkemen most halk remegés fut át: Szeretném szépen felköszöntenem Magányos, árva, bús Juhász Gyulát.” A saját kézzel írt válasz hatását talán elképzelni sem tudjuk. A fiatalember lelkesedése oly mértékű volt, hogy következő levelében is verset küldött Juhásznak, majd nem várta be a választ, türelmetlen szíve nem tűrte a váromkodást, Szegedre ment és felkereste.

1922 novemberében már „Bátyám”-ként szólítja meg versben Juhász Gyulát: „Bátyám,

ki bortól mámoros éneket Zengsz húrodon, Te, nézd a magyar hazát, Csitítsd el Anna-kérszíved S öntsöd az erőd a reménytelenbe.” 1923 első felében *A kozmosz éneke* című szonettkoszorút ajánlja neki: „A melegszívű Költőnek, a nagyszívű Embernek, JUHÁSZ GYULÁNAK aki örök Atyám és Bátyám”. A kettejüket egymással megismertető Espersit János így írt erről: „Nálam van a Kozmosz éneke című szonett-koszorúja, a hozzá készült címlappal és négy illusztrációval. Ezt a tizenöt szonettet a legnagyobb magyar szonettírónak, Juhász Gyulának, örök atyjának és bátyjának ajánlotta.”

A nyíltan megvallott bizalmas megszólítások sokat elárulnak a két dúlt lelkű költő kapcsolatáról. József Attilát Juhász Gyula „szerelmes fiának” vallotta. Mivel Juhász és köre figyelemmel kísérték József Attilát, a mester/tanítvány reláció legalább innentől kezdve megállta helyét, és újabb és újabb tartalommal lett teljes. Hogy ennek vizsgálata, most, e szomorú évfordulón még mindig rejt tanulsá-

gokat, nem kétséges, amint az sem, hogy egy kutatás mindig felszínre hozhat meglepő tényeket. Tverdota György 1983-ban mutatott rá, hogy Németh Andor Horatiusz tulajdonította azokat a latin sorokat, amelyet az idősebb költő ifjabb pályatársának idézett egy levelében: „Durate et vosmet rebus servate secundis.” Magyarul: „Bírájátok ki, az életetek még kell a jövőnek.” Németh 1928-as megálapítását nagyon sokan tekintették kőbe vésett igazságnak, mígnem kiderült, hogy mindez Vergilius *Aeneis*éből való citátum.

Kettejükre emlékezve a döbbenet erejével hat, hogy az idézet mennyire disszonáns soruk ismeretében: Juhász Gyula, a mester, nem bírta ki. Hogy tanítványa, akinek aligha kívánt példát adni tetteivel, pontosan követte-e őt, mint már esett róla szó, nem tudjuk. Csak azt, hogy bár szüksége lett volna rá csakugyan a jövőnek, nem adatott számára hosszú élet. Csak az öröklét. Mester és tanítványa egyaránt részese annak, egyikében is.

Van-e magyar művészet?

Fülep Lajos és Hamvas Béla művészetfelfogásának összevetése¹

Rövid írásomban arra a kérdésre próbálok választ találni, hogy beszélhetünk-e egyáltalán bármilyen értelemben is nemzeti, sőt magyar művészeiről? Van-e a fenti kifejezésnek filozófiai szempontból bármilyen létjogosultsága? A kérdés megválaszolásához a XX. század két jelentős magyar művészetfilozófusának, Fülep Lajosnak (1885-1970) és Hamvas Bélának (1897-1968) művészetfelfogását kívánom kritikai elemzéseim fókuszába állítani.

Természetesen mindkettejük esetében elmondható, hogy pályájuk során többször, igen eltérően tematizálták a művészetfilozófiai kérdéseket, ezért előre megfontolt szándékkal jómagam csupán Fülep *Magyar művészet*², valamint *Művészet és világnézet*³ című írásait, illetve Hamvas *Öt meg nem tartott előadás a művészeiről*⁴ és a Kemény Katalinnal közösen jegyzett *Forradalom a művészetben. Absztrakció és szürrealizmus Magyarországon*⁵ című munkáit vizsgálom. A fenti kérdés megválaszolása során alkalmazott kutatási módszerem az összehasonlító kritikai fogalomelemzés módszere volt.

Fülep Lajost, mint művészetfilozófust az egyik legeredetibb alakjaként tartja számon a magyar filozófiatörténet. A „nemzeti művészeiről” vallott nézetei az egyetemes és a nemzeti finom dialektikájára épülnek. Saját megfogalmazása szerint „a közösség elve azért fontos, mert csak belőle lehet megérteni a különöset. Közösség nélkül nincs különös, és viszont. Egyetemes és nemzeti korrelatív fogalmak.”⁶ Előbbi idézetből is látható, hogy Fülep nemzeti esztétikája nem valamiféle elvakult sovinizmus által táplált, szélsőségesen nemzetkarakterológiai vagy népszichológiai megalapozottságú elmélet, hanem arra igyekszik rámutatni, hogy egyetemes és nemzeti, mint egymásnak ellentétesnek tűnő fogalmak, nemcsak hogy összebékíthetők egymással, hanem egyenesen kölcsönösen feltételezik egymást, egyik sem létezhet a másik nélkül.

Fülep a maga művészetelméleti koncepcióját legösszefogottabb formában az elsőként 1923-ban megjelent *Magyar művészet* című monográfiájában fejtette ki. Gondolataival és egész életművével számos magyar művészre rendkívül erős gondolati hatást gyakorolt a XX. század folyamán. Fülep jó néhány értelmezője magát az egész nemzeti művészeti elgondolást a két háború közötti ellenforradalmi kurzus valamiféle ideologikus megalapozottságú koncepciójának tekinti, annak ellenére, hogy az 1923-ban megjelent nagy mű számos részlete már az I. világháború éveitől megíródott. Ilyenformán Fülep programja a magyar századelő szellemi légkörének terméke, és ezer elszakíthatatlan szállal kapcsolódik az ún. „nemzeti tudományok” – különös tekintettel a „nemzeti filozófia” – legalább a reformkorra visszanyúló programjához. Fülep elgondolásai tehát az antipozitivisták, erősen metafizikai megalapozottságú „új idealizmusnak” a jegyében születnek meg, és nagyfokú rokonságot mutatnak a magyar századelő egyik legjelentősebb filozófus-esztétájának, Alexander Bernátnak a művészeiről vallott nézeteivel. Továbbá – ahogyan Alexander nézetei is – sok szállal kötődnek vele opposícióban is a XIX. századi neves francia bölcselethez, Hippolyte Taine miliő-elméletéhez. Fülep esetében nyilvánvaló Friedrich Nietzsche munkásságának hatása is. Ezeknek a száznak a kibogozása, kibontása szintén jelentős hozzájárulást nyújthat Fülep művészetelméletének mélyebb megértéséhez. Annál is inkább, mivel Taine nevét munkájában Fülep meg is említi, de a köztük lévő kapcsolatot a szakirodalomban valójában még senki nem vizsgálta.

¹ A 2017. szeptember 8-9-én, Kaposváron, az MMA támogatásával rendezett *Hamvas 120* konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

² FÜLEP 1923.

³ FÜLEP 1976.

⁴ HAMVAS 2014. 13-81.

⁵ HAMVAS 2014. 185-399.

⁶ FÜLEP 1923. 17.

Fülep fiatal éveiben Lukács György köréhez tartozott. Együtt szerkesztették a rövid életű, ám kimagasló színvonalú *A Szellem* című folyóiratot, tagja volt az ún. *Vasárnapi Körnek* és részt vett a *Szellemi Tudományok Szabad Iskolájának* munkájában is.⁷ A fülepi művészetelmélet egyik központi kategóriájaként szereplő művészi forma fogalomhoz kapcsolódó elgondolások is bizonyos Lukács-hatásokra utalnak, melyre Máté Zsuzsa több írásában is rámutatott.⁸ Fontos kiemelni azonban, hogy az említett „vasárnaposság” jelzője sokszor rendkívül heterogén gondolkodású és eltérő beállítottságú személyeket takar, és tagjait legalapvetőbb módon a metafizikai és hangsúlyozottan antipozitivistá gondolkodásmód kapcsolta össze.

Míg Fülep kezdettől fogva érdeklődő és nyitott a nemzeti kérdések, a nemzetfogalom irányában és a nemzetet valódi entitásnak tekinti, addig Lukács alapvetően marxista felfogásával a nemzetet mindig is csupán látszatnak, absztrakciónak, valamiféle ideologikus „kultúrobjektívációnak” vélte.⁹ Fülep egész életművét végigkíséri a magyar sorsproblémák iránti érzékenység, ám a bezárkózó nacionalizmust egész életében elutasítja és „öncélúságnak” minősíti a hozzá kapcsolódó gondolkodásmódot. Amint fentebb röviden utaltam rá, Fülep művészetelméletének legmeghatározóbb fogalma a korreláció. Az általa használt érvelések és egymáshoz tartozó, egymásból levezetett fogalmi kategóriák alapvetően deduktív szerkezetűek. Elméletében a „közösség” fogalmát a „folytonosság” egészíti ki, míg előbbi fogalom az „egyetemes” és a „különös” – tehát nemzeti – korrelációját jelenti, addig az utóbbi fogalomban az „örök” és a „fejlődő” korrelál.

Alexander Bernáthoz hasonlóan Fülep Lajos és Hamvas Béla is kitüntetett szerepet tulajdonít az antik görög művészetnek a maga elméletében, mely a neves XIX. századi német filozófus és teológus Eduard Zeller hatását is mutatja.¹⁰ Fülep az ókori görögök művészetét egyszerre a „legegyetemesebb” és „legnemzetibb” művészetnek tartja. „Bárhon, bármelyik ponton fogod meg a görög művészetet nemzeti oldalán, eljutsz a nemzetfelettihez és egyetemeshez, az ideálishoz és szimbolikushoz; és bárhon fogod meg az egyetemes és ideális oldalán, eljutsz a nemzetihez és a fajhoz.” – írja Fülep.¹¹ A fülepi művészetelméletben a művészeti anyag és a művészi forma fogalmi kategóriái kulcsfontosságú megkülönböztetésnek számítanak és egymással hierarchikus viszonyban állnak. Egy adott műalkotás kapcsán Fülep minden tartalmi elemet az egyetemes formához képest alacsonyabb rendű művészeti anyag kategóriájába sorol. Elgondolása szerint minden népnek megvan a maga művészi küldetése, melynek beteljesítésére kizárólag az adott nép az adott formában hivatott. Önmagában sem az alkotó személye, sem az általa feldolgozott témák, sem a sajátos motívumok nem tesznek egy műalkotást vagy művészetet „nemzetivé”. „Nemzeti tehát: speciális nemzeti küldetés a művészet nagy egyetemén és teljességén belül a különös formának, vagy a különös nemzeti-etnikainak a különös formán keresztül egyetemessé tételére.” – fogalmaz Fülep.¹²

Az általa felállított originális művészetelméleti fogalmi keretet megpróbálja alkalmazni a kortárs és kevésbé kortárs művészetre is azzal a céllal, hogy egy újragondolt művészettörténeti kánont állíthasson fel saját elméletének szellemében. Fülep – Hegel művészetfilozófiája nyomán – a magyar építészetben, szobrászatban és festészetben keresi azokat az alkotókat, akiknek munkássága a nemzeti felől közelítve képes áttörni a nemzeti korlátokat és egyetemes érvényűvé lényegülni. Ilyen alkotók nézete szerint az építészetben Lechner Ödön, a szobrászatban Izsó Miklós, a festészetben Szinyei Merse Pál.

7 KARÁDI 1985.

8 MÁTÉ 1995; MÁTÉ 1999.

9 SOMOS 2004. 125-128.

10 ZELLER 1844.

11 FÜLEP 1923. 20.

12 FÜLEP 1923. 23.

Nézetem szerint továbbgondolva Fülep időtlen művészetelméleti koncepcióját, fogalmi hátlója és nézetei kiterjeszthetők a kortárs magyar művészetre is. A hegeli mintát követve a kortárs magyar építészetben például Makovecz Imre életműve, a szobrászatban Melocco Miklós és Csíkszentmihályi Róbert munkássága, a festészetben Aknay János alkotásai állíthatók párhuzamba a Fülep által elemzett nagy elődökkel.

Hamvas és felesége, Kemény Katalin, közösen jegyzett művészetelméleti munkájukban, az 1947-ben megjelent *Forradalom a művészetben. Absztrakció és szürrealizmus Magyarországon* címűben, számos szöveghelyen hivatkoznak Fülepre. Már a mű ajánlásában egyértelművé teszi a szerzők, hogy munkájukkal Fülep örökségét akarják továbbvinni, szemléletét saját korukra alkalmazni. Fülep a *Magyar művészet* című dolgozatával valóban hagyományt teremtett és lerakta a „nemzeti művészet” koncepciójának teoretikus alapjait. Hamvas és Kemény Katalin vállalják a Füleppel való szellemi közösséget, és expressis verbis kimondják az ajánlásban: „[...] ez a könyv az általa (ti. Fülep által –ZP) megteremtett hagyományba tartozónak vallja magát.”¹³ A szerzők közösséget vállalva Füleppel tesznek hitet a humanitás, a művészet szuverenitása mellett, és a művészetet „[...] a leghasonlíthatatlanabb és legmélyebb népi értéknek” nevezik.¹⁴

Már a mű ajánlásában megjelennek azok a kulcsfogalmak, nevezetesen a „közösség” és „hagyomány” fogalmai, amelyek részben a hamvasi művészetelméleti koncepciónak is tengelyét alkotják. Hamvas rámutat, hogy a honi művészet története rendkívül gazdag egyéni kezdeményezésekben, ám a „[...] gyökeres közösségi hagyományok tudatos vállalásában rendkívül szegény”.¹⁵

Hamvas a második világháború utáni modern festészetnek tulajdonít különös jelentőséget és kitüntetett szerepet a művészeti ágak közül. Míg a két háború közötti időszakban a Bartók és Kodály neve által fémjelzett zene volt a meghatározó a honi művészet viszonylatában, addig a század második felére a magára talált festészet vált azzá a kifejezési formává, amely legplasztikusabban tudta kifejezni a modern ember életérzését és leginkább volt képes a kor nyelvén megszólalni. Hamvas, Fülephez hasonlóan fontos, sőt kitüntetett szerepet tulajdonít Ferenczy Károly festészetének.

Hamvas szerint Ferenczy önarcképével kezdődött a tulajdonképpen hazai modern festészet korszaka. Fülep is rámutat, hogy a valódi magyar festészet, mint történet, a nagybányaiakkal kezdődik. Fontos tisztázni, mit is ért Hamvas és Fülep „történet” alatt: azt, amikor „[...] több ember azonos törvényszerűségek folyamatosságában együtt él.”

Azok az alkotók, akik nem tesznek eleget ennek a követelménynek, maximum egy-egy alkotásukkal kapcsolódnak a történet egészéhez, de alapjában véve individuális törekvéseikkel nem részesei a nemzeti művészetnek.

Fülep szerint, ahogy már említettem volt, minden nemzetnek minden korban megvan az a küldetése a művészetek terén, amelynek véghezvitelére egyedül és pontosan ő hivatott. Hamvas ezt a gondolatot továbbfűzve a magyar festészetnek eme fülepi küldetését az igazságkeresés motívumában találja meg. Erre az igazságkeresésre felfűzve, nyílegyenes fejlődési sort rajzol meg Ferenczy Károlytól, Gulácsy Lajoson és Csontváry Kosztka Tivadaron át, Vajda Lajosig és a legújabb absztrakt és szürrealista festőkig.

Joggal tehető fel azonban a kérdés, hogy vajon nem minden művészet igazságkereső-e? És ha igen, elegendő kritérium-e ez ahhoz, hogy valamit műalkotásnak nevezünk? Amikor egy kortárs kiállításra látogatunk, az egyes képek előtt gondolkodó-töprengő embereket figyelhe-

¹³ HAMVAS 2014. 187.

¹⁴ Uo.

¹⁵ HAMVAS 2014. 188.

tünk meg. Amikor a Sixtus-kápolna mennyezetére pillantunk, tátott szájjal zökkenünk ki térből és időből, szinte transzcendál bennünket az élmény.

Összefoglalóan elmondható, hogy Fülep és Hamvas művészetfelfogása között valóban jelentős hasonlóságok mutathatók ki és számos ponton fűzi tovább Hamvas a fülepi elgondolásokat. Maga Fülep azonban az egész nemzeti művészeti programját Alexander Bernáttól veszi át és az ő nemzeti filozófiára és nemzeti szellemre vonatkozó megállapításai tükröződnek írásaiban. Így tehát tulajdonképpen, bizonyos értelemben, Hamvas is Alexander-tanítványává válik és megállapítható egy olyan hármas szellemi kapcsolódás, nevezetesen Alexander-Fülep-Hamvas, amely ebben a formában egyetlen művészetelméleti vagy művészettörténeti munkában sem szerepel.

Írásom zárásaként röviden válaszolva a címben megfogalmazott kérdésre: van-e magyar művészet? Alexander, Fülep és Hamvas nyomán azt válaszolhatjuk, hogy van. Van plauzibilitása annak, hogy magyar vagy egyáltalán nemzeti művészetről beszéljünk, még akkor is, ha az általuk felvázolt karakterisztikát vagy alkotói kört esetlegesen vitatjuk.

Hivatkozott irodalom:

FÜLEP 1923 = FÜLEP Lajos: *Magyar művészet*. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt. Budapest. 1923.

FÜLEP 1976 = FÜLEP Lajos: *Művészet és világnézet. Cikk, tanulmányok 1920-1970*. Magvető Kiadó. Budapest. 1976.

HAMVAS 2014 = HAMVAS Béla: *Művészeti írások I*. MEDIO Kiadó. Budapest. 2014.

KARÁDI 1985 = KARÁDI Éva: *Lukács, Fülep és a magyar szellemtudományi iskola*. Magyar Filozófiai Szemle 1985/1-2. 1-55.

MÁTÉ 1995 = MÁTÉ Zsuzsanna: „Szép eszéről, szép lelkeről...” – *Tanulmányok a fiatal Fülep Lajosról és művészetfilozófiájáról*. JGYTF Kiadó. Szeged. 1995.

MÁTÉ 1999 = MÁTÉ Zsuzsanna: *A fiatal Fülep Lajos metafizikus művészetfilozófiájáról – különös tekintettel a Fülep-Lukács párhuzamokra*. In: Fehér M. István-Veres Ildikó (szerk.): *Alternatív tradíciók a magyar filozófia történetében*. Felsőmagyarország Kiadó. Miskolc. 1999. 273-299.

PERECZ 2008 = PERECZ László: *Nemzet, filozófia, 'nemzeti filozófia'*. Argumentum Kiadó. Budapest. 2008.

SOMOS 2004 = SOMOS Róbert: *Magyar filozófusok politikai útkeresése Trianon előtt és után*. Kairosz Kiadó. Budapest. 2004.

ZELLER 1844 = ZELLER, Eduard: *Die Philosophie der Griechen. Eine Untersuchung über Charakter, Gang und Hauptmomente ihrer Entwicklung*. I. Verlag von Ludwig Friedrich Fues. Tübingen. 1844.

ZÓKA 2015 = ZÓKA Péter: *Alexander Bernát és a „nemzeti filozófia”*. Pannon Írók Társasága/Pannon Tükör Könyvek. Zalaegerszeg. 2015.

Vilcsek Béla

Legyen több vers!

Turczai István 60 éves

A tízes évek a nagy összegezésnek és az új irányok kijelölésének időszakát jelentik Turczai István pályájának alakulás- és fogadtatástörténetében. 2010-ben – többek között Ferdinandy György fordításában – válogatott verseit spanyol nyelven jelentetik meg Amerikában. Egy évvel később – a jó barát, Itamár Jáoz Kesztnék köszönhetően – két-nyelvű, héber-magyar kiadásban jelennek meg versei. 2012-ben Tajvanban még mandarin nyelven is olvasható versválogatása, s egy évre rá – Széll Zsófia fordításában – ez németül is hozzáférhetővé válik. Ugyanebben az évben maga válogat – *NAGYON. nagyon versek* címmel – legszebbnek tartott úgynevezett szerelmes vagy erotikus verseiből, s – Tarján Tamás szerkesztésében és kísérő tanulmányával – Pozsonyban megjelennek „legszebb versei” is. 2014-ben – Balázs F. Attila fordításában – románul adják ki válogatott verseit. 2017-ben pedig – Jorge Luis Padron kísérő tanulmányával és fordításában – 32 oldalas különnyomat jelenik meg, valamint önálló kötete – *WRITE THE WAY OTHERS PRAY* címmel – Vancouverben. Siker siker hátán tehát. Elismerések sora már nemcsak idehaza, hanem világszerte! Az évtized elején a Palatinus Könyvesház Kft. gondozásában megjelentetett új önálló kötetének meditatív versei, még pontosabban: „prózai versei” azonban pontosan és kíméletlen őszinteséggel vallanak arról, hogy a felszíni sikereknek és elismeréseknek – s legfőképpen a vers, a versek megszületésének – bizony nagy áruk van, igencsak sok belső vívódással és önmérsztéssel járnak együtt.

A végtelen megmutatkozni vágyás és a védtelen elrejtőzés együttes óhajtása, a gáttalan önfelmutatás és az alázatos közösségszolgálat együttes érvényesítése, a minél teljesebb költői önmegvalósításra törekvés és az e törekvés korlátozottságával való bölcs szembenézés kettőssége végigkíséri Turczai István eddigi költői pályáját. A médiumok gyakori nyilatkozójáról, a legkülönbébb rendezvények gyakorlott moderátoráról, a társasági rendezvények középponti alakjáról kevesen gondolnák, hogy a látszólagos könnyedséget és a spontánnak ható rögtönzéseket, nagy valószínűséggel, csak rendkívül alapos előkészítői munkával, sok belső vívódás eredményeképpen tudja elérni. A személyiséget és a munkásságot az aktuális közszerepléseknél mélyebben megismerni kívánó külső szemlélő számára egyedül biztos támpontul az szolgálhat, hogy Turczai István hagyományosan, valami sajátos belső ritmusnak engedelmességgel, általában úgy négy-ötévente késztetést érez arra, hogy pályája és szemléletmódja nagy kettősségeiről és fordulatairól egy-egy önálló és/vagy összegező kötetben, sőt: a leggyakrabban gyors egymásután több kötetben is hírt adjon. A 2011-ben *A változás memóriája* ennek a fordulatokban gazdag, ám mindvégig egységes költői életűtnak nagyon fontos állomása volt.

Turczai István a nyolcvanas évek második felében – pályakezdő köl-

tőtől szokatlan módon – néhány esztendő alatt szinte módszeres következetességgel felmutatja követendőnek vélt valamennyi költői irányát. Ezek a fő irányok a következők: a történelem (mindenekelőtt a személyiség identitásának kérdése), a nő (mindenekelőtt az erotika) és az irodalom (mindenekelőtt a költészet). A három fő téma természetesen már kezdetben sem különül el élesen egymástól; egy versen vagy kötetben belül is nagyon gyakran kapcsolódik egymáshoz. Turczi István költészete tematikus szempontból is kezdettől fogva végletes tárgyakat dolgoz fel, mégis a rendkívül tudatos építkezés, a teljes és szerves egység jellemzi. Végleteségnek és szintézisnek ez az egysége legfőképpen annak köszönhető, hogy minden témájában sikerül folyamatosan tovább építenie, tovább gazdagítania az eredendően pályája kezdetén kialakított egyéni verstípusait és versbeszédét (*Segédműzsák fekete lakkcipőben*, 1985; *Zene állástalan zongoristáknak*, 1987; *A nők és a költészet*, 1989; *Amerikai akció – epizódok egy hátrahagyott történethez*, 1991). Nem véletlen, hogy a „hátrahagyott epizódokat” követően, néhány év kihagyás után, máris összegyűjtött verseinek kiadására vállalkozik (*Uram, nevezze meg a segéd-eit! Százegy vers, tizenhárom év: rögeszmerend. Válogatott versek*, 1993). Ezt követően az említett négy-öt, pontosabban kétszer négy-öt évnek kell eltelnie ahhoz, hogy kedvelt témái feldolgozásának – új műfaji kereteket, versformákat kipróbálva, illetve megteremtve – ismételten nekirugaszkodjék (*Hosszú versek éjszakája. Prózaversek*, 1997; *Csokonai Vitéz Műhely*, 2000; *A Zöld Rabbi* 2001; *Venus Vulgívaga. Játék és passió*, 2002; *Sms 66 kortárs költőnek*, 2002). Ezután az összegezésre már nem is maga vállalkozik, hanem költészetének két jó ismerőjét, Tarján Tamás irodalomtörténészt, illetőleg Székely Magda költőt kéri fel munkásságának áttekintésére. Az eredmény két nagyon izgalmas és egyedi versválogatás (*Hívásra szól a csönd. Válogatott versek*, 2004, illetve *Turczi István legszebb versei*, 2006), melyek azonban önmagukban legalább annyira tanúskodnak a válogatók, mint a művek szerzőjének verseszményéről. Maga az érintett, nyilván ismét csak nem véletlenül, szükségét is érzi, hogy a személyiség történelmi-történeti identitásának kérdését feldolgozó nagy szintézismű után (*Deodatus. A férfi és egy város tört. én.elme*, 2001), másik két fő költői tárgyának több évtizedes személyes és szakmai hozadékát, a szerelmi-erotikus és az irodalmi-költészeti tematikát is egy-egy átfogó kötetben összegezze (*Áthalások*, 2007; *EROTIKON*, 2008). Ezzel a két kötettel, ő tudja legjobban, a szépen eltervezett költői pályában rejlő lehetőségeket maradéktalanul ki is meríti. Az úgynevezett, s méltán csakis az ő nevéhez köthető, Turczi-verset tökélyre fejleszti.

A változás memóriája kötet első fontos jellemzője és újdonsága formai jellegű. Szembenézés egy vers nélküli vagy vers utáni költői léthelyzet kihívásával. Válasza ott van rögtön a kötet alcímeként szereplő műfaj-meghatározásban: „prózaik versek”. Nem vers már, de még nem is próza. Nem verspróza, és nem is prózavers. Egyszerűen csak prózaik verse. Nem Turczi-vers, és nem Turczi-próza, hanem Turczi-féle prózaik verse. Az újabb nagy találmány, amelynek bemutatására és kimunkálására ebben az új kötetében vállalkozik. A könyv fülszövegében megfogalmazott ajánlásában egyik felfedezője és mestere, Lator László jó érzékkel veszi észre tanítványa pályájának ezt a lényeges elmozdulását és az elmozdulás következményeit: „Prózaik versek, mondja, játékosan-kihívóan, írásairól Turczi István. Igaz, van bennük elég próza: életének egy-egy helyszíne, álomszerű vagy pontos rajzzal rögzített jelenete. De akár a nyelv is a feszült, fegyelmezett mondatokban, szavak, a hétköznapok hordaléka, szleng. De annál inkább úgy érezzük, hogy hamisítatlan, ha tetszik, régimódi lírát olvasunk. A földközeli kép, a vers egyik-másik eleme egyszer csak megnyílik, a körvonalak elmosódnak, a bizonytalan én, a személyes egzisztencia áttűnik valami másba, hatalmasabba. Mert miközben a költő a maga sokszólamú, hol komor, hol ritkán zavartalanul fel-feltündöklő történetéről beszél, megnyitja hátsó tartományait. Egyszeri sorsa beleszövődik valami egyetemesebbe. Mert »bárhol megteremthető a mindenség közepe«. Az álombeli vagy valóságos látvány, a kedvtelve rajzolt arabeszk mögött sűrű, csak olykor-olykor felfeslő homály. És benne, bennünk, a szakadatlan fenyegető változás.” Máris a lényegnél vagyunk! A kötet címénél: *A változás memóriája*. Változás és állandóság, emlékezés és megújulás, földközelség és egyetemesség, hétköznapiság és emelkedettség, valóságosság és álomszerűség határmezsgyéjén. Ennek a határmezsgyének a bejárására és birtokba vételére ideális eszköz az újonnan megtalált átmeneti műforma, mely egyszerre tesz lehetővé törté-

netmesélést és érzelmi telítettséget, prózaiságot és alanyi költészetet. Úgy prózai, hogy közben ritmusos, úgy köznapián száraz, hogy közben időnként makámaszerű belső rímeket alkalmaz. Ráadásul prózai tördelése következetesen a 14 sorhoz közelít, egyfajta kvázi-sonett benyomását keltve. Ez valóban az az eset, amikor a forma tartalomképző erővel bír, tartalomképző erőt sugároz.

Az átmeneti műforma teremtette szabadság lehetővé teszi, hogy minden eddiginél nyíltabban és egyértelműbben lehessen szembenézni és beszélni a költői vagy formai kihívás után és mellett a személyes vagy emberi kihívással és kihívásról. Ez a kötet másik fontos jellemzője és újdonsága. Elég csak elolvasni a nem véletlenül a kötet végére került *Tésai napok* ciklus darabjait, melyek egy „fehérre meszelt, erdőszéli vályogházba” való magányos elvonulás termékei: „Azt mondják, ez a legszebb ház a faluban. Azt kérdezik, miért élek itt félig megfutamodva az élet elől.” (*Nyitva minden ajtó*). „Félig megfutamodva”: ismét a határmezsgye, ismét a válságérzet! Ezúttal nem formai-költői, hanem egyéni-életténybeli értelemben. Pontosan tetten érhető és dokumentálható e válságérzet előzménye. Az érintett az Élet és Irodalom 2009. március 20-i számában közlése egy verset, melynek címe természetesen *Válságvers*, s mottóját egy Erdély Miklóstól vett idézet adja: „*A szorongás gyülekezési jog.*” A vers felütését (az úgynevezett vershelyzetet) a hétköznapi létezés, Turczitól megszokott könnyed és frappáns leírása jelenti. A középső négy strófa azonban a költőtől szokatlan nyíltsággal és már-már önmarcangoló kerülhetlenséggel vet számot a jelenbeli szituáltság válságos voltával: „mióta idegalapon nyugtatam magam, / gyorsan oldódom a lesz ami leszben, / ahol cirka minden lehetőséggé válik, / és a készültségnek értelme látszik lenni. // Mai ésszel szinte semmi gond. Létjogosult / lettem, birtokba vehetem az álmaim. / Ilyenkor én vagyok a nagy *alkonyhalász*, / és befogom a pikkelyes égbolt utolsó fényeit. // Ilyenkor érzem a levegő reszketését, / élvezem a közönség barbár ámulatát, / és attól sem félek, hogy a zsákmányt / végül nem lesz kivel megosztanom. // Elképzelem, de inkább nem. / Válság van, ez megy már hónapok óta. / Kinézek; kész pazarlás / ennyi csillag a függöny mögé.” A zárlat pedig mi más is lehetne, mint mindennek a dalszerű egyszerűséggel megfogalmazott összefoglalása és poénos kifuttatása az irodalomra és a személyes költői léthelyzetre vonatkoztatással, az utolsó két versszakban: „Nemzeti panasznapok a tévében, / tartós féknyomok a képemen. Barátaim, / a hivatásos aggódók, ha felhívnak néha, / ajkukról leolvad az irodalom. // Begyűrűzik a lét perisztaltikája. / Világunk mégis velejéig nagyszerű. / Lám, bönusz is jár a tízparancsolathoz, / imígyen szól: Ne parázz!”

A vers végül mégsem kerül be *A változás memóriája* kötetbe. Valószínűleg későn született ahhoz, hogy ne feszítse szét a már készen álló kötetanyag szerkezetét. A következő – jellemző módon újabb öt esztendő múltán megjelenő – új kötetben, *A fázisrajzoló gyötrelmei* címűben viszont már kiemelt helyen, közvetlenül a két nyitó vers után szerepel. *A változás memóriája* kötet szerzője és összeállítója mégis ugyanezt az életérzést – teljes életútjának minden tapasztalatát mérlegre téve – igyekszik, ezúttal kötetnyi terjedelemben, de ugyanazzal a nyíltsággal és érvényességgel megszólaltatni. Megpróbálja egy újfajta beszédmódban és műformában folytatni a már-már folytathatatlan látszót. Úgy is mondhatnánk, a tőle megszokott kiemelkedő színvonalon felmondja a „Turczi-leckét”: egy szépen megformált és elgondolkodtató filozofikus ciklussal (*Hazárdnak rendületlenül*), egy érzékeny-személyes vallomással (*Alkímia*) és egy irodalmi-művészeti „áthalás-sorozattal” (*Remake*). Teszi mindezt azonban és mindennekelőtt azért, hogy végezetül a kötet utolsó ciklusában (*Tésai napok*) beszámolhasson említett meditációjának(?), önvizsgálatának(?), emberi és alkotói önreflexiójának(?) eredményeiről. A legfontosabb eredmény pedig egyszerre lehangoló és felemelő. Ott olvasható a maga büszkén vállalt pórségében valahol a ciklus aranymetszés-pontján. A címe: *Nem lesz több vers*. Ennyi. Egyetlen szikár ténymegállapítás. Semmi több. Negyedszázadnyi költői küszködés summája. Próza, de tizen négy sorban. Vers, prózában elbeszélve. Majdnem-sonett. Így hangzik: „Nem lesz több vers, több nem lesz, nem megy, minek, / nincs kedvem és egyáltalán. Az üres papír előtt egy nap / annyi, mint ezer esztendő. Várni, ahogy felmagasodnak / a szavak, mint a levegő, hiábavalóság. Nincs napkelte, / amit meg ne énekeltek volna már. A nyár beüvölt a / házba; elhasznált rímekkel sötétítenek. Szerelmes / lélegzetek ritmusára hullanak mióta már a csilla-

gok. A / nevek rég elvesztették szőrzetük, és töredéknek lenni / sem megkapaszkodás. Minden pusztá szó, aztán pusztá / szó megint. Mégsem tudom abbahagyni. Abbahagyom, / ahányszor elkezdem, újra kezdem, ahányszor / abbahagyom. Olyan ez, mint a szomjúság. Nem lesz / több vers, csak ez az egy itt még. Ez sem az enyém, / hanem azé, aki olvassa.” Érti, akinek értenie kell. Érti, aki érteni akarja. Érti, aki érteni tudja.

Turczi István mindig alaposan megtervezi, és gondosan megszerkeszti köteteit. Úgy is mondhatnánk, nála semmi nincsen véletlenül. Csak pontosan kell tudni őt olvasni. Egyes köteteknek értelmezését hosszú ideig az nehezítette leginkább, hogy azok minden esetben feltételezték (volna) az egész addigi életút és alkotói munkásság ismeretét. Egyes kötetek nem egyszerűen egymás után következtek, hanem egymásra is épültek. E sajátos pályaépítésnek a saját maga és a befogadói számára történő felismerésére szintén a megválasztott, egyszerre kötött és kötetlen műforma, a prózai vers teremt alkalmat. A költői vagy formai, valamint a személyes vagy emberi kihívás mellett az életút és a pálya belső szerveződésének egészével való szembenézés vagy szembesülés a kötet harmadik fontos jellemzője és újdonsága. Legegyértelműbb megfogalmazódása pedig természetesen a kötet cím-adó vers, *A változás memóriája*:

„Ha elfogadod, hogy az ismétlődés a változás memóriája, képessé válhatsz ritmizálni megfigyeléseid. Tevékeny tökéletlenséged formát nyer így, ha értelmet nem is. Megtanulhatsz parcellázni az emlékeid. Elgondolhatsz valamit, ami aztán persze más lesz. Mint egy elbliccelt háború. Gyakorolhatsz, amúgy sem árt; szervezz tükröket a soron következő mozdulathoz. Szívós munkával megsokszorozhatod az önmentő repertoárt. Csak beljebb, egyre beljebb, és figyelj a metronómra, ha kiesnél a ritmusból, kezdheted előlről. Sokáig tart, amíg minden visszakerül a helyére. Ha elfogadod, hogy az ismétlődés a változás memóriája, képes leszel ritmizálni tévedéseid.”

A mondatok az egyes sorokon belül és a sorvégeken a legváratlanabb módon törnek meg, némi tördelői ügyességgel mégis könnyen elérhető, hogy a szöveg egyetlen tömb benyomását keltse. Ráadásul ez a tömb már valóban 14 sorból áll! A látszólag teljes kötetlenség ez által kötötté, a „tevékeny tökéletlenség” formássá, a tévedés ritmizálhatóvá válik, a szívós munkának és az ismétlődésnek köszönhetően. Hiszen: „az ismétlődés a változás memóriája”! Turczi Istvánt többször rótták meg azért, hogy új kötetekben nagyon sok régi versét újra szerepelteti. Talán nem járunk messze az igazságtól, ha azt feltételezzük, hogy számára az állandóság és a változás egysége, vagyis az ismétlődés nagyon fontos vezérlő elv – életben és irodalomban egyaránt.

Szemes Péter

Göncz László drámáiról

A muravidéki magyar irodalom történetében kétségkívül mérföldkönek számít a dráma műnemének megjelenése. Nemcsak, mert erősíti érettségét¹, de új színnel is gazdagítja a lokális literatúrát, új eszközöket nyújt az alkotóknak a helyi témák kibontásához és nem mellékesen: színjáték textuális alapjaként alkalmas arra, hogy üzenete a nyilvánosság szélesebb köreihez is eljusson. (Utóbbi tekintetében elszomorító, hogy éppen a magyar közönség vezetésének köszönhetően lehetetlenült el a számos emlékezetes előadást létrehozó Egy & Más Vándorszínház működése.) Az elmúlt években születtek ugyan ide kötődő dramatikus szövegek, ám ezek vagy szlovén nyelvűek (mint Evgen Car *A gólyák is elpusztulnak* című darabja, amit Zágorec-Csuka Judit fordított magyarra), vagy alkalmi művek (a város történetét Gábor Zoltán freskói nyomán bemutató *Lendvai képeket* például Bence Lajossal és Kaj Ádámmal együtt jegyezzük²) voltak, vagy olyan adaptált regények, aminek átíratát dramaturg és nem az író készítette (ilyen Göncz László *Olvadó jégcsapokja*, amit Gyarmati Kata igazított át). Ezért is fontos és örömteli Göncz László kitérése a líra, majd a próza irányából a dráma felé, s hogy termékenységének köszönhetően immár két, ilyen jellegű, önálló művet is fel tud mutatni a muravidéki magyar irodalom.

Közülük *A csoda* a Pannon Tükör 2013/3. számában jelent meg először és aztán a szerző utóbbi, *Határ-szél* című kötetében. A monodráma helyszíne a lendvai vasútállomás, szimbolikus pont, ahonnan már sehova sem indulnak, és ahova sehonnan sem érkeznek személyvonatok. Ugyanakkor története jelentős, hiszen egykor a Zalaegerszeg-Csáktornya vonal – így a történelmi Zala megye – jelentős állomása volt, míg az elcsatoláskor az anyaország felé szándékosan le nem építették a közlekedési összeköttetést és fel nem szedték a síneket. Mementója tehát a régi magyar világnak, a múltbéli virágkornak, a boldog békeidőknek. Ekként pedig jól illeszkedik a főalak, Erzsébet sorsához. (Tagolt monológjai epikus jelleget kölcsönöznek a drámának, míg a beemelt – aláfestő, hangulatteremtő – dalszövegek is mutatják, hogy a mű alapvetően előadásra szánt.) Mert az asszony élete is kisiklott, letért a rendes vágányáról, magányos, összekötő kapcsok nélküli lett. Kissé illumináltan, hangosan, csak magának mondott szavaiból kiderül: már Dezső, alkalmi „barátja” is átverte, tőle tudja ugyanis, hogy bizonyosan elkészült itt az új vasútvonal. Ha mégsem, sejthető, kik lopták el a rá szánt pénzt. Nyilvánvalóvá válik az is, hogy az utazás mellett döntésében elszegényedése meghatározó szerepet játszott (Göncz László novelláiban szintén fel-feltűnnek hasonló helyzetű alakok, mint például az *Emese* prostituált hősnője, mindez a szerző szociális érzékenységét is jelzi) – felpana-

¹ Lásd *A muravidéki magyar irodalom 50. évfordulójára* című írást. In: Szemes Péter: „Rendületlenül” – Írások a zalai-muravidéki irodalomról. Pannon Írók Társasága-Göcseji Múzeum, Pannon Tükör Könyvek, 2014. 68-70.p.

² A szöveg éppen e lapszámbeli közlésével válik meg alkalmiságától és lép fel *A csoda* mellé.

szolja, hogy: „Így jár manapság a szegény, kikapcsolják a tévéjét, megalázzák. Másnak meg öt tévékészüléke van, hát hol itt az igazság?”

Mikor „Lublanában” élő és tőle elhidegült fia eszébe jut, feltárja elvesztésének történetét. Eszerint „szépen” éltek férjével, míg az, éppen ebből a váróteremből, Németországba nem indult dolgozni. Ott új asszonyt is talált, ő pedig egyedül maradt a kisgyermekkel. Jöttek-mentek a férfiak az életében, de a szülők segítsége viszonylagos biztonságot jelentett, noha az új hatalom magyarsága miatt meghurcolta apját. Előbb az esernyőgyárban, majd annak megszűnése után a textilüzemben vállalt munkát, ahol irodista volt. A rendszerváltást követően korábbi szeretője, a párttitkár privatizálta a vállalatot és takarítónői állást ajánlott neki, amit nem fogadott el, így munkanélküli lett. Ezt csak tetézte szülei halála, és hogy a házra felvett kölcsönt is törlesztenie kellett. Egyetemista fia ekkor döntött úgy, hogy a fővárosban marad. Mint mondja: „Az én életem pocsolyába került. Nem volt senki, akihez bizalommal tudtam volna fordulni. A régi barátok, ismerősök nem értettek meg. A legtöbben egy szájalomra méltó kurvát láttak bennem. A fiam utána néhányszor még hazajött, aztán amikor látta szégyenletes helyzetemet, a távolmaradás volt a válasza. (...) Én nagyon szenvedtem, de az életemen egyedül képtelen voltam változtatni. Maradt az ital, és néha egy-két kaland, amely valamennyire feledtette velem a könyörtelen valóságot. Rohamosan csúsztam a mélybe, testileg, lelkileg, anyagilag teljesen a padlóra kerültem. Hideg, fűtetlen szobában gubbasztottam, és sokszor a szabad ég alatt ért az éjszaka. (...) Úgy éreztem, hogy kiszolgáltatottja vagyok mindennek, és egyúttal adósa mindenkinek. Martaléka a sorsnak, a múltnak, a jelennek és jövőbe vetett, alaptalan reményeknek.”

Az emlékezés folyását, az önsíratást a resti régi pincérének odatévedése töri meg (szavait Erzsi ismétli, így marad a monológ-forma), akitől megtudja: hiába várakozik, nem megy innen vonat sehova. Ez még inkább alkalmat kínál a nő számára a múltidézésre, mikor minden másképpen volt, s a szerzőnek is, hogy szavai közé csempésszen némi nosztalgiát az egykori Alsó-lendva tűnt világa iránt és néhány közismert helyi anekdotát. Így a részeges fuvarosról, Kálmán bácsiról szólót, akinek okos lovai maguktól is hazataláltak a kocsmától vagy Vak Ferku és Fuku Miska kalandját a réteszel és a csalánnal. Sőt, egy pillanat erejéig felvillan a városból a telepesszlovének, a zsidók, majd a magyar polgári családok elhurcolása is. Erzsi szomorú sorsukhoz hasonlítja sajátját, azzal a különbséggel, hogy a magáért részben ő is felelős. Lajos bácsi dramaturgiai szerepe a vigasztaló és a kiérkező, az asszonyt kereső rendőrök lerázásán kívül a közvetítő is, hiszen megígéri, hogy felhívja Robit édesanyja békülő, segítséget kérő üzenetével. Nem is késik sokat a „számulugépen” érkező válasz: már egy ideje a fiú is találkozni akart, csak nem tudta, hogyan tegye, ám gyermeke érdeklődése a nagymamáról és kérdése a megbozósításról megerősítette, menni fognak és mindent elrendeznek. Ahogy a levél zárlatában írja: „Édesanyám, érzem, hogy egy új élet kezdődött el mindnyájunk számára! Várjon néhány órát még, akár ott az ürességtől pangó vasútállomáson, mert a mi közös vonatunk már a síneken van, nemsokára érkezik!” – Így, ha a végén talán kicsit túl gyorsan kibontva is, bekövetkezik a csoda, pályájára billen újra Erzsi kisiklott élete.

Míg itt inkább a társadalmi jelleg, a *Földiben* egyértelműen a történetiség dominál. A Gábor Zoltán, Gálcs István és Szúnyogh Sándor emlékének ajánlott „dramatizált história” egyelőre kézirat (így ezúton köszönjük a szerzőnek, hogy rendelkezésre bocsátotta), de bizonyosak lehetünk benne, hogy apróbb javítások, stilizálás, esetleg bővítés után megjelenése nem fog sokáig várni magára. (A legjobb persze az lett volna, ha az Egy & Más Vándorszínház jövöltárból már a helyi közönség elé kerül a darab, azonban ez a fent jelzett okokból a jövőre marad.) Az öt képből álló mű – e tekintetben részben Gábor Zoltán freskóihoz illeszkedik, így erős rokonságot mutat az említett *Lendvai képekkel* – a római hódítástól a török korig fogja át Lendva történetét, a Földi és az Idegen személyében két állandó alakkal, akikhez történetileg relevánsak társulnak.

Az első két rövid jelenet viszonylagos időbeli közelsége és ennek kapcsán a Római katonaszemélye miatt is szinte összekapcsolódik – a nyitóban (*Rómaiak*) még eltévedve érkezik a vidékre (először, ahogy az 56-ban hazánkat újra megszálló szovjetek Szuezt, az örök várost keresi itt), utóbb, mikor a „barbárok” elől menekül, már valamelyes otthonossággal bír (*Hunok*). Mindez nagyrészt az örök őslakos, Földinek köszönhető, aki mintegy házigazdaként bemutatja

a tájat és kultúrtörténetét (beleértve a szőlőművelést és borkészítést), valamint a dialógusba mindentudóként, a jelenkori ismeretekkel bekapcsolódó, illetve a képek tanúságait levonó Idegennek. Kétfajta rezonőrrel találkozunk tehát: egyikük az adott korba vetetten, másikuk átfigyeltetve, általánosabb érvénnyel képviseli a szerzői álláspontot. Mindkettejük érvelése a többi alakénál tudatosabban felépített, az emberiség és a lokálpatriotizmus határozza meg jellemüket. Földi ennek jegyében száll vitába a Római katonával, arról, hogy kik is az igazi barbárok – szavait igazolja társa tette, mikor az előbb fogságba akarja hurcolni, majd megöli a második kép eltévedőit, az új jövevényeket, a hunokat vezető Kerka királynőt, Attila feleségét. (A helyi legenda más változata szerint a róla elnevezett patakba fulladt.) A zárlatban az Idegen – ez is mutatja kvázi demiurgosz-státuszát – álmod bocsát Földire – ennek szerepe itt csupán az időmúlás jelzése: „... te becsületes ember vagy. Szundítsál néhány évszázadot, majd felébredsz te. A külsőd megváltozik. Anyanyelved is változik, de honszereteted és szíved marad a régi. Ez óriási kincs! Ilyen szilárd alagra lehet csak jövőt építeni!”

A harmadik képben (*Szlávok*) a Földi a békességre törekvésen túl új, immár keresztényi eredményeket csillogtat: a jóságot és a szeretetet. Ezek gyakorlásával segíti a betelepülő Számó itt élők közé illeszkedését, akivel közösen építik templomukat, mely Liupram salzburgi püspök áldását kapja. A jelenet jelképes, mint a későbbi együttélés mintája, de történetileg kevésbé hiteles – a jóval északabbra szláv birodalmat kialakító fejedelem halála emberöltővel előzte meg egyáltalán a püspökség megalapítását és kétszáz évvel a Mosaburgban is Istenházát létesítő főpapét. Azonban, mivel a szöveg eredendően fikció, ráadásul inkább szimbolikus jellege dominál, nem érdemes rajta számon kérni ezt a fajta diszkrepanciát. Viszont szép gesztus, hogy az új, együttes életet ünnepeelve, egyszersmind összefűzve utódaik sorsát, Számó és Földi hársát és tölgyet (a vidék két „szent” fáját) ültet el.

A *Magyarok* rövid jelenetében ugyancsak évszázadokat sűrített a szerző. Ám a földet foglaló Vérbulcsú jelleme korántsem volt olyan békés és nyájas, amilyennek ábrázolta, a nyugati „barátkozás és kirándulás” helyett Kézainál például nyáron süttette a németeket. Arról pedig már Arisztotelész is ír a *Poétikában*, hogy a tragédia (itt most tekintsünk el a pontos műfaji megfeleltetéstől) jellemének hasonlítani kell eredetijéhez (54a24) és a „hagyományozott meséket nem lehet felforgatni” (53b23). Ha nem perszifláz a cél, amint itt érezhetően nem az, Vérbulcsú jellemének illeszkedni kellett volna az augsburgi csatavesztő, a „vér embere” tetteihez, hiszen azok eleve meghatározzák azt, így e ponton – úgy véljük – megbicsaklik a darab. A következő lépcsőfok, Hahold fellépése lényegesen jobban sikerült, az új birtokos nemzetsége, a Bánffy család kialakulását tanulságosan mutatja be az Idegen (történeti távlatokba helyezve azt) és az uralmukat megélő Földi. A harmadik pont, Mátyás bolondja, Tibrili szerepeltetése végül kifejezetten jó megoldás, hiszen megtöri a didaktikusságot és előbbé válik általa a dialógus. Ő a népi mondahagyományban megőrzött történetet, a király egy vadászkalandját is elmondja, melynek során az a főúr feleségét mentette meg a rá támadó vadkantól. Az Idegen által a Bánffyak nagy tettének, Lendva virágzó szellemi-gazdasági központtá tételének felidézése kiváló átkötés a zárókép, a *Törökök* felé.

Földi itt a család utolsó jelentős tagja, Kristóf katonája, akivel a támadó ellenségtől védik a várat. A híres 1603-as ostrom előkészülete így dialógusukból bomlik ki. Emellett a szerző egy különös alakot, a Török követként tárgyalni érkező janicsár Juszufot is beemeli, aki részben magyar származása, részben az esetleges sikertelensége miatti büntetéstől való félelme miatt nem tér vissza táborukba, inkább fogságban marad. Áthallásos szavai szomorú üzenetet hordoznak: „A jellememet átformálták, és most már töröknek érzem magamat. Magyarul beszélni alig tudok.”. Jóllehet Bánffy korábban előreutalt a Csontosra – ahova a harcokban elesetteket temették –, a csata kimeneteléről, a fényes győzelemről az Idegen tudósít. Ezen a ponton célszerűbb lett volna lezárni az egységet és egy különálló utolsó jelenetkét beiktatni, mert itt voltaképpen véget ér a török kor bemutatása. Innentől nem egyértelmű, hogy Földi – aki eddig, mint jeleztük, történeti alak volt – mikor beszél, feltehetően már ő is a mai korban, ahogy az Idegen. Lendva további históriája kettejük replikáiban tárul fel: a Nádasdyaktól a dualizmus időszakán át a jelenig. Az Idegen végső szövege aztán (utólagos megerősítésként, mert

az instrukció nem utal rá) nyilvánvalóvá teszi Földi kiemelését a történetiségből és szimbolikus alakká magasítja, mint mondja: „Az elmúlt két évezred értékeiből megmaradt a Mura mentén élő emberek egymásraultaltságából fakadó kölcsönös tisztelet. A legkülönbözőbb izmusok sem tudták kiirtani ezt az emberek szívéből, pedig számtalanszor próbálták e röghöz kötöttségből fakadó életformát felszámolni. Mindaddig lesz remény Alsólendva lankái alatt, valamint a Mura és a Kerka mentén, amíg akár csak egy ember is marad hírmondónak abból az ősi fajtából, aki jelentős hírnévre szert tevő művészeink színes lepkéit és ősmotívumait, a halicanuminak nevezett amforáink nedvét és a szülőföld szeretetét mérhetetlenül imádja, óvja és hirdeti. Akad még ma is ebből a fajtából! Ő az (*rámutat a Földre*), az évezredek során edződő, a túlélni és alkotni akaró, szülőföldet imádó és ahhoz rendületlenül ragaszkodó Földi!”

Göncz László irodalomtörténeti jelentőségű drámája, *A csoda*, az első eredeti muravidéki magyar darab, és az egyelőre kéziratot *Földi* igazolja a műnem életképességét a helyi irodalomban. Csak remélhetjük, hogy a majdan újjáéledő színházcsoportnak köszönhetően sokak számára élménnyé válnak, s hamar zászlóvivőivé lesznek az utánuk következő dramatikus művek derékhadának. Lehetséges téma számtalan akad, csak alkotói kedv és akarat kell hozzá, a bátorítás mindenestre már megvan.

Németh Miklós munkája

Kései ébredéssel Doncsev Toso *Ica néném elátkozott boldogsága* című regényére

Kedves Toso Barátom! Egyedül olvastam el regényed – remélem, megbocsátod. Úgy voltam (lettem!) én is vele, mint borítószöveged írója, Lévai Anikó. Kíváncsiságból vettem kézbe, aztán nem tudtam letenni. Csakhogy, állításaival alapvetően egyetértve, de másokban továbblépve, így vele némileg mégis csak ellentétben, regényedben, amely egyre inkább szövődik jól tagolt elbeszélésekből a vége felől megkomponált (megköltött!) falikárpittá, szinte a cluny-i gobelinek múltidéző elevenségével – vele szemben is tehát –, az „eltűnt idő nyomába” lépő s azt feltámasztani képes író varázslata mellett (varázslatában) egy fantáziadús szuverénnek az álomlátását is észre kellett vennem. (Az elbeszélésben, s hadd jelezzem mindjárt, főszereplőjének személyében is.) A mimézis mellett (vagy inkább: benne) a teljesen öntörvényű poézist. (Poézist, amely nem egyszerűen a múlt feltámasztásában jeleskedik.) De abban is.

„Családi krónika” – írod regényed alcíméül, s e műfaj-kiegészítést komolyan kell vennem. Mint ahogy veszem is. Krónika, de mindvégig és következetesen, tehát szépíróilag motiválva. S mint ilyen: történelmi regény. Nem deduktív – a „nagy elbeszélésekből” levezetett családtörténet, hanem fordítva –, három nemzedék krónikájába, egyéni sorsok elbeszélésébe tört történelem. A huszadik századi magyar glóbusznak a kommüntől a két világháborún és az ötvenes évek viszonyain át egészen a közelmúltig ívelő korszaka, a kisemberek életének tragédiáktól és frontális ütközetektől sem mentes, de valahogy mégis csak élhető terepe. Hogy mire gondolok, tudod, de azért hadd másoljak ide egy idézetet a dicséretedre – a mindenféle PC-beszédre érzéketlen, az elbeszélői horizontot a legifjabb családtag, itt a fiúvá avanszált egykori unoka nézőpontjából kijelölő előadásmódodra: „1957 a reménykedés karácsonya volt. 1955 tavaszán, az államosítás után négy évvel, Budán, a Lékai téri kis piacon újból üzletet nyithattak, és apám meg anyám azt remélték, hogy a forradalom alatti és az azt követő zűrzavaros helyzet rendeződik, véget ér a hatósági árak időszaka, kevesebb lesz a zaklatás meg a retorzió, nyugodtabban tudnak majd dolgozni. Nővérem az egyetemre, én meg a gimnáziumi sikeres felvételiben bizakodtam, Ica néni pedig jövődjéről ábrándozott.”

A félmúlt szociológiailag és történelmileg is hiteles alakjainak (egy bolgár oldalát /is/ hajtó vidéki-fővárosi magyar kispolgári családnak, a szülők nemzedékét illetően egy takarékos életmódra berendezkedett zöltség- és gyümölcskereskedő házaspárnak) a történetében (e jól körülhatárolható családregegyben) azonban egy belőle kisarjasztott sorsvíziót is látnom kell. A regénybeli Ica sorsáét, Icaét, a „szeleburdiét”, e „zabolátlan természetét”, akiben mindvégig „hét ördög lakozott” – még akkor is, amikor Rákosi Szidi színésziskoláját, élete nagy lehetőségét, pillanatnyi megingásában (s a családi erőviszonyok kényszerének engedve) elmulasztotta megragadni. Pedig minden képessége meglett volna rá. Az ekkor szétfoslott nagy ábrándot azonban mégsem tudta

elengedni – egész rendhagyó életében ez: a szűkös viszonyokon túlnyúló, erkölcsileg kényes, boldogságra törő akarat irányította. („Erkölcseleg kényes” – elég talán, ha éppen csak utalok itt a disznóólban bujkáló, életét így mentő Sanyival, második férjével szemben támadt hirtelen haragjára és haláláig kitartó megvetésére.)

S a boldogság akarása? „Míg az ember boldog nem volt, / Addig meg nem halhat.” Petőfi *Bolond Istók*jának tanulsága. Ez élteti Icát élete alkonyán, kései nagy szerelmében is, mely egyszerre a legmulatságosabb és a legtragikusabb módon teljesül. (Karcsihoz, e falánk és hitvány hústoronyhoz fűződő viszonyában.) Egy kicsit Gabriel García (Márquez!) regényére még rá is tromfolva. (*Szerelem kolera idején* – szerelem öregkor idején (!), erre gondolok, s még arra, hogy ott pusztán a távolító, a lebegő legendabéliiben, itt a legközelebbi és legvaskosabb groteszkben, az időskori érzelmi fellángolás eufóriájában és ennek megcsúfolásában, aljas elárulásában a feloldás.) De nem csak e széles ecsetvonások nyomán jöhet itt elő a nagy columbiai. „Ifj. Varsádi Jánosné szül. Kaaly Anna 1919 augusztusának első vasárnapján tíz óra tájt a levestésztát gyúrta, amikor...” Így csak Márquez tudott leszűrni első mondatot („Hosszú évekkel később, a kivégzőosztag előtt, Aureliano Buendía ezredesnek eszébe jutott az a régi délután, mikor...” – *Száz év magány*, Székács Vera fordítása). Stb., stb. Az időszembesítés lehető legtömörebb módja, egyetlen mondatból regényméretű kibontakozással – egyetlen (pici?) magból egy hatalmas fa. Így Te is, fiam. Tudod. De meg ne rettenj: nem valamiféle Márquez-epigonnak, hanem a magad összetéveszthetetlenül naív, naívu rafinált hangján. Ahogy az egy családi krónikához illik.

Azt is (tudod), mily nehéz megállnunk talponton a történelem viharában. Ide-oda ingunk, mint a szélben a nyárfa. Úgy tűnik, e kilengések nélkül lehetetlen a létezésünk. Ica nagynénéd makacs boldogságakarása már-már a fantasztáé, szüleid két lábon álló realitásérzéke vele szemben, bizony, mondjuk csak ki, a kispolgár garasoskodása. S a két mentalitás az elbeszélői szándék szerint együtt, egymással szemben és egymást kiegészítve érvényesül. Mint ahogy általában az életben is: feszültségek közepette, a másikkal szembeni kritika relatív jogosultságával. A családtagok titkát kileső fiú mindezt látja és kibeszéli. Talán még gyönyörködik is benne-bennük. De ez már a narrátor és az író bölcsessége és méltányossága. Szelíd ítélete és szivárványos humora, iróniája. Mindez a legteljesebb életközelségben, első személyben, családtörténet-írói hitelességgel. Regényed elbeszélői „mindentudása” a családi legendárium másik oldala, a kollektív emlékezet (egyfajta *sensus communis*) különös megnyilvánulása csupán. Ez ám az elbeszélés művészete. A történetet e megközelítésben különböző protagonisták és antagonisták kezére játszva, szerepeiket nem egyszer kicsinyes megfontolásoknak is kitéve látom-hallom – s kicsodás gyönyörűségére az olvasónak (mint pl. az alábbi szemelvényben): „Ica néni a Karcsival történt megismerkedésük után rögtön primőrökkel és ráadásul a legszebekkel akarta megvendégelni újdonsült barátját, és ezzel szüleimnek komoly fejtörést okozott. Úgy érvelt, hogy a hibások helyett inkább kevesebbet, de első osztályú minőséget visz haza. Apám felfogása szerint nehezen lehetett cserearányba állítani az ingyenes szolgáltatást és az értékesíthető árut, mert a nulla, akárhány nullát is veszünk el belőle vagy teszünk hozzá, az nulla marad, az egy forint meg egy forint, a primőr meg nem filléres cikk. Anyám elsősorban erkölcsi alapon háborodott fel, mert mitől különb egy MÁV-főfelügyelő, mint mi, meg bármelyik ember, és ha már amúgy is ingyen lakmározik Icanál, már nehogy azt egye két pofára, amit még a miniszterek sem engedhetnek meg maguknak minden nap.”

Íme, egy realista közelképbe oltott mágikus (ez az én hozzáadásom: „mágikus”) sorsvízió. Méghozzá a vászon mindkét oldalára festve – győzelmünket és kudarcunkat, szabadságunkat és alávetettségünket egyszerre mutatva kis- és nagybetűs sorsunkkal (Sorsunkkal) szemben. Mely csakis a miénk. Éppúgy, mint ahogy *Ica néni*d a tiéd, kedves Toso. (Melyhez – némileg meghatva is e késői órán – alig győzők gratulálni.) Ráadásul ölellek is barátsággal.

Ui.: A melléklet nosztalgialemezét – ígérem, sőt, szentül fogadom – már ketten fogjuk.

2017. augusztus 28.

(Qualiton Kiadó, 2006)

Bak Rita

Kvázi-mitológia

Acsai Roland *Szellemkócsagok* című kötetéről

Acsai Roland költészetében eddig is jelen volt a természetlíra, a táj nagy szerepet kapott verseinek témaválasztásában, ebben a kötetében pedig az állatokat emeli költészetének középpontjába. Mégis elmondható a költeményeiről, hogy nem ábrázolni akarják a természeti lényeket, hanem jelképeként bemutatni őket. A fogalmiság így lesz elválaszthatatlan a *naturá*-tól. Mintha az ember és a természeti törvény egy nagy hasonlóság-rendszerben válna eggyé. Némileg erre emlékeztet Oravecz Imre: *Hopik könyve* című kötete, bár ott a navaho indián hagyomány érvényesült. Acsai Roland azonban inkább a japán művelődés- és világszemléletet írja át európai modusra. A hétköznapi képeknek, illetve a nagy csillagképeknek ugyanaz a jelentése gnómius, kijelentő, kinyilvánító mondatokban.

A szerves és szervesen világ azonosítódását olvashatjuk az alábbi versorban: „Mintha egy hóval töltött / nagy homokórában szánkóznánk, / az időben szánkóznunk.” Egy kvázi-mitológia épül fel a kötetben.

A művekben létrejövő világmindenségre érvényes egyfajta ezoterikus, kvázi-szagrális megszólalás, mintha a költő titkos tanok szószólója lenne, a beavatottakhoz szólna hermetikus, megfajtást igénylő kinyilatkoztatásokban. „A legelőt a bíbicek furcsa úrhajjai / Egészen földöntúlvá / Varázsolják / Egy holdkráterben költenek” (*Legelő*).

Az egyik ciklus címadó költeménye a *Heraldika*, melyben a szerző a Földet nagyobb távlatból, messzebből szemléli. „A Föld / Címer / A minden-ség csillagokkal teleszórt / Éjsötét pajzsán”.

Mintha a kötet, illetve ez a ciklus is jelvény lenne, mely ambivalensen mutatja fel a költő világát: egyrészt természeti képekkel, másrészt fémből készült érmékkel, címerekkel. A természeti képek és a numizmatikai tárgyak összekapcsolódnak: a természeti képekhez a költő érméket, címereket társít, mint például a ciklus címét adó, vagy a *Régi, megfakult érmék* című költeményekben. „Az ég rögeiből időnként / Régi, megfakult érmék / Fordulnak ki: /A Nap, a Hold/ A csillagok.” (*Régi, megfakult érmék*). Az érme jelentése előállított, kulturális, ez vetődik rá az embertől független szerves-ségre, jelezve azt is, hogy az emberi lény csakis a kultúrán keresztül tudja értelmezni a nem kulturálist is.

„Úszik a tenger nyakában a jegesmedvével, / Úszik a föld nyakában a tengerrel, / ...Fejük fölött / Az éjszaka olajszenyveződése / Lassan szétárad az ég vizén / És fuldokolni kezd benne a Nagymedve / Csillagkép a Kismedvéjével.” (*Az éjszaka olajszenyveződése*).

A szennyveződésre felhívás zöld ideológia is lehetne, de mégsem az, hiszen személyes jellegű, a mostani szuper-technikai glóbusz kárvallottjainak szenvedéseiről is ily módon ír.

„Növényvédő szerek, gyomirtók és műtrágyák /Szélsőséges éghajlatán élnek; / Magasfeszültségű ostorok / Villámcsapásai között. / Itt kell megmaradniuk, / És felnevelniük fiókáikat. / Nagy szemükkel nem csak a déli-bábot / Látják, a Bábost is.” (*A sólyom és a sivatag*).

Minden költői képet tulajdonképpen egyetlen jelentésre vezet vissza a költő, *homoszeman-tizmus*ról beszélhetünk. Minden jelölő egy nagy jelentésre utal, az esetlegesnek látszó részletek is. A *Világtengely* című költemény színhelye az állatkert, amely emberi építményként mintája lesz az univerzumnak. Az állatok ebben a ciklusban is központi helyet foglalnak el, a gyermeki lét mellett és dimenziójuk egészen a világegyetemig tágul. A kisbagoly lába eltört, mintha dupla világtengely lenne. „És valaki mindig össze akarja forrasztani.” A kozmikus kitekintés ebben a versben is megjelenik. Az állati világ, a csillagképek, a görög mitológia egy költői világgá olvad össze *A mocsári teknős* című költeményben. „Mintha Orpheusz / Teknősbékapáncélból faragott lantját / Próbáltam volna visszaemelni / Kölyök-Zeuszként a helyére, / Ahonnan lezuhant: / A csillagképek közé.” Itt is megmutatkozik, hogy a személytelen léttörvények helyreállítását az emberi kultúra eredményeivel, építményeivel feltételezi, úgy, hogy az ember és világ közötti hasadást újból beforrasztván nagy eggyé váljon a világ, éppen a szakrális jellegű költészet segítségével. „Sötétedik. Csillagdíszes / Sóllyom-kápát / Húz fejére egy még nagyobb / Solymász, az éjszaka” (*A sólyom vadászik*). A versekben az apai szemlélet is megtalálható, lánya gyerekkorát a sajátjával hasonlítja össze a költő. Az utolsó előtti ciklus pontos képeket tartalmazó szerelmes verseket sorakoztat fel. Nem látomásos metaforika, hanem tárgyias hétköznapi képek montírozódnak a végtelenség képeivel. Az idő így lesz címerré a végtelenség állandó terében. A hagyományos szerelmi líra kódja annyiban változik meg, hogy az intim személyességről kiderül: egyetemes személy-fölötti. A szerelem sorssá válik és mozdulatlan képe így mutatkozik meg. A tényleírások és végtelen távlatok már örök állóképek lesznek, túl minden beszéden.

„Az eső és a felhők nem szimbólumok,
Vagy allegóriák, csak tények, mint

A domboldal, a tüskék, vagy mi ketten,
És nem példáznak semmit az
Idő múlásán és önmagukon kívül,

Vagy, mint a mi esetünkben, az összetartozás
Láthatatlan szálain kívül, amik úgy kötnek
Össze veled, ahogy az esőcseppek

Sűrű ölelései az eget a földdel.”
(*Szerelmes vers*)

Ezért is vagyunk kíváncsiak arra, mi lesz a folytatása ennek a költészetnek, hiszen a poézis mégiscsak nyelv- és beszédművészet. A poétika alakzatai itt viszont érvénytelenné válnak (allegória, szimbólum), a tény szó jelentése is megfosztódik eredeti, valóságot reprezentáló funkciójától, a végtelen magába záróvá és ily módon öntükrözővé válik, s ekként felmerülhet az olvasóval való párbeszéd-képtelenség veszélye.

A kötet utolsó része egy *No-dráma* mai változata, amelyre szintén az jellemző, hogy a színre lépő karakterek elvontak, metaforikusak, de utalhatunk a távol-keleti rajzokra, festményekre is, melyek a természetet ábrázolják, mégis érzékeljük, hogy időtlen térbe kerülünk.

„ASAO
Milyen furcsa esőcseppek.
Üvegből vannak.
Amikor lehullnak sziklára,
szilánkokra törnek.

(...)

Esumi a végtelen.

A végtelennel cseréltem szívet,

Bennem is a végtelen dobog.”

(Esumi és Asao)

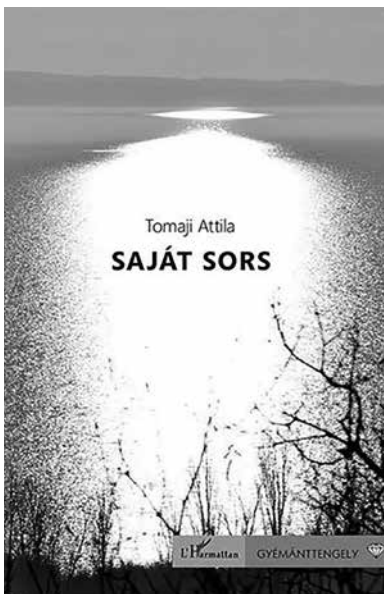
A karakterek jelképértékűek, mintha Acsai ebből a távol-keleti eredetű műfajból saját poétikát építene fel és így adná meg versvilágának befogadói kódját is. Nyilvánvaló, hogy ebből a világból a társadalmi, vagy pszichológizáló elemek hiányoznak, egyetemes létköltészeti irány bontakozik ki. Az, hogy egy nem európai hagyományból alakít ki európai beszédmódot, némiképp a történeti avantgárdra is emlékeztet, ennek hagyományát is termékenyen újítja meg Acsai Roland kötete. A szerző költészetének nagy erénye, hogy leegyszerűsített mondatszerkezetének, költői megszólalásának alapgrammatikája se banálissá, se giccsessé nem teszik verseit.

A szép kiállítású könyvet persze nemcsak hivatásos olvasók forgathatják nagy élvezettel, hiszen az attraktívan megkomponált versszövegek bárkinek a szépérzékét megszólíthatják, akár a „naiv” olvasásmódon keresztül is. Az egész pályaképet nézve arra lehetünk kíváncsiak, hogy a megtalált mítoszt követően a szerző merre fogja keresni további költői útjait.

(L'Harmattan Kiadó, 2017)

Németh Miklós: Az a másik kettő

Nagygéci Kovács József

Közös

Tomaji Attila *Saját sors* című verseskötetéről

„Mit tudom én már, mikor, hol és kivel” – ezzel, az egész kötet hangulatát meghatározó, címbe emelt kezdősorral méri ki a távolságot Tomaji Attila új, *Saját sors* című kötetének egyik fontos versében. A távolságot az emlékező és az emlékek között, a különbséget az elmúlt és a megmaradt dolgok: tárgyak, emberek, hangulatok között. Nem egyedi technika ez, ez az objektivitáson túlmutató, mégis valamilyenfajta tárgyszerűséget kívántató írásmechanizmus. Miközben mindez alapvetően csak formális marad, mert a költő nagyon is emlékszik. Ebben a versben például így: „nikotintól, bortól szétázva ért minden este. / Herpeszek égtek a testem. – De néha derengő angyalok / futottak át a víz felett.” Nem a versbe írt emlékek mutatják meg a beszélőt, sokkal inkább az akkor törtétek meghatározó motívumai azok, amelyek fennmaradtak az idő rostjában: ebben a példában a test meggyötörtsége együtt a léleknek szóló vigasztalással. A test elromlik és elmúlik, de az örökkévalóság, amihez emiatt (is) vonzódik, lehetőségként fennáll.

Erre a fennmaradásra, erre az örök-re tekint az egész kötet, Tomaji saját sorsának verses beszámolója, és elsősorban emiatt talál benne az olvasó nemcsak költészetileg, hanem azon túl is a maga számára is hasznosítható értékeket. Mert amennyire saját ez a sors (ugyan, melyik sors nem saját?), annyira közös is. Közös azokéval, akiket megidéz, akár térben-időben valós találkozások mentén (szellemek, barátok, család), vagy épp szellemi találkozások irodalmi s egyéb szereplőkkel, mitikus alakokkal. A kettő együtt is működik. Például a *Három bagatell* című versben, ahol Li Taj-po idéződik (mottóként), hogy aztán az idézett szöveget újraírva barátság-, barát- és önsors-sírató ének szülessen, a régi kínai mester soraiból kinőve.

Eközben Tomaji elsősorban önmagát szólítja. A maga szempontjából néz, figyel, emlékezik és tesz kijelentéseket. Mindenestől alanyi költészet ez, mégpedig a legjobb fajtából.

Ilyen közös sors rengeteg van. A versbeszélők szinte kivétel nélkül az interakciók végeláthatatlan sorát idézik. Szövevényes háló ez, amiben jól érzékelhetően keresi a sajátot, de végső soron egyáltalán nem bánja, hogy csak a közösből tudja visszafejteni mindazt, ami rá vonatkozik. Felismert, megtapasztalt közös ez, emberileg megélt, költőileg szépen megírt közös.

A fentiek miatt lehet otthonos ez a költői tér. Akkor is, ha mondjuk Velence, Ciprus, vagy éppen Zebegény (a költő lakhelye) az olvasó számára csak a versben megidézett módon létezik, és nem kötődik hozzá személyes élmény. A versben mindez megképződik, a valóságos „bójákon túl, az Adrián” épp úgy láthatjuk a történeteket, mint a belső tájon, ahol „áradnak a fák, (...) hol elragadta és partra dobta őt az ifjúság”. Tomaji írásaiban, ebben az elégikus szövegfolyamban a személyes így válik megérthetővé, átélhetővé mindannyiunk számára.

Legjobb versei, és a legjobb részletek épp azok, amelyek képesek ezt a sokféle anyagból, sokféle emlékezetből szőtt szőnyeget az olvasó elé (s alá) teríteni. Hol lyukasnak látszó szürke rongynak, hol értékes, tarka, díszes szövetnek látszik: elfoglalható. Ilyen, a kötetből kiemelkedő szövegek a *Cinkosok* című férfikor-sírató (éppen zebegényi háttérrel), az *Istria* című versciklus, az *Egy bárban* című

monodramatikus jegyeket viselő vers, vagy éppen a kötetet záró, kisbetűvel kezdődő című *már aligha segíthet*. Utóbbiban aztán mintha mindent visszavonna az eddig krónikásként összegző.

„Elerőtlenedett imák” a megszólalások, a szcénában, ahol elhangzanak, „utakra dőlt százados fák” a háttér, „nincs több lebegés nincs több vizek felett”, „mert porrá lesz” minden, „az álmodó test és mögötte az árnyék”. Még az árnyék is.

Persze szó sincs itt visszavonásról, megbánásról. A versbeszélő, a kötet legutolsó szavaival a hiábavalóságot énekl meg, de épp ez a megéneklés mutatja, hogy élet és erő van ebben a költészetben. Olyan fokú életigenlés, amelyet nem a derűs és a jövőt igenlő, munkáló, váró tettekészség, hanem a mindenben túl-lét rezignált helyzete hoz létre. Ismerve Tomaji eddigi munkásságát, különösen a 2010-ben megjelent *Sötéttiszta sáv* című kötetét, elmondható, hogy ez a hang régóta, ha nem kezdettől fogva a sajátja.

Ahogy sajátja az a technika is, amivel több esetben túlír, azaz „túlídez” szellemi elődöket, példaképeket. Tarján Tamás egy nagyszerű kritikájában, épp a fent említett kötetéről szólva írja: „Tomaji nem műveltségemlékekkel, szövegfoszlányokkal táplálja költeményeit, viszont az áthallások olykor mintha reflexív érzelmi automatizmussal, ellenőrizetlenül, látszólag megokolatlanul vagy ízléshorzoslódásokkal érkeznének.” Van, ahol ez telitalálat, mint például a (Tarján által is pozitív példaként említett) Nemes Nagy Ágnes-reminiszcenciában, az *Itt* című versben, ahol a „Tanulni kell. A téli fákat, / Ahogy talpig zúzmarások.” továbbírását, új vers-térbe helyezését végzi el a szerző remekül. Ám van kilógó, az olvasást és értelmezést, de az esztétikai befogadást is mindenképp gyengítő, véleményem szerint felesleges mottó is: az *Élet, élet* című darabra gondolok, ahol az egyebekben nagyszerű szöveg felesleges, a túlmagyarázásig erőltetett idézetet kap. A Szép Ernő-szöveg pazar, a vers remek, olvasóként épp ezért nem éreztem indokoltnak a megjelentetést. Szívesebben vettem volna, ha csak valahonnan ismerős, ha utána kellett volna járnom, gondolnom.

Tarján a fent idézett szövegében kritikával illeti Tomaji verstechnikai módszereit is, amit egy részben én is megteszek, de nem azon oknál fogva, mint Tarján, aki „erodált rímtechnikáról” ír. Kifogásaim kizárólag a befogadói élmény nagysága felől számítanak. A „kevesebb több” elvéhez képest némely szövegben – akár szerkesztőként is, ha másképp nem – vissza lehetett volna fogni a szöveg burjánzását. Példa erre az egyébként üde, *Négyisoros* című, epigrammatikus létösszegző vers. „Mi minden voltam én már ez idáig? / Mi nem voltam, és mi nem lehetek soha? / Még hány halál az élet a halálig, / s elvisz-e az út hozzád, vers, szép mostoha?” Olvasói válaszom: elvitte az út a versig a beszélőt, de kár, hogy útközben nem vesztette el a „soha” szócskát. Egyrészt mert épp elég az „idáig-halálig” rímpár „erodált” rímnek, másrészt az élet és a halál kifejezések olyan kitűnő érzékkel vannak adagolva, elhelyezve ebben a rövid szövegben, hogy egy ilyen súlyú szótól megbomlik a harmónia, ez a „soha” sok. Nélküle, kevesebbet akarva több lenne a vers.

A fentiek azonban nem egyebek, mint igazolásai annak a tételnek, hogy a jó költészet nem hiba nélkül való, és annak is, hogy Tomaji Attila saját hangja a rá jellemző sajátosságokkal együtt homogén és egész. Ön-azonos, ha használható ez a kifejezés egy költői életműre és legújabb darabjára, egy kötetre és benne a versekre. Saját sors, saját hang, saját, de nem lak(hat)atlan vers-univerzum. Ezek mind a Tomaji-kötet olvasóknak ajándékozott értékei. Megköszönve mindezt, zárszökevényként egyetértőleg idézzük a kötet borítóján a szerzőt méltató Várady Szabolcsot, aki azt írja, hogy „a folytatás ígéretével biztat”. A magam részéről csatlakozom ehhez a várakozáshoz.

A kötet a L'Harmattan kiadó Gyémánttengely című sorozatában jelent meg, sorozatszerkesztő Váradi Péter. A szerkesztő, Fráter Zoltán neve is feltétlenül megemlítenendő, ahogy kiemelendő a könyv könyvtárgyként való szépsége is. Utóbbiban nagy szerepe van a kiváló fotósnek, Stekovits Gáspárnak, a kötetborítón szereplő kép szerzőjének és Kára Lászlónak, a borító szerkesztőjének is.

(L'Harmattan Kiadó, 2017)

Kostyál László

Pelso 2017

Az idén 11. alkalommal rendezték meg a keszthelyi Balatoni Múzeumban a Pelso Országos Kerámia- és Gobelin Biennálét, a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete, valamint a múzeum szervezésében. A kiállítás tehát immár két évtizedes múltra tekinthet vissza, és bátran nevezhetjük a Balaton-parti idegenforgalmi szezon kétévente visszatérő kiemelkedő kulturális eseményének. Címét a Balaton ókori latin nevééről nyerte, ami mellett a rendezők minden alkalommal megszabják a fő tematikai vezérfonalat is, amely valamilyen módon a környék római kori történelméhez kapcsolódik. Az idei évben kitűzött téma: „Róma útjai”. A tematikának a meghatározotthoz való szorosabb vagy lazább kötődése persze kinek-kinek a saját invenciójától

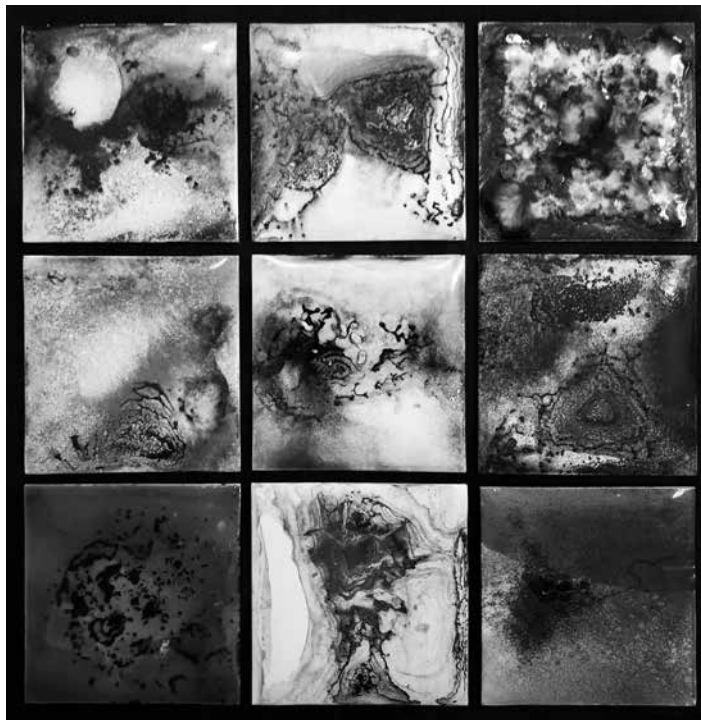
és kreativitásától függ, így e kapcsolat olykor meglehetően áttételes vagy elvonatkoztatott. Ugyanakkor éppen az is a rendezők célja, hogy filozofikusan inspiratív és kellőképpen aszociatív témaválasztással minél tágabb teret biztosítsanak az alkotói invenció megnyilvánulásának. Az út sokféleképpen értelmezhető, lehet valódi és lehet szellemi vagy éppen lelki út, de felfogható akár irányultságnak is. A kiállított alkotásokon a lehetőségeknek ez a széles spektruma szűrődik át, a konkrét útburkoló kövek imitációjától egészen az elvont, teljesen absztrahált meditációkig.

A kiállítás alcímében kétféle technika szerepel, ezek közül a kerámia voltaképpen gyűjtőfogalom, ami nagyon sokféle lehetőséget kínál, és ezzel a kiállítók éltek is. A gobelin

viszont olyan kötött textiltechnika, aminek előírása a más módon készített textileket – elvileg – kizárja a tárlatról. Ezt azonban sem a résztvevők, sem a rendezők nem vették túlságosan komolyan, és számos olyan mű is beadásra és kiállításra került, ami nem felel meg a tárlat sorozatcímének. Ilyen módon azonban sérült az esélyegyenlőség elve, hiszen aki szorosabban ragaszkodott a megadott technikához, hátrányba kerülhetett azokkal szemben, akik ezeket nem vették figyelembe. A jövőre nézve szerencsésebb lenne a biennále megnevezésében a gobelin szót a textilre cserélni, vagy pedig – akár az esetleges konfliktusokat is felvállalva – a nem gobelin technikával készült textileket visszautasítani.

A Római Birodalom világhatalmi pozíciójához jelentős mértékben hozzájárult a fejlett úthálózaton alapuló infrastrukturális fölénye is. A futárok hordozta információk (akkori viszonyok között) gyors áramlása mellett az utak a dinamikus kereskedelmi forgalmat és a katonaság rugalmas bevetését is lehetővé tették. Az emberek, áruk és eszmék biztonságos és gyors mozgása elősegítette az első európai globális jellegű államalakulat létrejövetelét. A kiállítás idei évre meghatározott témája tehát a római birodalmi lét egyik kulcsfogalmát célozta, de miután a modern nyugatias civilizáció és a nemzeteket egyesítő birodalmi eszmény szellemi talapzata erre az alakulatra vezethető vissza, ezek az utak nem csak Rómába vezethetnek, hanem – átvitt értelemben – napjainkba is.

Az út maga fizikai értelemben, az útburkolat egy részletének imitációjaként jelenik meg Tóth Lívia *Borostyánkő út* című, díjazott (MKISZ különdíja) alkotásán, melynek izgalmasan színes „kövei” textilből vannak. A kövek sajátos faktúráját más művészek nem a kolorittal, hanem az alapanyagul használt kerámiába nyomott vagy mintázott motívumokkal kombinálták. M. Kiss Katalin kvázi útrészletének kerámia-kövei (*Az út [Töredékek]*) pannóniai leleteken talált városnév- és pecsét-töredékeket hordoznak, felül középen – némi anakronizmussal – magyar nyelvű, apró betűkkel írt evangéliumi idézettel („Én vagyok az Út, az Igazság és az Élet...”), ami az út fogalom egy egészen más értelmezési lehetőségét kínálja. Lejjebb, egy másik lapocskán az őskeresztény hal-motívum, Krisztus-jelkép is megjelenik,

a rá utaló görög mozaikszóval (IHTÜSZ). Nagyon hasonlóan gondolkozott Schéffer Anna is *Róma útja* című kompozíciójában, ahol az útburkoló kerámia „kövek” egy keresztet rajzolnak ki, amelynek felső részén már nem töredezett, ötszögekből álló, hanem egybeolvadó felületet képeznek. A különálló részekben a birodalom kereszténység előtti díszítőmotívumai láthatók, a már egymáshoz illeszkedő részek viszont keresztény jelképeket hordoznak, vagyis a narratíva szerint a töredékesből a kereszt révén áll össze az egységes egész.

Tóth Magdolna Sára szintén az útburkolati kövek mintázata mellé rendel szimbolikus tartalmat (*Pannónia földjén*): egy félbevágott (vagyis töredékes) kocsikerék és egy ugyancsak elfelezett terra sigillata (hatású) tál felhasználásával archaizál. Högye Katalin *Úton* c. alkotásán a sima útburkoló köveken nem más, mint a Jó Pásztor lépked, nyakában hordozva az elveszett bárányt. Talán ugyanennek az útnak egy másik szakasza látható Marsai Ágnes *Kereszt-útján* is, ahol a két, egymást metsző útrészlet kapcsán nem csak keresztre, hanem egy férfialak torzójára is asszociálhatunk, aki egy további megközelítési lehetőség szerint maga a Megfeszített is lehet. A művészről a másik munkája (*Pannónia dombjai*) olyan szem-

pontból párdarabja ennek, hogy a domború formák mögött egy női torzó rejtőzik.

Néhányan a „Róma útjai” témát a maga komplexitásában ragadták meg. Balogh Edith *Utak* címet viselő nagyméretű textilképe az egykori birodalom úthálózatáról egyedül (középkori másolatban) megmaradt, 4-5. századi térkép, a Tabula Peutingeriana szabadon igényes átírata. Tóth Magdolna Sára *Minden út... Omnes viae Romam ducant* c. díszműjének ábrázolása a római kori Kárpát-medence fő útvonalait rajzolja ki. Szomolányi Karola szövetkompozíciója (*Róma útjai*) az egykori birodalom pannon régiójának a római főútba belefutó úthálózatát mutatja, az ábrázolást metsző vízszintes „út”-vonalon pedig még egy áruszállító lovas kocsi is feltűnik.

A kiállítók egy része a római kor megidézésére koncentrált, de az út témája nem ragadta meg a fantáziáját. Berzy Katalin fiktív *Falmaradványa* a megszólalásig valóságosnak ható kerámia-köveket helyez egymás mellé, a haj-

dani dicső civilizáció ásatag emlékeként. Kezezi Gyöngyi *Pihenő Mercurius* kerámiaszobra a római istenfigura olyan archaizáló megjelenítése, amelyet a felületes szemlélő hajlamos lehet valamely antik szobrász szerencsésen korunkra maradt alkotásának vélni. A Debreczeni Zsóka-Pelcz Zoltán alkotópáros *Anzix* címen egy háromnyílású diadalív alatt álló lóval nyilván Caligula császár híres hátsólovára, a konzullá kinevezett Incitatusra kívánt utalni, de a hatalmi gög eme aberrált megnyilvánulása aligha nélkülöz bizonyos mai áthallásokat. Bizonyos mértékig reflektál e műre a Sziráki Katalin által készített, *A diadalút vízióját* megjelenítő zászló, melynek függőleges útján felfelé haladva a két egymáshoz tapadó diadalív vázlatból valóságossá válik. Szemereki Teréz

egyenesen két római kerámia-diadaljelvényt készített, melyek keresztény és pogány vonatkozásokat vegyítő díszítése folklorisztikus motívumokat is gazdagon felhasznál, míg az egyikük csúcspdíszje a kiterjesztett szárnyú római sas helyett a szilágysomlyói gepida kincslelet kissé átformált madárfiguráját idézi.

Kun Éva *Róma útjai*-víziója (EMMI kerámia-díja) tág asszociációs lehetőségeket kínáló alkotás. Az egymást ölelő, gúla alakba komponált, aranyló dombok között kanyargó út egy távoli hegytetőn álló, a várost jelképező törött táblához vezet, felidézve a jézusi aforizmát: „Nem rejthető el a hegyen épült város”. A zárt körvonalú kompozíció ugyanúgy keltheti bennünk egyszersmind egy katonai sisak, mint egy kuporgó emberalak képzetét is. A tárlat egyik kurátora, Pannonhalmi Zsuzsa *Latin táj I-III.* c. sorozatában a Római Birodalom szívét képező Itália sziklás hegységeit és tengerparti részletét idézi meg kiváló hangulattal. A Kossuth-díjas zalaegerszegi keramikus, Németh János két nagyméretű, domborműves korsóján az *Utunk kezdetét* vilantja fel, egyikén a régi magyar eredetmonda Emese álma-, a másikon az Újszövetség Krisztus keresztelése-jelenetével. A másik zalai kiállító, a cserszegtomaji Takács-Szencz Livia *Borostyán út* c. szöttevényének konstruktívan fesszes kompozíciója antik épületmotívumokat és számos asszociatív elemet magába rejtve érdekes színt képez a seregszemlén. Rabie M. Hadie az antikvitást idézi meg két különböző formájú edényével (*Csend hangja, Váza*), melyeket – mintha másfél évezredet töltöttek volna a tengerfenéken – bravúrosan mintázott kerámia-moszatok borítanak, csakúgy, mint harmadik, *Medúzát* mintázó alkotását.

Nagyobb áttétellel kapcsolódik a római korhoz, inkább az ekkor születő keresztény-

ség megtartó erejét hangsúlyozza dekoratív, ugyanakkor átütő erejű *Fohász* c. kárpitja, valamint Vass Mária Magdolnának különösen szépen szőtt, a Székely himnusz egyik sorát („Ne hagyd elveszni Erdélyt, Istenünk!”) idéző *Kantáta* gobelinje. Lencsés Ida kompozíciója (*Örömhír*) a folyóvízben úszó újságpapírok kapcsán mereng el a tegnapi örömhírek és hordozóik múltó dicsőségéről.

Az út, mint fogalom, kiválóan alkalmas filozofikus töprengésekre, akár olyan vizuális megnyilvánulások révén is, melyek megfogható figurális motívumok híján csupán verbális absztrakció segítségével mutathatók be. Ilyen jellegű alkotás az MKISZ kerámia díját elnyerő Krajtsovits Margit *Per aspera ad astra* c. kilencrészes, kozmikus dimenziókat nyitó, különösen szép tűzzománc kompozíciója, Erdős Júlia *Hajdani ösvények* c. textilje, Kiss Iringő *Belső út* textilképe, vagy E. Szabó Margit *Az idő múlása bearanyozta a császárok útját* talányos címet kapott faliszőnyege.

Talán e néhány, rövid lényegi vonatkozásaik révén bemutatott alkotás segítségével is sikerült felvillantani, hogy a „Róma útjai”-téma milyen szerteágazó gondolatokat indított el a művészekben. A jól kiválasztott tematikus vezérfonal szellemi párbeszédre hívta őket, és többségük e diskurzust eredeti és valóban értékes alkotásokkal gazdagította. A kortárs magyar kerámia- és textilművészet számos kiválósága küldte el munkáját Keszthelyre és ez idén is színvonalas kiállítást eredményezett. Az itt látott, megismert utak vagy útszakaszok, a dolog másik oldaláról nézve, nem csupán Róma útjai tehát, hanem az egyes művészek saját útjai is, amelyekre a tárlat révén szintén betekintést nyerhetünk.

Németh Miklós

Keretbe zárt élet

Vallomás négy tételben

„A művészet hazugság, amely segít felismerni az igazságot.”

(Pablo Picasso)

Németh Miklós:
Kitaszítva

I. Én a belvárosban születtem, a Kazinczy téren nőttem fel, nekem ez volt a Csáth Géza-féle varázsló kertje. Nagyon szerettem Egerszeget, annak ellenére, hogy Nagykanizsát patinásabb városnak tartom, meg szebb is, hogy csak a szép üvegbetétes lépcsőházbejárásokat említsem.

Tíz éves koromig macskaköves volt a Kazinczy tér, utána szedték fel – nagy szívfájdalmam volt, amikor leaszfaltozták és eltűntek a járdaszigetek, a fákkal együtt. Gyermekkoromban, tavasszal mindig néztem az ablakból, hogy hajtanak a fák az idő előrehaladtával. A házban nem voltak magam korabeli gyerekek, így a grund, a közös játékok kimaradtak, apám

játszott velem – a körülményekhez képest rengetegszer.

Anyám iszonyatosan szigorú, de igazságos, határozott asszony volt. Amikor anyám tanított, akkor persze nem voltunk annyira jóban. Apámtól megtanultam, hogy az adott szavunkat állni kell, sokat sétáltunk vele és nem ritkán találkoztunk a kollégáival, akik mindig kérdezték: te is jogász leszel? Én aztán nem, feleltem. Rajzolni leginkább a gyerekkori íróasztalomon szeretek, ami már akkor öreg volt, amikor gyerekként megkaptam.

Sokat voltam egyedül és ilyenkor leginkább rajzolni szerettem. Valószínűleg a nagyanymtól örököltem, de a rajzkészség a tágabb családban mindenhol jelen volt. A középiskolában Bedő tanár úr tanított (Bedő Sándor), őrá úgy néztem fel, mint egy hőszóra – nekem a művész volt az Atyaúristen. Tizennégy éves voltam, amikor eljárt hozzánk órát adni, de fizetség nélkül, merő jólelkűségből. Azért is mentem az akkor Ságváriba, mert tudtam, hogy ő ott tanít.

Sanyi nagyon sok mindenre megtanított, de érdekes, hogy később leginkább a tanításban kamatoztattam a tőle tanultakat. Olyan technikai dolgokat lestem el tőle, amit a főiskolán sem tanítanak. Kamaszkoromban még megpróbáltam megfelelni az ő ízlésének – egyre elvontabb képeket készítettem.

A főiskolát rajz-töri szakon végeztem. Nagyon bíztam benne, hogy olyan lesz a kapcsolatom a művészekkel, művésztanárokkal, mint Bedő Sanyival. Nem olyan lett. Alig vártam, hogy vége legyen a főiskolának, azért is, mert soha nem szerettem az iskolákat, talán egy kivétel volt: a gimnázium. Nem éreztem a humánusot sem az egész közegben, sem a tanárok hozzáállásában. Ennek megfelelő-

en, például senkit nem tudnék megnevezni a főiskoláról, aki hatott rám. Bejött a mester a rajzolóba, körülnézett és annyit mondott: „Maguk jegyezzék meg, hogy soha nem lesznek művészek.”. Amikor kistanárok voltunk mentoroknál, nagyon ellenségesek voltak velünk, lekezelőek, nagyképűek. Az volt a rémálmom, hogy a szakmámban fogok elhelyezkedni.

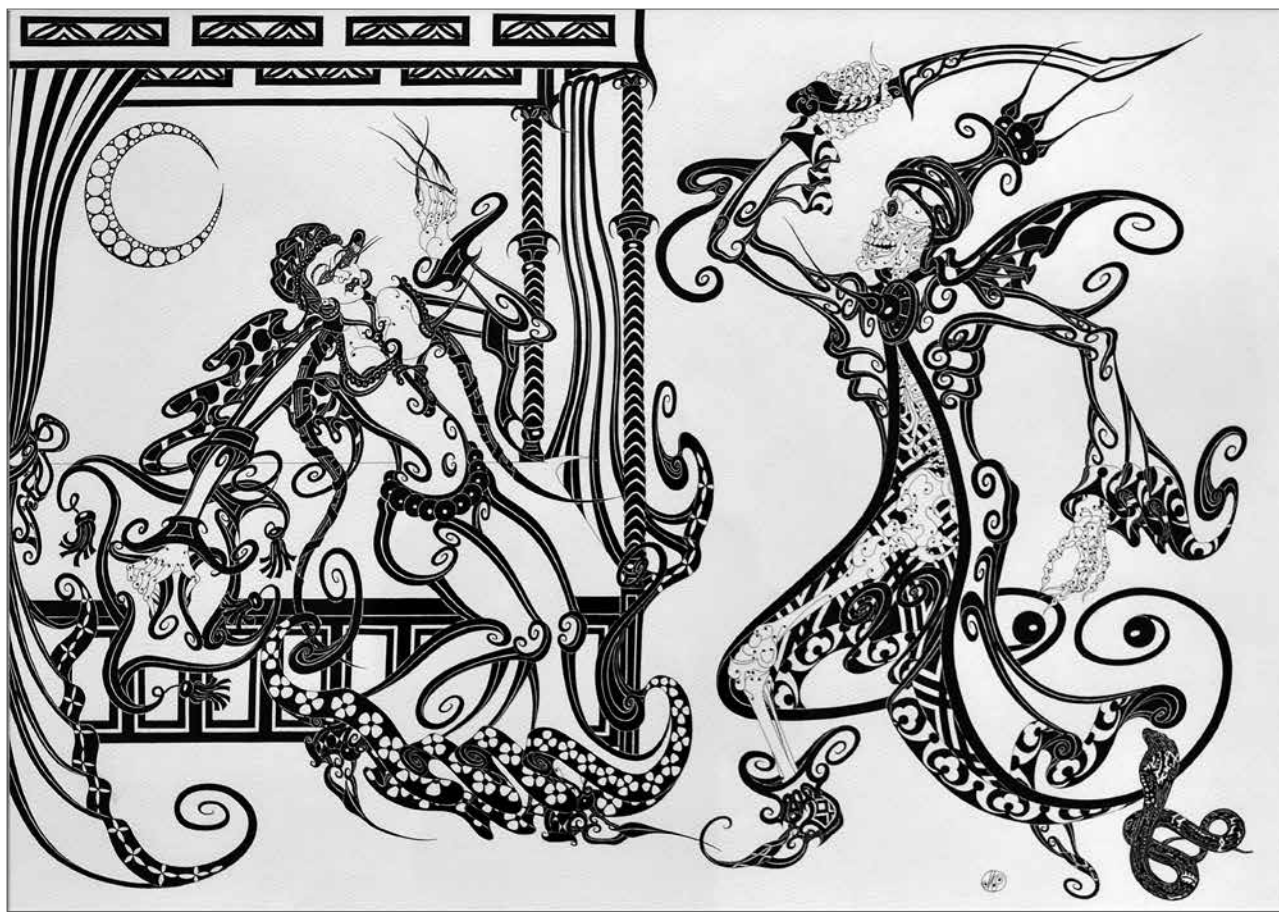
II.

A nagyanyám nagyon szépen tudott rajzolni, és két nagybátyám örökölte is az ügyes rajzolási készséget. A mamának maradt meg egy nagyon jópofa, pergamenre festett képe, ami négy bohócot ábrázol, ezt nagy becsben tartjuk, el van rakva az én képeim közé. Az ő hagyatékának rám eső részéből kereteztettem be az első néhány rajzom, így a mama lelke is benne van a munkámban. Érdekes asszony volt. Az édesapja – még a századelőn – kezességet vállalt egy barátjának, aki elbukta a vál-

lalkozását, így a nagyapám teljesen elszegényedett. Annyira, hogy nagyanyámat ki kellett venni az iskolából. Pedig zongorázott, és mint említettem, festett is. Aztán anyuka lett, szült öt gyermeket.

A másik nagymamám hadiárva volt. Mert a dédapám, felvidéki dzsentrí Túrócszentmártonból, eltűnt az első világháborúban. Ez a nagymamám volt az úri nagymama, aki rengeteget tárgyi emléket megőrzött és ezeket nagyon szerettem lerajzolni. Mikor elmentünk hozzá Nagykanizsára, nagyon sok időt töltöttem a régi holmik szemlélésével. Régi órák, bútorok, használati eszközök, minden érdekelt, ami régi. Van egy rajzom, amin az egyik dédanyám órája szerepel, olyan óra, aminek látszik a szerkezete. Amúgy, nálunk a családban a művész egyenlő volt a trógerrel, mert az a kispolgári értékrend, amiben éltek, éltünk, ezt követelte meg. A képzőművész az alkesz, és hasonló sztereotípiák voltak érvényben.

Németh Miklós: Tunyán henyeztünk mindahányan

III.

A főiskola elvégzése (1989) után hazajöttem Egerszegre, és a József Attila Általános Iskolába nyújtottam be pályázatot. A szóbeli meghallgatásról két lábbal rúgtak ki, mert elfelejtettem a fülbevalómat kivenni... Aztán a Dózsában kerestek rajztanárt, ahova végül fel is vettek. Ahhoz képest, hogy nem akartam tanár lenni, 18 évet tanítottam itt. A gyerekekkel jól kijöttem, a kollégákat pedig egy idő után megszoktam. Ahogy teltek az évek, egyre több megszorító intézkedés született a rajztanítással kapcsolatban is (a készségi tárgyakra egyre kevesebb óraszám jutott). A sorsomat az pecsételte meg, hogy az igazgatóhelyettes gyereke odakerült az iskolába – tudtam, hogy nincs sok hátra, ki is kerültem...

Az ember egy idő után azt hiszi, ha belékövül egy dologba, akkor utána nincs élet. De van. Az iskola után öt évig munkanélküli voltam, utána hónapokat dolgoztam a VMK-ban, a Hangversenyteremben, illetve két évig voltam óraadó tanár is az Apáczai iskolában. Természetesen nagyon sok helyre pályáztam, de mindenhol elutasítottak, Nagykanizsán éppúgy, mint itthon, a Mindszentyben. A munkaügyi központot nagyon gyűlöltem, mert négerként kezelték az embert. Végül a múzeumban kötöttem ki.

A kiállítás felfoghatatlanul nagy esemény volt számomra fiatalkoromban. Életem első kiállítását Fischer Gyuri szervezte. Az akkori barátnőm azt mondta, vigyék el néhány rajzomat a Gyurihoz és mutassam meg neki, mit szól hozzá. Fogtam három rajzomat és elvittem. Gyuri hosszasan nézte a képeimet, és ez olyan motivációt jelentett, hogy utána hosszú időn át minden éjjel rajzoltam. Mikor már tíz, tizenegy képem megvolt, akkor az Ady iskolában szervezte meg Gyuri a kiállításomat. Sokat jártam hozzá, minden alkalommal, amikor beléptem hozzá, olyan volt, mintha egy szentélybe lépnék. A szobrok, kisplasztikák, tűzománcai a feleségének, Klárinak (Németh Klára), mind-mind ott voltak körülöttem. Imádták ők is a régiségeket, régi kályhák, bőröndök, ládák – ez nekem egy valóságos Kánaán volt. A második kiállításom a színházban volt, tizenkilenc nagyobb képet és három kicsit állítottam ki, Dr. Blázy Árpád nyugdíjas patikus nyitotta meg. Vele Párizsban ismerkedtem meg, és életre szóló barátság lett belőle. Fel-

jött hozzám, én pedig megmutattam neki a munkáimat, melyek nagyon megtetszettek neki, így őt kértem fel, hogy nyissa meg a kiállítást. Árpád nagyon széles látókörű ember volt, aki otthon volt a zenében, képzőművészetben, botanikában, irodalomban. Blázy doktor inspiráló hatással is volt rám. Például álmodott valamit, annak adott egy szurrealista címet, ami általában három szóból állt és azt mondta, rajzoljam meg. Ilyen volt a süket harangozó lépcsője, a vak zongorista és a madám, az *Őszövetség*ből *Eszter könyvének* különböző jelenetei vagy Faludy György *Haláltáncának* strófái, amiket szintén megrajzoltam. Később azt mondta, rajzoljam meg neki Szent Kozma és Damjánt, Zsuzsanna és a véneket, de lerajzoltam a közhasznú munkások szentjét is. Minden foglalkozásnak van védőszentje, akkor nekik is legyen. Azt szeretném, ha a munkáim a tömegnek szólnának és nem feltétlenül csak a műértő embereknek.

Volt kiállításom Keszthelyen, Nagykanizsán, Budapesten a Független Pedagógiai Intézetben, meg a Koller Galériában, ahol rajtam kívül még jó nevű grafikusok is állítottak ki. Ezt a kiállításomat nem láttam, mert nem

volt pénzem felutazni Budapestre... Volt még Udinében is két kiállításom. Ez ugyan pénzbe került, de utána semmi gond nem volt vele. Ők rakták ki a képeket, meghívták a művészt, van ellátás és képet is tudtam eladni. Ez az olasz kiállítás adott nekem lelki tartást hosszú időre...

IV.

Megnősültem 28 évesen, de hamar el is váltam. Mindig is nehezen ismerkedtem a lányokkal, nem vagyok egy könnyed, locsogó figura – szorongó fajta vagyok. A feleségemet Szombathelyen a pszichiáternél ismerem meg. Kanadában voltam az édesapám rokonánál, és amikor hazaértem, nem tudtam visszaállni, folyamatosan mehetnékem volt, aztán szorongás gyötört, a vége alvászavar lett. Úgy határoztam, hogy elmegyek egy ilyen beszélgetésre, és ott kaptam meg az ő telefonszámát, ő meg az enyémet, aztán felhívott. Találkoztunk egyre többször és összejöttünk, később összeházasodtunk. Tőle született egy lányom.

A válás után elköltözött Budapestre, azóta nem láttam. A fiam egy élettársi kapcsolatból született – bár nem élünk együtt –, vele napi szinten találkozunk.

A barátkozás is nehezen ment. Volt egy barátom, akivel egy filmklubban ismerkedtem meg és nagyon jó barátság lett belőle. Többem magunkkal néztük az *Üzlet a korszón* című filmet, egy nagyon szomorú, a náciizmus alatt játszódó történetet. A film után mondta nekem, hogy üljünk be egy pohár borra. Ezek után rendszeresen jártunk filmklubokba, és utána mindig megbeszéltük a történeteket. Kiderült, hogy ez a barátom nagyon szeret utazni, és egyszer megbeszéltük, hogy elmegyünk Nápolyba. Aztán elmentünk Toszkánába, kocsival. Vittünk gázipalackot a főzéshez, kiszámloltuk, mennyi konzervre van szükségünk és ott aludtunk, ahol ránk sötétedett. Reggel pedig már egy más kultúrvidéken ébredtünk. Ősztönös érzéke volt a széphez, és a képeimről is megszívlelendőket mondott, kiemelve a jó és – szerinte – kevésbé jó részleteket. Előfordult, hogy ötletet kértem tőle, mert egy képemet nem tudtam befejezni. Később lett egy barátnője és lassan eltávolodtunk egymástól. Rajzoltam is egy képet, amin egy kenувal elhajózik a felhőkön, mint egy viking, így lett vége a barátságoknak... ez a kép a *Hósi ének a barátságáról*.

(Lejegyezte és szerkesztette: **Pénzes Csaba**)

Németh Miklós:
Kései sirató

Turbuly Lilla

Nekünk Deák kell?

● Vörös István *A halott mindig visszacsókol* című darabjának dorogi bemutatójáról

Nekünk, zalaiaknak, Deák földink, közeli ismerősünk. Látjuk a szobrát a megyei könyvtár előtt, amely a nevét viseli, van róla elnevezett középiskolánk, Söjtörön vagy Kehidán átutóztatva szemünkkel megkeressük a kúriákat, életének fontos helyszíneit. És hadd legyenek egy kicsit személyes is: a szülőfalujától tíz kilométerre nőttem fel, dolgoztam a régi vármegyeháza épületében, ahol gyakran megfordult, most pedig talán 100 méterre élek az emléktáblától, amely jelzi: itt állt valamikor a szálloda, ahol 1876. január 28-án elhunyt.

Kiegészítést igencsak nélkülöző, a politikát és a politikust szitokszóvá züllesztő korunkban, amikor a jelenben nem nagyon találunk példaképet, Deákot erkölcsi tartása, feddhetetlen tisztessége és józan politikája az elsők közé teszi, akit közügyeink rendbetételére, ha lehetne, szívesen feltámasztanánk. És ezt

nemcsak mi, elfogult zalaiak gondoljuk így, Vörös István is őt tette meg kortárs szatírája főszereplőjének.

Történelmi hősöket a mába vetni nem példa nélküli ötlet, erre épül Mikszáth *Új Zrínyi-ásza* is, aki a szigetvári hőst szembesíti a XIX. század végének Magyarországával. Vörös István darabjában egy „félszázalékos” párt keres húzónevet magának, ezért castingot hirdetnek, keresve a ma Deák Ferencét. Jönnek is az alkalmatlan jelentkezők, a nagyobb gond azonban akkor adódik, amikor alkalmasnak látszó jelölt is feltűnik a színen. Mit tudnánk kezdeni ma a deáki habitussal? Ő vajon mit szólna napjaink haszonelvű, szavazatvadász politikájához? És a többiek? Széchenyi és Kossuth? A darab őket is megidézi, vitáikkal, eltérő nézeteikkel együtt. Persze, a képviselő-séget belülről megismerő Mikszáthtól, Mó-

ricztól és író társaiktól azt is tudjuk, hogy sok a hasonlóság az akkori és a mai politikusok és pártviszonyok között. De a kiegyezés lehetősége és az ahhoz szükséges deáki személyiség sehol sem látszik. A darabbeli „félszázalékos” párt is jobban bírna egy viaszba öntött és a kirakatba kitett, védjegyként mutogatott Deákkal, mint hús-vér valójával.

A darab felkérésre született, méghozzá Dorog város önkormányzatának felkérésére, mert rendhagyó módon egy kortárs, történelmünkre tekintő, de a mának szóló előadással szerettek volna emlékezni az aradi hősökre. Ritka öröm a kortárs színház kedvelőinek egy ilyen gesztus. Ahogy az is, hogy nem akármilyen alkotókra bízta a megvalósítást. A nagyközönség előtt inkább filmrendezéseiről ismert, de színházban is kiváló munkákat jegyző Sopsits Árpád rendezte az előadást, aki legutóbbi nagysikerű filmje, *A martfői rém* főszereplőjét, Hajduk Károlyt és a filmben szintén fontos szerepet játszó Jászberényi Gábort is hozta magával. (Kis színes színészeink zaklatott életéből: Hajduk Károly a hat óra körül befejeződő előadás tapsrendjében már nem tudott kijönni meghajolni, mert hétre a Vígszínházban kellett lennie, ahol a frissen

bemutatott *Hamlet*ben játssza a Színészkirályt. Reméljük, nem volt traffipax a közelben, míg Dorogról a Szent István körúti teátrumig elért.)

A rendezés a darab groteszk vonásait erősíti fel: részben a színészek elrajzolt, karikírozott játékmódjával, részben azzal, hogy időnként valamennyien színpadra vonulnak és dalra fakadnak. Persze, ne gondoljunk harmonikus dallamokra és kiérlelt kórushangzásra, inkább a brechti songok karcos, elidegenítő világára. (A zenei rész Hartl Bence munkája.) A választék a mozgalmi daloktól az alkalmi, szituációhoz illő csasztuskákig terjed. Ugyancsak határos rendezői megoldás a történeteket mimikával, az óramutató percegésével kommentáló „beszélő óra” (Zalai Tamás áll helyt – szó szerint is – a szerepben), örök elkésetttségünk szimbóluma.

A casting ötlete a darab szerint az agilis, a szalakat a háttérből mozgó pártaktivistától ered, akit Gáspár Kata játszik, lendületesen, a szerepet kissé túlkarikírozva. Hajduk Károly egy olyan pártelnököt jelenít meg visszafogott eleganciával, akire rá is fér ez az agilis támogatás, ahogy a Jászberényi Gábor által alakított, tágra nyílt szemű, ám kevésbé nyílt

értelmű pártfiúra is. Külön ki kell emelni Takács Géza alakítását, aki Deák jelenkori megtestesülését játssza. Természetes játékmódja – a szerepnek megfelelően – jó kontrasztot ad a többiek groteszk felé hajló játékstílusához. A takarítónőt és az egyik castingolót is megjelenítő Molnár Mariann abban a jelenetben nagyon jó, amikor verset mondva a költészet-től egyszer csak szárnyakat kap, és elharapott, dörmögő beszéde tisztán szárnyalni kezd. Schmied Zoltán portásként és megidézett szellemként is korrekt alakítást nyújt.

A díszlet egyszerű, de jelentéses: az irodát idéző falon felül, körben az aradi tizenhármak

képsora. Alattuk, a térben elszórva, fehér oszlopokon a rendszerváltás óta eltelt időszak ismert politikusainak fotói: miniszterelnökök, házelnökök, miniszterek és pártvezérek. A végén az oszlopok eldőlnék, de az aradi tizenhármak képsora a helyén marad.

Jelenleg úgy néz ki, egyszeri esemény szemtanúi lehetünk, pedig jó lenne, ha az alkalmi társulat játszhatná még az előadást, és az kiforrhatná magát. Deák Ferenc talán jót mosolyogna megidézett saját magán, de az is lehet, hogy 2017-ben körülnézve nem lenne olyan nagy kedve feltámadni.

Csik Veronika

Az igazság felszabadít...

● Mészáros Márta *Aurora Borealis – Északi fény* című filmjéről

Nyolc év kihagyás után, október 19-től újra Mészáros Márta-játékfilm látható a magyar mozikban. Az *Aurora Borealis – Északi fény* című alkotást ezzel párhuzamosan a 33. varsoói Nemzetközi Filmfesztivál Különvetések szekciójában is bemutatták. A nyolcvanon túl is aktív rendező rutinos fesztiválrésztevőnek számít, életművében a nemzetközi jelenlét pályája kezdetétől meghatározó szerepet töltött be. A hetvenes évek végétől nagyjátékfilmjeit övező nemzetközi siker után (vagy annak nyomására) a magyarországi filmes szakma is felfedezte az addig „csak” dokumentum- és portréfilm-rendezőként számon tartott szakembert. A számtalan nemzetközi és hazai, többek között Kossuth- és Balázs

Béla-díjjal kitüntetett rendező egész pályáját alapvetően meghatározta filmjeinek témaválasztása: női sorsokon keresztül dolgozott fel olyan témákat, mint a terhesség, gyermekvállalás, az anya önrendelkezéséhez való joga, a szülő-gyermek kapcsolat, vagy éppen hiánya, a nő társadalomban elfoglalt helye, szerepe. Fontos és meghatározó filmek ezek, mert azon túl, hogy tabudöntő módon beszél a női lét legalapvetőbb témáiról (*Örökbefogadás* 1975, *Kilenc hónap* 1976, *Örökség* 1980, *A magzat* 1994), hiteles és zavarba ejtő pontossággal mutatja be az évszázad második felének politikai világát, a magán- és közélet kapcsolódásait, magyarországi és európai viszonylatban egyaránt. Ennek csúcspontja

az önéletrajzi ihletésű *Napló-trilógia* is, mely egy – a Szovjetunióból hazatérő – magyar kamaszlány életét követi a második világháború végétől az 56-os forradalom megtorlásáig. A *Napló*-filmek sikere és újszerűsége annak is köszönhető, hogy női sorsokon keresztül, női szempontból láttatja Magyarország sorsfordító történéseit, úgy, hogy a férfi karakterek háttérbe szorulnak. Az új film Mészáros Márta két erősségének elegye: egy anya-lánya kapcsolaton keresztül eddig alig kibeszélt témát dolgoz fel, az erőszakból fogant gyermek és anya viszonyát, mely több generáción átívelve is hatással lehet a család tagjainak életére, társas kapcsolataira. Mindehhez a '45 utáni, második világháború sújtotta, majd megszállt Kelet-Európa szolgál háttérként. Mészáros Márta interjúkban és a film premier előtti vetítéseivel egybekötött közönségtalálkozókon többek között arról is mesélt, hogy egy korábbi újságcikk hatására kezdett el foglalkozni a második világháború utáni megszállási területeken – szerelmi kapcsolatból vagy többnyire erőszaktól – fogant gyermekek sorsával.

Olga (Tóth Ildikó), a bécsi, sikeres ügyvéd Magyarországon élő édesanyja (Törőcsik Mari) látszólag minden előzmény nélkül rosszul lesz és kómába esik. Míg Mária élet és halál között lebeg, lánya addig sohasem látott fényképekre és rajzokra bukkan édesanyja dolgai között. (Szomorú apropó, hogy korábban az idős művésznő hasonló betegségen esett át, akkor szerencsére sikeresen felépült. A napokban azonban újra aggasztó

hírek érkeznek Törőcsik Mari egészségi állapotáról.) Már az első képsorok láttán érezhető a feszültség és távolság – átvitt és szó szerinti értelmében is – anya és lánya között. Mária Olga nevelőapja halála után, Bécset és lányát hátrahagyva, újra Magyarországra költözött. Azonban nemcsak anya és lánya között nincs érezhetően minden rendben, az első látásra összeszedett, karrierista, klasszikus öltözködésével igazi kozmopolita megjelenésű Olga más társas viszonyai is zavarosnak mutatkoznak. A filmből nem derül ki pontosan, de úgy tűnik, külön él (ex)férjétől, a közös fiuk szemrehányásaiból pedig sejteni lehet, hogy ez nemcsak az apa hibájából következett be. Olga viselkedésére magyarázatot vagy megoldást a filmdráma másik cselekményszálán, az ötvenes évek Európájában kirajzolódó történet tud adni. Mert végső soron Mészáros Márta mindig a múltban keresi a választ a jelen történéseinek megértésére. Ennek a filmnek is az a fő mozgatórugója, hogy az igazság felszabadító erővel bír, még ha az annyira fájdalmas, hogy azt érzi az ember, belepusztul.

1953-ban a fiatal parasztlány, Pogány Mária (Törőcsik Franciska – aki csak névrokona Törőcsik Marinak) beleszeret a vidékre kitelepített, nemesi származású Ákosba (Wunderlich József). A folyamatos ÁVH-s zaklatás miatt és egy jobb élet reményében a fiatal pár nyugatra szeretne szökni. A fiút a határon lelövik és Máriát a rájuk találó szovjet katonák egyenként megerőszakolják, utána a négy megszállási övezetre osztott Ausztriába, Bécsbe kerül.

Ami a fiatal lánnyal ezután történik, nemcsak a saját, de egész családja életre hatással lesz. A film jelenidejében, csodával határos módon, Mária felébred a kómából, de rosszulletének kiváltó okáról képtelen beszélni a lányával. Így Olga, eleinte nélküle, országhatárokon átívelő nyomozásba kezd, hogy nyomára akadjon édesanyja titkáinak, akkor is, ha ennek hatására a saját identitásának alapjai rendülnek meg. Tóth Ildikó nagyszerű színésznő, Olga karakterre azonban nincs igazán kibontva, Roberttel (Ladányi Jákob), a fiával való jelenetei sokkal hangsúlytalanabbak, mint az édesanyjával közösek. A fiú szerepe leginkább arra korlátozódik, hogy érzékeltesse: nagyanya titkai az ő életére is ugyanúgy hatással lehetnek. A bécsi múzeumban játszódó didaktikus jelenete, mikor a megerőszkolt osztrák nőkről szóló dokumentumfilmet nézi, felesleges. A film az egyedi sorsokon keresztül csepegtet annyi információt, hogy az a fiatalabb generációkhoz a történelemkönyv nélkül is eljut. Mindkét idősíkon meghatározó a Mária jelenléte, karakterfejlődése és színészi játéka. Ha Mészáros Márta az idős Mária szerepét nem konkrétan Törőcsik Marira írta volna – ezt ki is hangsúlyozta a film utáni beszélgetésen –, akkor sem talált volna alkalmasabb színésznőt Mária szerepére. Játéka hiteles és őszinte, neki ez igazából nem is játék, együtt él Pogány Mária szerepével. Igazi jutalomjáték a színésznőnek és csak remélni lehet, hogy nem ez lesz az utolsó. A gyönyörű és rendkívül tehetsé-

ges Törőcsik Franciska méltó partnere névkonának. Játéka természetes és finom, apró rezdülésekkel mutatja be annak a pár évnek a történetét, amikor a fiatal, törekeny lányból a megpróbáltatások és a súlyos döntéskényszer hatására felelősségteljes, gyermek felnevelésére alkalmas felnőtt nő válik. A film gyengesége éppen a szerteágazó nyomozás szálainak és a múltbeli visszaemlékezésnek lassú kibontásából adódik. Mészáros Márta túl sok eseményt, karaktert tart a kezében, ez viszont a legtöbb szerep hátrányává válik. A rendezőnőnél amúgy nincs kis szerep, leginkább kedvenc színészeivel szeret együtt dolgozni, a legapróbb szerepekre is olyan művészeket kér fel, akik korábbi műveiben alakítottak fontos karaktereket. Így a filmben feltűnik a *Napló* filmek műzsája, Czinkóczi Zsuzsa, a *Kilenc hónap* főszerepét játszó Monori Lili is. *Az utolsó jelentés Annáról* című filmben a Faragókat játszó Cserhalmi György és Fekete Ernő is látható kisebb szerepekben. Különösen mosolyt csal a néző arcára a „Hívjon csak Tibornak” jelenet Olga és az orvost játszó Fekete Ernő között. (A Katona József Színház sokoldalú művészt Fekete Tibornak hívják eredetileg, egy idősebb színészkolléga miatt kezdte el használni az Ernő nevet.) Mészáros Márta filmje egyenletlenségei ellenére fontos és felkavaró alkotás, mely a tőle megszokott érzékenységgel közelít egy olyan témához, amiről nagyon keveset tudunk.

Lapbemutató Zalaegerszegen

Augusztus 30-án a megszokott helyszínen, a Mimosa Kávézóban mutatta be a folyóirat új, 4. számát Kaj Ádám főszerkesztő és Szemes Péter főmunkatárs. A rendezvényen Gyimesi Endre, a Pannon Írók Társasága elnöke mondott köszöntőt és köszönte meg a rövidesen leköszönő főszerkesztő munkáját. Kaj Ádám elmondta, egy hosszabb németországi ösztöndíj miatt válik meg a tisztségtől, de rovatvezetőként továbbra is a szerkesztőség csapatát erősíti.

Irodalomtörténeti konferencia Zalaegerszegről

Szeptember 29-én, a Magyar Művészeti Akadémia támogatásával, komoly érdeklődés mellett, irodalomtörténeti konferenciát szervezett a Mőricz Művelődési Házban a Pannon Írók Társasága. A Zalaegerszeg első írásos említésének 770. évfordulója tiszteletére rendezett „Hallottad-e hírét?” című szimpóziumon az új főszerkesztő, Bubits Tünde köszöntőjét követően, Gyimesi Endre elnöklete mellett az alábbi előadások hangzottak el:

- Szemes Péter: Az epikus és a lírikus – két író polgármester: Keresztury József és Baráth Ferenc
- Kiss Gábor: Keresztury Dezső és Zalaegerszeg
- Szakolczay Lajos: A „Göcseji Tulipán” – Egerszeg költőnője, Pécsi Gabriella
- Farkas Szilárd: „A kikelet fia” – Utassy József poéziséről
- Csik Veronika: Az emlékezés technikái Gergely Ágnesnél
- Szemes Péter: Lobbanó gyertyák – emlékezés két fiatalon indult költőre: Háry Emma és Császár Dezső

Az előadások szövegeinek szerkesztett változatát a Pannon Tükör folyamatosan közli.

Molnár László

Emlékezés Srágli Lajosra

Egervár, 1951. szeptember 14. – Páka, 2017. október 5.

Srágli Lajos gyermekkorát szülőfalujában töltötte, itt végezte el az általános iskolát is. Ezt követően tanulmányait Nagykanizsán folytatta, a Winkler Lajos Vegyipari Technikumban. Miután már gyermekkorában is vonzotta a történelem, így a középiskola végén az Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészkarára jelentkezett, ahova fel is vették, de édesapja váratlan elvesztése miatt munkát kellett vállalnia. Így került a végzettségének megfelelő munkakörbe Zalaegerszegen az Erdőkémia Vállalathoz. Humán érdeklődése innen tovább vitte és a következő két tanévben már Zalabéren tanított képesítés nélkül, az ottani általános iskolában.

A két év leteltével visszatért eredeti szakmájába és Zalaegerszegen a Megyei

Élelmiszerellenőrző és Vegyvizsgáló Intézetben helyezkedett el, ahol nyolc évig dolgozott. Eközben helytörténeti, régészeti, műemlékvédelmi kutatásokat végzett, szűkebb páttriája múltját feltárandó.

Részben ez irányú elkötelezettségének köszönhetően került a Magyar Olajipari Múzeumba, ahol történészként dolgozott, miközben munka és család mellett tanult a Szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola népművelés-történelem szakán. A főiskolai diploma után megszerezte az ELTE diplomáját is.

Az olajipari múzeum új lehetőségeket nyitott meg számára: a gazdaságtörténet új- és legújabb kori történetének kutatását. Kiemelten foglalkozott a Magyar Amerikai Olajipari Részvénytársaság (MAORT) történetével, a koncepciós perekkel, az ipari szociálpolitika magyarországi múltjával, de az olajipar számos más részterületével is. Emellett helytörténeti kutatásokat is folytatott, több település történetének megírásában vett részt, segítette több település helytörténeti gyűjteménye és kiállítása kialakítását, de kutatta és megírta a déli határvédelmi rendszer kiépítésének történetét is.

Az 1980-as évek közepétől számos társadalmi szervezet, alapítvány létrehozásában vett részt: Egervári Helytörténeti és Községépítő Egyesület, Zalai Egyesületek Szövetsége, Egervári Estékért, Hagyományokért Kulturális Alapítvány, Páka Értékeiért Egyesület.

Tagja volt a Város- és Faluvédők Szövetségének, amelynek 2001 és 2011 közt alelnöke volt.

Több rendezvényt szervezett Egerváron: a Széchenyi Bicentenáriumot, az Egervári László Emléknapokat, a Középkori Zala és Vas megyei Mezővárosok Találkozóját és a Nádasdy Évet. Szervezője és vezetője volt az Egervári Esték színházi, zenei és képzőművészeti nyári rendezvényeknek.

24 könyv szerzője, illetve társszerzője volt. 110 tanulmány, illetve szakcikk, közel 100, jobbára településtörténeti, többnyire városvédő cikk fűződik nevéhez. Számtalan tudományos konferencián adott elő és több település címerének megtervezésében is részt vett. 1991 óta szerkesztette az Értékmentő című folyóiratot, a Város és Faluvédő Szövetség lapját.

Munkássága elismeréseként Murvay-díjat, Podmaniczky-díjat, Egervárért (Pro Urbe) díjat, Kós Károly díjat kapott és 2010-ben Egervár díszpolgára címmel tüntették ki.

2007-ben a Magyar Olajipari Múzeum igazgatóhelyetteseként ment nyugdíjba, 28 év ottani munka után.

2008-ban elhagyta szülőfaluját, ahol addig élt és választott új lakóhelyére, Pákára költözött, ahol aktívan bekapcsolódott a falu kulturális közéletébe. Itt hunyt el, családjá körében.

Hamvait családjá, barátai és ismerősei körében helyezték végző nyugalomra az egervári temetőben, 2017. október 13-án.

PANON TÜKÖR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

Németh Miklós munkája

Szerzőinkről:

- Aleš Šteger** (1973; Ljubljana) költő
Andrej Brvar (1945; Maribor) költő
Bak Rita (1974; Budapest) költő, kritikus
Bence Lajos (1956; Lendva) költő, irodalomtörténész
Bíró József (1951; Budapest) költő, performer
Bubits Tünde (1967; Zalaegerszeg) prózaíró
Csik Veronika (1986; Budapest) kritikus
Eggendorfer Áron (1996; Budapest) prózaíró
Erdei Lilla (1987; Szeged) prózaíró
Farkas Balázs (1987; Budapest) prózaíró
Gaál Gabriella (Sal) műfordító
Jenei Gyula (1962; Szolnok) költő
Kaj Ádám (1988; Esztergom) költő, drámaíró
Katona Csaba (1971; Budapest) történész
Kollár Dávid (1993; Budapest) költő
Kontra Ferenc (1958; Újvidék) prózaíró
Kostyál László (1962; Zalaegerszeg) művészettörténész
Kristina Kočan (1981; Maribor) költő
Milan Vincetič (1957-2017) költő, prózaíró
Molnár László (1953; Zalaegerszeg) történész, muzeológus
Nagygéci Kovács József (1977; Fót) kritikus
Németh Miklós (1967; Zalaegerszeg) grafikus
Papp Mária (1948; Budapest) költő
Partmann Tibor (1983; Tamási) költő
Payer Imre (1961; Budapest) költő, irodalomtörténész
Pénzes Csaba (1959; Zalaegerszeg) író, rendező, közművelődési szakember
Saša Stanišić (1978; Hamburg) prózaíró
Suhai Pál (1945; Budapest) költő, kritikus, műfordító
Szemes Péter (1979; Zalaegerszeg) irodalomtörténész, kritikus
Tari István (1953; Óbecse) költő
Tatár Sándor (1962; Budapest) költő, műfordító
Térey János (1970; Budapest) költő, író, műfordító
Tolnai Ottó (1940; Palics) költő, író, műfordító
Tóth Krisztina (1967; Budapest) költő, író, műfordító
Turbuly Lilla (1965; Budapest) költő, író, kritikus
Vilcsek Béla (1956; Budapest) irodalomtörténész, kritikus
Vörös István (1964; Budapest) költő, író, műfordító
Zóka Péter (1983; Kaposvár) filozófiatörténész